

**Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π.
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΖΙΩΤΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΟΚΛΗΣΗΣ***

**ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ**

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

1. Εισαγωγή

- 1.1. Έννοια και φύση της σεξουαλικής παρενόχλησης
- 1.2. Έρευνες πάνω στο συγκεκριμένο θέμα
  - 1.2.1. Ποιοι συνήθως παρενοχλούν και ποιες ομάδες κινδυνεύουν να παρενοχληθούν
  - 1.2.2. Τρόποι αντίδρασης στη σεξουαλική παρενόχληση
  - 1.2.3. Λόγοι εμφάνισης και οι ακόλουθες συνέπειές της
- 1.3. Τι ισχύει από πλευράς νομικού πλαισίου στην Ελλάδα.
  - 1.3.1. Η σεξουαλική παρενόχληση σε διάφορες χώρες
- 1.4. Προτάσεις για μέτρα παρέμβασης
  - 1.4.1 Η νομοθετική ρύθμιση από την Ε.Ε.
- 1.5. Μαρτυρίες που έλαβαν το φως της δημοσιότητας
- 1.6. Ελληνικές έρευνες σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση
- 1.7. Σκοποί και στόχοι της έρευνας.

2. Μέθοδος

- 2.1. Το δείγμα
- 2.2. Μέσα συλλογής δεδομένων
- 2.3. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

3. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων-ερμηνεία ευρημάτων

4. Συμπεράσματα

Επίλογος

Παραπομπές

Βιβλιογραφία

Παράρτημα Α:Ερωτηματολόγιο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός αυτής εδώ της εργασίας είναι η μελέτη των στάσεων νέων, ενηλίκων, στο φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, θεωρούμενο όχι ως πρόβλημα που αφορά την προσωπική σχέση του "παρενοχλητή" με τον "παρενοχλούμενο", αλλά ως ζήτημα που έχει και κοινωνικές διαστάσεις. Σύμφωνα με αυτά διερευνώνται παράγοντες όπως οι μορφές της σεξουαλικής παρενόχλησης, ποια είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά των παρενοχλητών και των παρενοχλούμενων, ποιά είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα και οι πιο συνηθισμένες αντιδράσεις που θεωρείται ότι σχετίζονται με αυτό το ζήτημα, αν το θέμα συζητείται διεξοδικά και, τέλος, ποια μπορεί να είναι τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης, όπως και πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης, εστιάζοντας στον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιληπτοί από το σύνολο του δείγματος νέων ανθρώπων που διαμένουν σε αστικού τύπου περιοχή.

Το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης αποτελεί ένα θέμα που άρχισε να ερευνάται τις τελευταίες δεκαετίες. Εντούτοις φαίνεται πως διαθέτει μια αναπτυσσόμενη δυναμική που σιγά σιγά αρχίζει να αποκαλύπτεται. Προς το παρόν βέβαια η σχετική βιβλιογραφία είναι περιορισμένη. Είναι ένα θέμα που με απασχόλησε όταν το παρακολούθησα να παρουσιάζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Διέκρινα λοιπόν, ότι οι αρχικά ελάχιστες μαρτυρίες αποτελούσαν σαφώς στοιχεία ενδεικτικά μιας διαδικασίας που υφίσταται όχι μόνο σε ατομικό επίπεδο ως θέμα που δημιουργεί δυσκολίες αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο συνυφασμένο με τη δομή της κοινωνίας στην οποία παρατηρείται. Αυτές οι σκέψεις αποτέλεσαν κινητήρια δύναμη για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή της εργασίας αυτής.

Προκειμένου να διεκπεραιωθεί αυτή η εργασία σημαντική ήταν η εμβάθυνση χάρη στο διαθέσιμο προς τους ενδιαφερόμενους υλικό που υπάρχει στις οργανώσεις που ασχολούνται με θέματα ισότητας, όπως είναι η Γ.Γ.Ι., το Κ.Ε.Θ.Ι.,

κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας μαζί τους, ενώ υλικό για την τεκμηρίωση της μελέτης επίσης αναζήτησα στις οικείες ελλαδικές βιβλιοθήκες.

Ευχαριστώ την υπεύθυνη καθηγήτρια, που ανέλαβε τη δημιουργική εποπτεία αυτής της πτυχιακής εργασίας. Συνολικά ευχαριστώ θερμά τους ανθρώπους που με υποστήριξαν, ώστε έγινε εφικτή η παρουσίαση αυτής της εργασίας .

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόβλημα της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο άμεσα συναρτημένο με τη δομή και τους θεσμούς της κάθε κοινωνίας και σε τελευταία ανάλυση καταγράφει το επίπεδο του πολιτισμού της. Δεν θα πρέπει κατά συνέπεια να ανάγουμε τα αίτια της εμφάνισής του στις προσωπικές συμπεριφορές εκείνων που παίζουν το ρόλο του θύτη και του θύματος.

Γιατί αυτές οι συμπεριφορές είναι προϊόντα μιας μέσης κοινωνικής συνείδησης, η οποία παράγεται μέσα σε κάθε εποχή και χαρακτηρίζουν την ίδια τη δομή της κοινωνίας. Δε θα συναντήσουμε, π.χ. σεξουαλική παρενόχληση στην πρωτόγονη κοινωνία της κοινοκτημοσύνης, θα συναντήσουμε, όμως, έντονα τα φαινόμενα στη σημερινή κοινωνία του ελεύθερου ανταγωνισμού όπου κυριαρχεί το δίκαιο του ισχυρότερου ή του αφεντικού (ιδιωτική επιχείρηση), του προϊσταμένου στο δημόσιο τομέα, του συναδέλφου, τέλος, που έχει άμεση πρόσβαση στα κέντρα εξουσίας.

Ακόμη η σεξουαλική παρενόχληση είναι για πολλούς μια έννοια καινούρια και συγκεχυμένη αν και αναφέρεται σαν ένα φαινόμενο παλιό και συχνό. Φαινόμενο που παρέμεινε κρυφό γιατί κανένας δεν ήθελε ή δεν τολμούσε να μιλήσει γι' αυτό. Οι γυναίκες γινόντουσαν αντικείμενα σεξουαλικής παρενόχλησης πολύ πριν η εργασία τους αρχίσει να αμοιβεται – έστω και στοιχειωδώς – πολύ πριν από τη μαζική είσοδό τους στο χώρο της βιομηχανικής εργασίας και παρέμεινε κρυφό γιατί, σύμφωνα με το σύστημα των κοινω-νικών αντιλήψεων, η γυναίκα ανήκε στην οικογένειά της και κάθε απομάκρυνσή της από αυτή σήμαινε εκτροπή από τον παραδοσιακό της ρόλο. Οι γυναίκες – θύματα της σεξου-αλικής παρενόχλησης δεν τολμούσαν να παραπονεθούν γιατί κινδύνευαν να χάσουν τη θέση τους στην εργασία και επιπλέον να διασυρθούν. Σε μια κοινωνία που ήθελε τις γυναίκες ανεκτικές και υποτακτικές, η αντίληψη ότι αυτές έφταιγαν γι' αυτό που τις συνέβαινε, τις συνόδευε.

Το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, το οποίο ονομάζουμε τώρα έτσι, φαίνεται πως υπήρχε ανέκαθεν. Αποδείξεις για την ύπαρξή του δίνουν δύο έρευνες που έγιναν το 19^ο αι. στη Γαλλία για τη μελέτη της ηθικής στο χώρο εργασίας¹. Απαντήσεις στα ερωτηματολόγια έδωσαν κατά το μεγαλύτερο μέρος άνδρες. Οι περισσότερες γυναίκες είχαν κρατήσει ανωνυμία και μόνο δεκαέξι είχαν το θάρρος να παρουσιαστούν και να εκφράσουν προφορικά τι συνέβαινε. Βέβαια, δεν υπήρχε τότε θέμα ισότητας αλλά απλά άνδρες και γυναίκες να μάθουν να συνυπάρχουν στο χώρο εργασίας.

Τότε λοιπόν άρχισε το φαινόμενο, πρώτα ο επιστάτης να παρενοχλεί τις εργαζόμενες γυναίκες σε γνώση όλου του υπόλοιπου προσωπικού που όχι μόνο το ήξερε αλλά, αφού το έκανε ο επιστάτης, γιατί να μην το κάνουν και οι ίδιοι. Αποδείξεις από την περίοδο 1832 – 1834 αναφέρθηκαν από τον Frederick Angels. «Οι εργοδότες είναι κυρίαρχοι των ανθρώπων και γοητεύονται από τους υπαλλήλους.

---

¹ Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου), (με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.) χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα, 1999, σελ.60-61

Απειλούν με απόλυση, εάν δεν τους ικανοποιήσουν και αν προβάλλουν αντίσταση 9/10 φορές...» (Angels, p. 177).

Παρόμοια στοιχεία υπάρχουν και στις Η.Π.Α. Μια κοπέλα που δούλευε σε κατάστημα έγραψε στην εφημερίδα Jewish Forward το 1907 έπειτα από την απόλυσή της, επειδή αρνήθηκε τις σεξουαλικές προτάσεις του προϊσταμένου της. « Τα κορίτσια στο κατάστημα ήταν πολύ αναστατωμένα από τη χυδαιότητα του προϊσταμένου, αλλά δεν ήθελαν να τις πετάξει έξω, έτσι φοβόταν να γίνουν μάρτυρες εναντίον του. Τι μπορούσαμε να είχαμε κάνει γι' αυτό;» (Bularzik, p.8). Ακόμη, στον ελληνικό κινηματογράφο αποτέλεσε συχνά θέμα κινηματογραφικών ταινιών η κακομεταχείριση των γυναικών και παιδιών που εργάζονταν ως υπηρέτριες σε σπίτια πλούσιων οικογενειών.

Το 1980 στη Βρετανία αναφέρθηκε η υπόθεση μιας δικηγόρου σε μια μικρή κατασκευαστική εταιρία, που άφησε τη δουλειά της εξαιτίας της συμπεριφοράς του αφεντικού της. Σε αυτή την περίπτωση, σε αντίθεση με το κορίτσι του 1907 που έφυγε για να προφυλάξει τον εαυτό της, η κοπέλα πήγε την υπόθεση στα δικαστήρια και πήρε για άδικη απόλυση 945 δολάρια για αποζημίωση. Σήμερα, σε αντίθεση με άλλες εποχές, τα θύματα της σεξουαλικής παρενόχλησης συχνότερα καταφεύγουν στα δικαστήρια, καταγγέλλοντας παρόμοιες συμπεριφορές και πολλές φορές δικαιώνονται.

Τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να αναγνωρίζεται ως ένα δομικό πρόβλημα. Έρευνες που είδαν το φως της δημοσιότητας διαπίστωσαν* ότι:

1. Η σεξουαλική παρενόχληση αποτελεί μορφή διάκρισης που βασίζεται στο φύλο. Θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης είναι κυρίως οι γυναίκες.

2. Οι γυναίκες σε όλες τις χώρες ασκούν το επάγγελμά τους σε συνθήκες δύσκολες, όπου η άμεση εξάρτηση από τι αφεντικό είναι συχνά συνώνυμη με πιέσεις ποικίλων μορφών. Πρόκειται για μια βία, ύπουλη, καθημερινή που πλήττει τα θύματα στην οικονομική τους επιβίωση, στη σωματική τους ακεραιότητα αλλά και στην ψυχοπνευματική τους αρτιότητα, υποκρύπτει άρνηση των δικαιωμάτων τους στην εργασία.

3. Το πρόβλημα μεγιστοποιείται εξαιτίας δύο πρόσθετων παραγόντων που δηλώνουν άνιση μεταχείριση στην εργασία. Ο πρώτος αφορά τη γυναικεία ανεργία που είναι ψηλότερη της ανδρικής και ο δεύτερος έχει σχέση με τη διαφορά μεταξύ γυναικείων και ανδρικών ημερομισθίων. Ακόμη, οι γυναίκες βρίσκονται συγκεντρωμένες περισσότερο από τους άνδρες στις κατώτερες βαθμίδες της κλίμακας.

4. Σχετικά με το περιεχόμενο των παρενοχλήσεων, διαπιστώθηκε ότι σ' αυτές περιλαμβάνονται όλες οι μορφές «περιποιήσεων» ή προτάσεων μη επιθυμητών συγκεχυμένης σεξουαλικότητας που προκαλούν αδιέξοδο και φόβο και απειλούν την εργασία και την ηρεμία της εργαζόμενης. Μπορεί να εκδηλώνεται με λόγια ή με χειρονομίες, με ανεπίτρεπτες επαφές, με επίμονες προτάσεις, με απειλές, πιέσεις, «φάρσες», αλλά και με σεξουαλικές επιθέσεις.

5. Δράστης της παρενόχλησης είναι ανάλογα με τις περιστάσεις, ο εργοδότης, ο επόπτης, ένας πελάτης, αλλά και ο συνάδελφος της εργαζόμενης.

6. Οποιαδήποτε μορφή της παρενόχλησης, εφόσον γίνεται χωρίς τη συναίνεση του θύματος είναι μονομερής, καταναγκαστική και επηρεάζει αρνητικά τόσο τις συνθήκες εργασίας όσο και την ιδιωτική ζωή της εργαζόμενης, την απόδοση και τις ευκαιρίες προαγωγής της.

7. Επίσης, η σεξουαλική παρενόχληση στοιχίζει στο πορτοφόλι του αφεντικού. Γιατί η απώλεια χρόνου, που διαθέτει στην παρενόχληση των υπαλλήλων σημαίνει και απώλεια χρήματος και όχι μόνο. Γιατί στοιχίζει και στην εκμετάλλευση των ανθρώπινων πηγών (πτώση παραγωγικότητας, διακοπές εργασίας λόγω προσχηματικής ασθένειας, καταστροφή των ανθρώπινων σχέσεων).

Όμως, οι συγκλονιστικές αλλαγές που σημειώνονται παγκοσμίως έχουν διαμορφώσει ένα νέο τοπίο για τις γυναίκες, τα προβλήματά τους, τις ανάγκες και τις προοπτικές τους. Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία οι ευρωπαϊκές και εθνικές προοπτικές που αφορούν την ισότητα ευκαιριών έχουν αλλάξει.

Από τη δεκαετία του '70, με αφετηρία τις Η.Π.Α. τον Καναδά οι γυναικείες οργανώσεις αποκάλυψαν τη σοβαρότητα του προβλήματος. Έκτοτε ακολούθησαν νομικές αναλύσεις, έρευνες, οι δίκες πολλαπλασιάστηκαν και αυξήθηκε η συνειδητοποίηση από τα συνδικάτα, τη νομολογία, τις επιχειρήσεις. Από την άλλη μεριά στη δεκαετία '80, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτοντας τις βάσεις ενός ορισμού ευνόησε τη μελέτη του φαινομένου και τις πρωτοβουλίες των κρατών-μελών, εστιάζοντας στην εμφάνισή του στους εργασιακούς χώρους. Σήμερα, πολλές φορές τα θύματα εξακολουθούν να παραμένουν στη θέση τους εις βάρος της σωματικής και ψυχικής τους υγείας. Ορισμένες, όμως, φορές έδρασαν αποτελεσματικά, έτσι το φαινόμενο δημοσιοποιείται σιγά-σιγά και η κοινωνία αρχίζει να προβληματίζεται.

1.1. Έννοια και φύση της σεξουαλικής παρενόχλησης

Υπάρχει μια δυσκολία γύρω από τα θέματα που διαπραγματεύονται την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, επειδή αγγίζουν τα όρια της ανθρώπινης ψυχολογίας και της κοινωνικοποίησης του ατόμου (ταυτότητα, οικογένεια, θρησκεία) όπως και τις κοινωνικές πρακτικές που απορρέουν από τα παραπάνω (συμπεριφορά, διασκέδαση, απόλαυση, εργασιακές σχέσεις).

Το πρόβλημα της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι ένα αξιοπρόσεκτο κοινωνικό φαινόμενο με ποικίλες εκφάνσεις. Παρενόχληση στους δρόμους, στα μέσα μαζικής μεταφοράς, σε ένα πάρτι, σε ιδιωτικούς χώρους, στους εργασιακούς χώρους, εκτείνεται σε όλους τους τομείς της ζωής και μπορεί να υπάρξει σε όλα τα επίπεδα, είναι συχνή, δεν έχει ηλικία, ούτε αφορά μια συγκεκριμένη τάξη και μπορεί να φτάσει ως την επίθεση και το βιασμό.

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες (European Communities) υιοθέτησαν, το 1991, τη σχετική Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Commission) στην οποία επισυνάφθηκε ο Κώδικας Πρακτικής για την καταπολέμηση της σεξουαλικής παρενόχλησης, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη του φαινομένου. Στον Κώδικα αυτό διατυπώθηκε ένας ευρύς ορισμός του φαινομένου. Σύμφωνα με αυτόν «Σεξουαλική παρενόχληση» σημαίνει: «Ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα ή άλλη συμπεριφορά βασιζόμενη στη διαφορά φύλου που θίγει την αξιοπρέπεια αντρών και γυναικών κατά την εργασία και η οποία εκφράζεται λόγω ή έργω».¹

---

¹ βλ. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύσταση της Επιτροπής, της 27/11/91, (Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία), 24/2/92, σελ.4.

Ο ορισμός αυτός σαφώς εστιάζεται στην σεξουαλική παρενόχληση στους εργασιακούς χώρους. Εκτός του στόχου να οριοθετηθούν οι συμπεριφορές που συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία θέτοντας τις βάσεις ενός ορισμού ευρέως αποδεκτού από τα κράτη-μέλη σταθμός στον συγκεκριμένο Κώδικα είναι η στοιχειοθέτηση των μέτρων πρακτικής, μιας διαδικασίας δηλαδή στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζονται ώστε να υπάρχει πρόληψη του φαινομένου. Ο Κώδικας Πρακτικής¹ περιλαμβάνει οδηγίες που απευθύνονται προς τους εργοδότες, τα συνδικάτα και τους εργαζόμενους. (Γιατί είναι ανάγκη να γίνει σε όλους συνείδηση ότι πρόκειται για ένα δικαίωμα σε ένα εργασιακό περιβάλλον απαλλαγμένο από παρενοχλήσεις).

Εκτός τούτου, δόθηκαν κατά καιρούς στη δημοσιότητα και άλλοι ορισμοί. Συγκεκριμένα η Commission όρισε τη σεξουαλική παρενόχληση με βάση τις συμπεριφορές. Τις διαχώρισε σε κατηγορίες που εκτείνονται από λεκτικές ή μη, σωματικές επαφές σεξουαλικής φύσεως όσο και συμπεριφορές που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια του εργαζομένου. Οι γυναικείες οργανώσεις την οριοθετούν ως κατάχρηση εξουσίας, σεξουαλική έκφραση της βίας με σκοπό την απόδειξη και επιβεβαίωση της ισχύος και της κυριαρχίας του δράστη.

Εκτός τούτων, υπάρχει και διάκριση που βασίζεται στις διαφορετικές μορφές της σεξουαλικής παρενόχλησης. Είναι οι ακόλουθες:

A) Προσωπική δράση, όπου ένας άντρας παρενοχλεί μια ή και περισσότερες γυναίκες.

B) Σεξιστικό περιβάλλον, όπου πολλοί άντρες κατατρέχουν πολλές γυναίκες συγχρόνως, που είναι χειρότερο για τις υψηλά εκπαιδευμένες γυναίκες.

Η άλλη διάκριση είναι η εξής:

A) Παρενόχληση έμμεση (έντονο κοίταγμα, σφυρίγματα, αστεϊάκια κ.τ.λ.)

B) Έντυπα, πόστερ, ημερολόγια άσεμνου χαρακτήρα κ.ά.

Γ) Άμεση (αγγίγματα, εκβιασμοί για αρνητικές επιπτώσεις στην εργασία).

Πρέπει όμως να τονίσουμε ότι το πρόβλημα δεν υφίσταται μόνο σε βάρος των γυναικών. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου γυναίκες στα ανώτερα κλιμάκια ενεργούν παρενοχλήσεις στους άνδρες υφισταμένους, το ποσοστό εντούτοις παραμένει χαμηλό.

Το είδος της διάκρισης είναι ένας τρόπος αναγνώρισης του φαινομένου. Καθοριστική είναι η προσβολή του δικαιώματος στην εργασία και η προσβολή των συνθηκών εργασίας. Συγκεκριμένα λοιπόν σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να θεωρηθεί:

Οποιαδήποτε ανεπιθύμητη σωματική επαφή σεξουαλικού χαρακτήρα, η οποία περιλαμβάνει από απλά αγγίγματα, σκουνητάματα, τριψίματα, τσιμπήματα, χαϊδέματα, μέχρι σεξουαλική επίθεση και βιασμό.

Προφορική επαφή σεξουαλικού χαρακτήρα, η οποία περιλαμβάνει ανεπιθύμητες προτάσεις, πιέσεις για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων, συχνές προτάσεις για εξόδους, πρόστυχα σχόλια, προσβλητικό φλερτ.

---

¹ Ο κώδικας πρακτικής βρίσκεται στο παράρτημα και συνοδεύει τη σχετική Σύσταση της Επιτροπής(Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία), 24/2/92,βλ. υποσημ.1 σελ...6

Μη προφορική συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα όπως η επίδειξη πορνογραφικού υλικού (φωτογραφίες, αντικείμενα, αφίσες), χειρονομίες με σεξουαλικά υπονοούμενα, σφυρίγματα, λοξά βλέμματα.

Σύμφωνα με τον κώδικα πρακτικής¹ ορισμένες ομάδες είναι ιδιαίτερα ευπρόσβλητες. Έρευνες δείχνουν ότι οι διαζευγμένες και οι χήρες, οι νέες γυναίκες και οι νεοεισερχόμενες στην αγορά εργασίας και εκείνες με αντικανονικές ή προσωρινές συμβάσεις απασχόλησης, γυναίκες εργαζόμενες σε μη παραδοσιακές εργασίες, γυναίκες με αναπηρίες, ομοφυλόφιλες γυναίκες και γυναίκες προερχόμενες από φυλετικές μειονότητες είναι δυσανάλογα εκτεθειμένες στον κίνδυνο. Επίσης, νέοι άντρες και ομοφυλόφιλοι άντρες είναι ευπρόσβλητοι σε παρενοχλήσεις

Η σεξουαλική παρενόχληση ως μέσο εκβιασμού είναι η χειρότερη μορφή όταν χρησιμοποιείται ως βάση για τη λήψη απόφασης σχετικά με θέματα προαγωγής ή πρόσβασης σε επαγγελματική, εκπαίδευση και ένα ασφαλές για την ανθρώπινη πρόοδο περιβάλλον. Καθιστά τους εργαζόμενους θύματα του προϊσταμένου πλέον γιατί καταλαβαίνουν ότι δεν έχουν καμία πιθανότητα προαγωγής ή αύξησης του μισθού τους αν δεν υποχωρήσουν στις πιέσεις αυτές. Βέβαια, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δεν περιορίζεται μόνο στον ιδιωτικό τομέα αλλά και στο δημόσιο. Εδώ δε διακυβεύεται τόσο η απόλυση όσο και η στασιμότητα.

Το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης αν και υπήρχε ανέκαθεν καλυπτόταν από ένα πέπλο σιωπής. Όμως, τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες γυναίκες αντιδρούν στην επίμονη ενόχληση του αφεντικού, που εκβιάζει τη συμπάθεια με αντάλλαγμα τη διατήρηση της θέσης ή των κεκτημένων στην εργασία..

1.2 Έρευνες πάνω στο συγκεκριμένο θέμα^α

Βέβαια, η σεξουαλική παρενόχληση δεν είναι πάντα μια άμεση και γρήγορη πρόταση ή βία από τον συνάδελφο ή τον προϊστάμενο, αλλά μια διαδικασία που μπορεί να έχει και διάρκεια. Έχει, τότε, τρεις φάσεις: Στην πρώτη φάση δημιουργείται φιλική σχέση ενώ «κυκλοφορούν» διαφορούμενες προτάσεις. Στη δεύτερη φάση που παίρνει καθαρά σεξουαλικό χαρακτήρα οι προτάσεις είναι απροκάλυπτες και, τέλος, στην τρίτη φάση η σχέση γίνεται, εάν δεν είναι αποδεκτές, εχθρική και οδηγεί σε σεξουαλική βία.

Οι συνέπειες είναι καταστροφικές για το θύμα. Έχει παρατηρηθεί υψηλό στρες και διάφορα ψυχοσωματικά συμπτώματα: κλαίει συχνά, απομονώνεται κοινωνικά, έχει αϋπνίες, φόβο για οποιοδήποτε άγγιγμα, μια αφύσικη κούραση.

Οι στρατηγικές που συνήθως χρησιμοποιούν οι γυναίκες είναι η τεχνική της εθελουφλίας, τεχνητής άγνοιας και έμμεσης αντίστασης. Δηλαδή η γυναίκα

---

¹ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύσταση της Επιτροπής, της 27/11/91, (Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία, και κώδικας πρακτικής για τα μέτρα καταπολέμησης της σεξουαλικής παρενόχλησης ως παράρτημα στη σύσταση αυτή), L49, σελ. 3

περιορίζει τη δική της συμπεριφορά. Αποφεύγει να είναι μόνη μαζί του, αποφεύγει να μπαίνει μέσα στο γραφείο ή στην αποθήκη μαζί του. Φοράει ριχτά ρούχα για να μην προκαλεί, νομίζοντας ότι η ίδια φταίει και έτσι χειροτερεύει εκούσια τις δικές της συνθήκες εργασίας για να μην χάσει την δουλειά της.

1.2.1 Τα χαρακτηριστικά των παρενοχλητών και ποιες πληθυσμιακές ομάδες κινδυνεύουν να παρενοχληθούν

Η προέλευση και οι σημαντικές επιδράσεις στα θιγόμενα πρόσωπα προσδιορίζεται ποικιλοτρόπως σύμφωνα με τις παραμέτρους που σαφώς εκδηλώνουν την έκταση του φαινομένου όπως το αντιμετωπίζουν άντρες και γυναίκες σε διάφορους χώρους. Γι' αυτό συνθέτοντας την εικόνα του φαινομένου προσδιορίζονται σημαντικές ενδείξεις ως προς τους «θύτες» και τους θιγόμενους.

Όπως εκτιμάται λοιπόν η σεξουαλική παρενόχληση προέρχεται από διάφορα πρόσωπα. Κατά την έκθεση που κατέθεσε ο M. Rubinstein διαπράττεται δυσανάλογα από άντρες ανώτερους ή μάνατζερ. Σε νεότερες έρευνες οι ιεραρχικά ανώτεροι παραμένουν σε υψηλά επίπεδα.. Στη βελγική μελέτη τονίζεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις είναι συνάδελφοι (κατά μέσον όρο 50%) ή επόπτες (κατά μέσον όρο 30%). Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό ότι η λιγότερο αναφερθείσα κατηγορία είναι οι υφιστάμενοι, Βέβαια, αναφέρεται ότι όταν η φύση της εργασίας προϋποθέτει συχνότερη επαφή με το κοινό, είτε ως πελάτες είτε ως ασθενείς, οι πελάτες ή οι ασθενείς είναι οι δράστες της παρενόχλησης (κατά μέσον όρο 15%).

Πάντως, το πρόσωπο του παρενοχλητή σκιαγραφείται ως άντρας, ηλικίας 30-50 χρονών, ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης, με αρχαιότητα στην επιχείρηση. Ενώ οι γυναίκες όταν παρενοχλούν, τείνουν να είναι νεαρές, ελκυστικές και γυναίκες σε όχι υπεύθυνες θέσεις.

Ελάχιστες έρευνες έχουν συλλέξει στοιχεία για τους παρενοχλητές των αντρών υπαλλήλων στον ευρωπαϊκό χώρο. Σύμφωνα με τη Γερμανική εθνική έρευνα οι παρενοχλητές των αντρών τείνουν να είναι νεότεροι σε σχέση με το θύμα, συχνότερα του ίδιου φύλου και πιθανότερα του ίδιου ιεραρχικού επιπέδου στην οργάνωση. Οι παρενοχλητές των αντρών ήταν κατά 63% των περιπτώσεων άντρες και κατά 37% αυτών γυναίκες.

Είναι συντριπτικά τα ποσοστά σύμφωνα με τα οποία σεξουαλικές παρενοχλήσεις υφίστανται κυρίως γυναίκες.

Σε μια Ισπανική μελέτη οι απαντήσεις σχετικά με τους παρενοχλητές συσχετίστηκαν με τη σχέση που προηγήθηκε της παρενόχλησης. Έτσι το 79,9% δήλωσαν ότι είχαν σχέσεις εμπιστοσύνης με το συνάδελφο που τις παρενόχλησε. Στο 13,6% που

είπαν ότι παρενοχλήθηκαν από ανώτερο, στο 49,1% εκτιμήθηκε ως καλή η προηγούμενη συσχέτιση. Τέλος, στο 7% που δέχτηκαν ανάλογα περιστατικά από πελάτες οι ερευνοούμενοι απάντησαν ότι καμιά σχέση εμπιστοσύνης δεν υπήρχε.

Αν και οι γυναίκες προσβάλλονται κυρίως, εντούτοις κάποια χαρακτηριστικά είτε προσωπικά είτε κοινωνικά είτε στην εργασία καθιστούν ορισμένες ομάδες γυναικών ιδιαίτερα τρωτές και κινδυνεύουν σε μεγάλο βαθμό.

Όταν η κατάσταση στην αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται αβέβαιη και τα ποσοστά της ανεργίας για ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού (γυναίκες, νέοι, μετανάστες) παρουσιάζονται υψηλά διακυβεύονται οι προοπτικές και υποθάλπεται η ατομική τους ευημερία. Οι γυναίκες χωρίς μόνιμες συμβάσεις εργασίας ή με αντικανονικές συμβάσεις, οι άγαμες μητέρες και οι γυναίκες από μειονοτικές ομάδες από άλλες χώρες προέλευσης είναι ιδιαίτερα ευάλωτες.

Σε κάποιες έρευνες σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση βρέθηκε ότι οι ελεύθερες, οι διαζευγμένες, χωρισμένες ή χήρες υφίστανται περισσότερο τη σεξουαλική παρενόχληση. Η γυναίκα που έχει έναν άντρα δίπλα της είναι πιο δύσκολο να παρενοχληθεί, γιατί τότε θεωρείται ότι κάποιος την προστατεύει, ότι έχει έναν προστάτη δίπλα της.

Στην έρευνα στην Ιταλία από τις 780 γυναίκες που ανταποκρίθηκαν σε ποσοστό 20,1% είπαν ότι είχαν παρενοχληθεί και οι νεότερες σε μεγαλύτερη συχνότητα. Σαφείς είναι οι ενδείξεις ότι οι νεαρές γυναίκες (συχνά εμφανίζεται η ηλικιακή ομάδα 20-30 χρόνων) και οι γυναίκες που είχαν εργαστεί για λιγότερο από 5 έτη για τον εργοδότη δοκίμασαν μεγαλύτερης συχνότητας παρενόχληση, ενώ η παρενόχληση εμφανίζει μειωτικές τάσεις μετά την ηλικία των 40.

Επίσης, στην Πορτογαλία η έρευνα έδειξε ότι η συχνότητα και η ένταση της παρενόχλησης αυξάνεται για τις υψηλά ελκυστικές γυναίκες.

Ανησυχητικά είναι τα στοιχεία ότι αποτελεί πρόβλημα για τις γυναίκες ακόμη και κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους στο επάγγελμα, όπως δείχνει έρευνα σε εκπαιδευόμενους σε μια επαγγελματική σχολή. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μια σε κάθε 6 γυναίκες μεταξύ 15 και 20 χρόνων είχαν ήδη δοκιμάσει τη σεξουαλική παρενοχλητική συμπεριφορά στη σύντομη εργασιακή τους εμπειρία, και αυτό δείχνει την υψηλή ευπάθεια αυτής της ομάδας στην παρενόχληση (Karrer, 1996).

Κάποτε το μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με το εισόδημα συνέβαλλε στην εκδήλωση της συμπεριφοράς.

Μια Φινλανδική έρευνα (Hogbacka, 1987) έδειξε ότι οι γυναίκες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ένα χαμηλό εισόδημα παρενοχλήθηκαν συχνά.

Ένα επίσης ενδιαφέρον στοιχείο είναι ο τομέας εργασίας. (Μια ελληνική έρευνα, 1988). Ο ιδιωτικός τομέας παρουσιάζει ένα σημαντικό % γυναικών που έχουν υποστεί παρενόχληση που ανέρχεται στο 64%, ενώ στο δημόσιο φτάνει στο 55%. Όπως φαίνεται όσο πιο αδύναμη είναι η εργασιακή κατάσταση (η εργασία στον ιδιωτικό τομέα δεν καλύπτεται από μονιμότητα, όσο λιγότερο εξοπλισμένη είναι το πρόσωπο που θίγεται για να αντιμετωπίσει το δράστη) τόσο πιο ευάλωτο γίνεται.

1.2.2 Τρόποι αντίδρασης στη σεξουαλική παρενόχληση

Χαρακτηριστική είναι η δυσκολία προσωπικής διευθέτησης της σεξουαλικής παρενόχλησης όταν συνήθως οι παρενοχλούμενοι αναζητούν τρόπους να αποφύγουν τις επιπτώσεις που σχετίζονται με την παρενόχληση. Οι μεγαλύτερες δυσχέρειες εμφανίζονται όταν διακυβεύονται πολλά, όταν οι παρενοχλούμενοι διακινδυνεύουν τη θέση τους στην εργασία και ακολούθως την οικονομική ασφάλεια που αυτή συνεπάγεται. Συμβάλλουν λοιπόν οι επίφοβες συνέπειες και αυτή συνεπάγεται ανασφάλεια, άγχος και στρες.

Εξάλλου, η ενοχή για την ενδεχόμενη ανάμειξη στην εμφάνιση του περιστατικού ενεργεί ανασταλτικά όποιον τρόπο κι αν ακολουθήσουν. Τείνουν να σκέφτονται τις αρνητικές επιδράσεις που μπορεί να έχει στην οικογένεια, στο εργασιακό κλίμα και τις σχέσεις με τους συνεργάτες εάν δε γίνουν κατανοητοί. Καταλήγουν έτσι στη σιωπή κινδυνεύοντας να βρεθούν παρεξηγημένοι. Κι όμως αυτές οι συνέπειες ίσως είναι πιο αγχωτικές από το ίδιο το γεγονός.

Οι πιο συνήθεις τρόποι αντίδρασης των προσώπων που δέχονται σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας είναι οι εξής:

- Προσπαθούν να αγνοήσουν το γεγονός μες ενδεχόμενη προσωπική επιβάρυνση.
- Λαμβάνουν άδειες για λόγους υγείας και προσπαθούν να απομακρυνθούν με αποφυγή των χώρων και των προσώπων.
- Καταθέτουν τη μαρτυρία τους, κάνοντας αναφορές αλλά ρισκάρουν την αντεκδίκηση,
- Παιραιούνται
- Τέλος, κάποιιο ενδίδουν προκειμένου να διατηρήσουν την εργασία.

Ανάμεικτα είναι τα συναισθήματα φόβου, θυμού και μεγάλης δυσαρέσκειας που δημιουργεί η προσπάθεια να κατανοήσουν γιατί βρίσκονται προσωπικά αντιμέτωποι με το ζήτημα που τους απασχολεί. Γνωρίζουν ότι χρειάζονται εφόδια για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν.

Ασφαλώς είναι δύσκολο να μιλήσουν για τα γεγονότα σε άλλους τρίτους. Όταν επιλέγουν να αναζητήσουν τη βοήθεια από κάποιο τρίτο πρόσωπο, ίσως σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τις επίσημες οδούς, καταφεύγουν σε πρόσωπα εμπιστοσύνης. Τότε συζητούν το συμβάν με το σύντροφο, τους φίλους και τους συναδέλφους. Αυτές συνιστούν «άτυπες απαντήσεις» για να λάβουν τη βοήθεια των φίλων ή της οικογένειας. Σε αυτή την περίπτωση δεν είναι δυνατόν να προκαθοριστεί αν η συζήτηση θα συνοδευτεί από κατανόηση και υποστήριξη ή αν, τελικά, θα φέρει απογοήτευση και αποδοκιμασία.

Λίγοι, εν γένει, αντιπαράτιθενται στον παρενοχλητή και λίγοι προσφεύγουν σε «επίσημες λύσεις». Άλλοτε, συζητώντας με το δράστη ζητούν ευθέως να σταματήσει τις ενοχλήσεις διότι δεν είναι ανεκτές, άλλοτε πάλι αντιμετωπίζοντας το γεγονός χιουμοριστικά και άλλοτε αντιστεκόμενοι με φυσικούς τρόπους. Συνηθέστερα επιλέγουν να αποφύγουν τον παρενοχλητή είτε σε χώρους και με πρόσωπα που δεν ενδέχεται να ξανασυναντήσουν οπότε λύνεται το ζήτημα αν και

όχι χωρίς συνέπειες, είτε στο χώρο της εργασίας με αμφίβολα αποτελέσματα λόγω των σχέσεων που αναπτύσσονται εδώ, συγκεκριμένα.

Η κυριότερη στρατηγική για τις γυναίκες στους χώρους της εργασίας είναι η έμμεση αντίσταση, γιατί ελπίζουν ότι με έναν υπομονετικό τρόπο θα τον κάνουν να καταλάβει τα συναισθήματά τους και το πραγματικό ενδιαφέρον. Δηλαδή προσπαθούν να του δείχνουν τα συναισθήματά τους ή, μερικές φορές, προσπαθούν να τον φροντίσουν περισσότερο. Μια γυναίκα αγόραζε κέικ, του έκανε καφέ για να του δείξει ότι η μεταξύ τους σχέση ήταν φιλική και όχι σεξουαλική. Όμως, αυτή η στρατηγική της φροντίδας που πολλές γυναίκες ακολουθούν είναι ίσως η πιο καταστροφική από όλες. Διότι ο άντρας εκλαμβάνει τη φροντίδα ως ένδειξη ότι τελικά η γυναίκα θα ενδώσει.

Η στρατηγική της εθελουφλίας, τεχνητής άγνοιας και έμμεσης αντίστασης είναι αυτοπεριοριστική. Η γυναίκα εντείνει την προσπάθεια να βρίσκεται συνεχώς σε εγρήγορση για να αποφύγει τα χτυπήματα του δράστη και τις επαφές μαζί του. Παρατηρείται ότι η γυναίκα περιορίζει τη δική της συμπεριφορά. Αποφεύγει να είναι μόνη της μαζί του, να μπαίνει στο γραφείο ή στην αποθήκη μαζί του. Ακόμη, αλλάζει την ενδυμασία της για να μην τον προκαλεί βάζει ριχτά ρούχα, νομίζοντας ότι εκείνη είναι προκλητική. Αυτή η συνεχής εγρήγορση δημιουργεί ένταση και υψηλό βαθμό άγχους στο πρόσωπο που τη χρησιμοποιεί.

Η στρατηγική αυτή συνήθως χρησιμοποιείται από ευάλωτα άτομα τα οποία έχουν δυσκολία να βρουν εργασία. Βλέπουμε την εκούσια ανοχή σε γεωγραφικές περιοχές που υπάρχει μεγάλη ανεργία ή που οι γυναίκες είναι άμεσα εξαρτημένες από την εργασία τους. Η γυναίκα φοβάται τις συνέπειες της άμεσης αντιμετώπισης που πάντα έχει συνέπειες γι' αυτήν αν δεν υπάρχουν άλλοι σύμμαχοι στη δουλειά.

Η στρατηγική της άμεσης αντιμετώπισης αποφασίζεται όταν η γυναίκα έχει συμμάχους στα ανώτερα κλιμάκια, αλλιώς χάνει την εργασία της, ενώ αντίθετα ένας άντρας ως παρενοχλητής σπανίως έχει συνέπειες. Για παράδειγμα, στην περίπτωση γυναίκας 60 χρονών που ανέφερε τη σεξουαλική παρενόχληση διάρκειας χρόνων, παρόλο που η Ομοσπονδία της παρείχε όλων των ειδών της βοήθειας, δηλαδή τη μετέφεραν σε άλλο τμήμα, της έδωσαν ψυχολογική στήριξη, της ζήτησαν συγγνώμη και παρόλο που είχαν τη δυνατότητα να επιβάλλουν κυρώσεις στον παρενοχλητή δεν το έκαναν για να μην κατηγορήσουν ένα ανδρικό μέλος της επιχείρησης. Πράγματι η αντιμετώπιση είναι τέτοιου είδους.

Όσον αφορά τη σεξουαλική παρενόχληση είναι λίγοι εκείνοι που ακολουθούν τη δικαστική οδό, κάνουν καταγγελία ή στον εισαγγελέα ή σε ένα αστυνομικό τμήμα. Στην εξέλιξη μιας τέτοιας διαδικασίας υπάρχει το ενδεχόμενο ο κατηγορούμενος να προχωρήσει σε αντεκδίκηση, καταγγέλλοντας για συκοφαντική δυσφήμιση. Αξίζει να αναφερθεί πως οι παρενοχλούμενοι μέσω των διαδικασιών για την επίλυση των εργατικών διαφορών μπορεί να κερδίσει αποζημίωση για κέρδη και ζημιές.

Σε έρευνες σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες η άμεση κατηγορηματική απάντηση τείνει να εμφανίζεται ως η αποτελεσματικότερη, ενώ η στρατηγική της εθελουφλίας, τεχνητής άγνοιας και έμμεσης αντίστασης δε φαίνεται ιδιαίτερα επιτυχής, λίγες γυναίκες πάλι χρησιμοποιούν την καταφυγή στην ποινική οδό.

Σε άλλη έρευνα οι απαντήσεις στο ερώτημα για τον τρόπο αντίδρασης φανέρωσαν ότι σε % 88% οι ερωτώμενοι δήλωσαν «με αποφασιστική αντίκρουση». Ακόμη, 22 από τις 100 γυναίκες είπαν ότι πιστεύουν ότι πιο αποτελεσματικός

τρόπος είναι η άμεση αντίδραση. Άλλες απαντήσεις που δείχνουν παθητική στάση είναι οι εξής: με αναφορά στον προϊστάμενο (17,2%), με αίτηση αλλαγής υπηρεσίας (16,2%), με αποκάλυψη στους συναδέλφους (15,4%), με αναφορά στο συνδικαλιστικό φορέα(17,5%). Ένα ποσοστό γυναικών (6%) θεωρεί ως καλύτερη λύση την παραίτηση.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους οι γυναίκες δεν αντιδρούν δυναμικά στη σεξουαλική παρενόχληση. Δηλαδή υπάρχουν λόγοι συνειδησιακοί. Πρώτον υπάρχει το εμπόδιο της έννοιας του ορισμού. Πολλές γυναίκες – αλλά και άντρες – δεν ξέρουν αυτό που υφίστανται και ότι έχουν δικαίωμα να απευθυνθούν κάπου για να βοηθηθούν.

Επίσης πολλές γυναίκες δε θέλουν να παραδεχτούν ότι είναι θύματα και κρύβονται από τους άλλους και από τον ίδιο τους τον εαυτό. Ακόμη θα πρέπει να ξέρουμε ότι οι γυναίκες πιστεύουν στους μύθους που υπάρχουν γύρω από τη σεξουαλική παρενόχληση. Δηλαδή ότι οι γυναίκες τα θέλουν και γι' αυτό τα υφίστανται, ότι εκείνες προκαλούν τους άντρες, ότι τη σεξουαλική παρενόχληση τη συναντάμε ειδικά σε μερικούς τύπους γυναικών, οι οποίοι τύποι βέβαια είναι σχεδόν πόρνες, χωρίς φραγμούς.

Παρατηρείται για τις γυναίκες που αποκαλύπτουν το γεγονός να εκλαμβάνεται ως μη ρεαλιστικό, ότι υπερβάλλουν, λέγεται ότι θέλουν να τιμωρήσουν τους άντρες για άλλους λόγους. Ακόμη οι ίδιες οι γυναίκες όταν βιώνουν το περιστατικό ανεξαρτήτως της αντίστασης που καταβάλλουν, η μη αποτελεσματικότητα εν μέρει οδηγεί στην άποψη ότι αν αντιστέκονταν με το σωστό τρόπο τότε θα τερματίζονταν. Σ' αυτή την περίπτωση παρατηρείται ότι τείνουν να εσωτερικεύσουν το θέμα και το θεωρούν δικό τους φταίξιμο. Τότε κυριαρχούν σκέψεις όπως «ίσως εγώ τον παρότρυνα» ή «ίσως εγώ του έδωσα πολύ θάρρος» κτλ.

1.2.3 Λόγοι εμφάνισης και οι ακόλουθες επιπτώσεις της

Ποια, όμως, μπορεί να είναι η εξήγηση των φαινομένων σεξουαλικής παρενόχλησης;

Κατά μια άποψη όπως εμφανώς δηλώνει η ποικιλία των μορφών και των συμπεριφορών που συμπεριλαμβάνονται στον όρο – από τα σφυρίγματα και τα παρανόμια (συζητήσεις με το μικρό όνομα που χρησιμοποιούνται για κάποιον χωρίς τη συγκατάθεσή του) ως τη σεξουαλική επίθεση – η σεξουαλική παρενόχληση δεν είναι ένα ενιαίο φαινόμενο.

Πρόκειται για ένα ζήτημα σύγχρονο και συγχρόνως σύνθετο και εξηγείται μέσα στα πλαίσια του κοινωνικού συνόλου όπου εμφανίζεται. Γι' αυτό ενδείκνυται επίσης να εξετάσουμε τη φύση της παρενόχλησης σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Ακόμη, αξ σημειωθεί ότι μέχρι σήμερα μεγάλη προσοχή έχει δοθεί στη σεξουαλικά παρενοχλητική συμπεριφορά την οποία επιβάλλουν οι άντρες στις

γυναίκες σε ακαδημαϊκούς ή εργασιακούς χώρους. Αυτή η συμπεριφορά είναι αξιολογώσιμη αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι είναι ίσως πιο πιθανό να παρενοχληθούν σε άλλες περιστάσεις. Για παράδειγμα, οι Hammer και Saunders (1984) ανέφεραν ότι η πλειοψηφία των εμπειριών των γυναικών για άσκηση βίας απέναντί τους συνέβησαν στο δρόμο (67%), ενώ μόνο 15% από τα περιστατικά που αναφέρθηκαν συνέβησαν στην εργασία.

Η παρενόχληση έχει ως πηγή της πολλές αιτίες. Οι πιο βασικές όμως είναι η έκλυση των ηθών, η οικονομική κρίση και η ανεργία, που μετατρέπεται σε ανισότιμα άτομα τους πολίτες μέσα στο εργασιακό περιβάλλον και η ατιμώρητη καταπάτηση των ανθρωπίνων συνταγματικών και νομοθετικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των γυναικών – κύρια αλλά όχι μόνο – από άτομα που έχουν ισχυρές θέσεις στο χώρο εργασίας.

Επικουρικά συμβάλλουν η γενικότερη υποβάθμιση της γυναίκας στην κοινωνία, η κατοχή οικονομικής και ιεραρχικής δύναμης κύρια από άντρες και η εξάρτηση της γυναίκας από την εργασία σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση στην οποία υποβάλλεται.

Έτσι, σε ορισμένες, πολύ μικρές επιχειρήσεις, η πρόσληψη της γυναίκας μπορεί εύκολα να αποτελέσει εκβιαστικό μέσο για σεξουαλικές παραχωρήσεις προς τον εργοδότη. Το ίδιο και η διατήρηση της θέσης εργασίας. Εδώ εμφανίζεται μια εντελώς διαπροσωπική σχέση μεταξύ εργοδότη, εργαζόμενης και παρεισφρέουν πολλοί παράγοντες όπως η εξωτερική εμφάνιση, οι οποιοσδήποτε υποσχέσεις για σοβαρές προθέσεις από πλευράς του εργοδότη, οι διαθέσεις, η κουλτούρα και η οικονομική ευρωστία των εργοδοτών.

Η όλη υπόθεση του εκβιασμού και της παρενόχλησης παίρνει συνήθως συναισθηματικές και ανθρωπίνες μορφές στο χώρο αυτό της εργασίας, αφού η απόσταση είναι μικρή.

Κύρια αίτια τώρα αντιδραστικά που φρενάρουν το φαινόμενο είναι ο φόβος του εργοδότη από τις προσωπικές ευθύνες, από το διασυρμό στο στενό περιβάλλον και την ευκολία αποκάλυψης της παρενόχλησης κυρίως αφού δεν εμπλέκονται τρίτοι παράγοντες που να εξωθούν στην αποδοχή.

Στις μεσαίες τώρα επιχειρήσεις αυτές που αριθμούν από 10-45 άτομα, η παρενόχληση και ο εκβιασμός μπορεί να ασκείται από πλήθος ατόμων που κατέχουν κάποια θέση στην ιεραρχία της επιχείρησης. Οι εκβιασμοί στις μεσαίες επιχειρήσεις ξεκινούν από την απλή πρόσληψη και φτάνουν μέχρι το θέμα του μισθού, τα πριμ της ιεραρχικής εξέλιξης και τις ανθρωπίνες φιλοδοξίες για άνοδο.

Εξάλλου, είναι χρήσιμο να αναφερθούν δύο ακόμη περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο δουλειάς που διαφέρουν από το κλασικό μοντέλο (αν και δεν συμβαίνουν συχνά). Η πρώτη είναι η σεξουαλική παρενόχληση από μέρους γυναικών εργοδοτών ή προϊσταμένων προς τους άντρες που βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση. Η άλλη, που είναι και πιο συχνή από την προηγούμενη είναι εκείνη της χρήσης μέσων και υποσχέσεων από μέρους γυναικών προς άντρες με σκοπό να αποσπάσουν εργασιακά ανταλλάγματα.

Η πρώτη περίπτωση προέρχεται από την καλλιέργεια ενός μοντέλου επιθετικής και κατακτητικής γυναίκας και η δεύτερη ενός μοντέλου γυναίκας που μπορεί να κάνει χρήση των φυσικών χαρισμάτων για να αναδειχθεί. Θύματα αυτών

των περιπτώσεων είναι και οι άντρες και οι γυναίκες αφού αναπτύσσουν αφύσικες εργασιακές σχέσεις, ανεξάρτητες από προσόντα και ικανότητες.

Βέβαια, η συζήτηση είναι καθοριστικό να περιλαμβάνει τη δομή και το περιεχόμενο της κοινωνίας στο οποίο οι γυναίκες καθημερινά και στερεότυπα υποβάλλονται σε ενοχλήσεις ή και απειλές από άντρες.

Για τις γυναίκες η σεξουαλική παρενόχληση είναι θέμα βίας. Ιστορικά, ο ανδρικός έλεγχος έναντι των γυναικών διασφαλίστηκε καθώς οι γυναίκες περιορίστηκαν να δρουν μόνο στην ιδιωτική σφαίρα ως σύζυγοι, μητέρες και αποκλειστικοί υπηρέτες του σπιτιού. Πρωταρχικός λοιπόν στόχος ήταν να υπηρετούν τις ανάγκες των αντρών και των παιδιών. Ακολουθώντας, όταν οι γυναίκες αποπειράθηκαν να κάνουν την είσοδό τους και να ενταχθούν στη δημόσια ζωή, η σεξουαλική παρενόχληση μετατράπηκε σε εργαλείο των αντρών προκειμένου να διατηρήσουν την κυριαρχική θέση τους. Φρόντισαν λοιπόν οι γυναίκες να συνεχίσουν να βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση, με τη διατήρηση στη μνήμη του ρόλου τους ως σεξουαλικά αντικείμενα, που δέχονται να υποταχθούν στην ανδρική βούληση.

Η προσπάθεια των γυναικών να διαπραγματευτούν αυτή την πραγματικότητα, ότι δηλαδή δε δικαιούνται να αυτοπροσδιορίζονται και να απαιτούν ίση αντιμετώπιση με το φόβο και τη σύγχυση που προκαλεί η σεξουαλική παρενόχληση είναι καθημερινό βίωμα για τις περισσότερες γυναίκες που αρχίζει πολύ πριν την ενηλικίωση. Οι γυναίκες αρχίζουν να μαθαίνουν τις κυρίαρχες αξίες της ανδροκρατούμενης κοινωνίας, όπου θα ενταχθούν. Ακόμη, ότι θα πρέπει συνέχεια να βρίσκονται σε ετοιμότητα (για να αντέχουν σ' αυτά τα χτυπήματα όπως είναι και αυτό της ενόχλησης και της υποβάθμισης της αξίας τους) προκειμένου να ενταχθούν ασφαλώς σε έναν απειλητικό κόσμο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σταδιακά αυτή η κατάσταση εγρήγορης – καθώς συνεχώς με πανομοιότυπο τρόπο παρακολουθούν και ελέγχουν τις κινήσεις τους – αποκτά το αίσθημα ψευδεπίβουλης ομαλότητας. Όμως μια νέα γυναίκα είπε « απλώς σκέφτομαι, να το πάλι» δηλαδή είναι τόσο ο κοινός τόπος ώστε σχεδόν εκλαμβάνεται ως ο κανόνας και απόλυτα φυσιολογικά. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι σεξουαλικά παρενοχλητικές εκφράσεις, λέξεις και χειρονομίες σιγά- σιγά απορροφούνται στο αναπτυσσόμενο αίσθημα του εαυτού του νεαρού κοριτσιού και γίνονται βασικό κομμάτι αυτού που αντιλαμβάνονται ότι είναι (Larkin et al. 1996)

Συνήθως οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις είτε αντιμετωπίζονται ως ατομικές υποθέσεις, είτε αποσιωπούνται ή θεωρούνται «φυσικά» με αποτέλεσμα να μην έχουν αντιμετωπιστεί ως κοινωνικό πρόβλημα. Παράλληλα υπάρχει ο επηρεασμός από τον Τύπο. Ο επηρεασμός αυτός από γενικότερες καταστάσεις όπως π.χ. τα τηλεοπτικά σήριαλ, τις σκανδαλοθηρικές δημοσιεύσεις και την κυκλοφορία ροζ ιστοριών για εξέχουσες προσωπικότητες της κοινωνίας είναι άμεσος για την συνειδητοποίηση της κατάστασης και για αδιάφορη αποδοχή των γεγονότων. Ο Τύπος λοιπόν βλέπουμε ότι αποτελεί μια μορφή πίεσης που οδηγεί σε μάλλον αρνητική κατεύθυνση.

Τελικά, εν τέλει μόνα αν εστιάσουμε ευρύτερα ώστε να περιλάβουμε τις διάχυτες μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης που περικλύπτουν τη δυναμική των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού για ισότιμη αντιμετώπιση και συμμετοχή στο δημόσιο βίο, είναι μάλλον απίθανο ότι οι άνθρωποι με πεποίθηση στις δυνάμεις

τους θα αντιμετωπίσουν την προσβλητική και ταπεινωτική συμπεριφορά στους χώρους όπου οι εργασιακοί και οι ακαδημαϊκοί στόχοι τους διακυβεύονται.

Οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις έχουν συνέπειες. Έχει έναν αντίκτυπο στην προσωπική ευημερία των παρενοχλημένων υπαλλήλων καθώς επίσης και στην κατάσταση εργασίας. Ως συνέπειες που απορρέουν από τη σεξουαλική παρενόχληση επιδρούν αρνητικά στην ατομική ευημερία συμπεριλαμβάνονται συναισθήματα όπως η δυσπιστία, ο φόβος, ο θυμός και η ταπείνωση, ψυχοσωματικά συμπτώματα όπως πονοκέφαλοι, πόνοι στο στομάχι και προβλήματα ύπνου και κατάθλιψη.

Η Γερμανική εθνική έρευνα βρήκε ότι η σεξουαλική παρενόχληση επηρεάζει την υγεία και την ευημερία σοβαρά με διάφορους τρόπους: 80% των παρενοχλημένων γυναικών ανέφεραν ότι παρατήρησαν ψυχοσωματικά συμπτώματα ως αποτέλεσμα της σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι γυναίκες πιο συχνά ανέφεραν αισθήματα φόβου, ανασφάλειας, και δυσπιστίας (21%). 23% ανέφεραν ότι ένιωσαν περισσότερο ευερέθιστοι. 4%-5% είχαν ψυχοσωματικά συμπτώματα όπως πονοκεφάλους, εφιδρώσεις, αϋπνίες. Και 2% εμφάνισαν συναισθήματα κατάπτωσης. 12% των γυναικών δήλωσαν αύξηση της επιθετικότητας. 5% των γυναικών ανέφεραν ότι ένιωσαν αποστροφή προς τη σεξουαλική δραστηριότητα με τους συντρόφους τους στην προσωπική τους ζωή ως συνέπεια της σεξουαλικής παρενόχλησης. Στις εις βάθος συνεντεύξεις οι γυναίκες περιέγραψαν μια ευρεία κλίμακα συνεπειών που κατηγοριοποιούνται σε αυτές κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά την παρενόχληση, και αυτές που έχουν πιο μακροπρόθεσμες επιδράσεις.

Οι άμεσες συνέπειες συμπεριέλαβαν αισθήματα αδιεξόδου νιώθοντας ταπεινωμένοι, πληγωμένοι και υποβαθμισμένοι σε μια κατάσταση που δεν μπορούσαν να αποφύγουν. Ως πιο μακροπρόθεσμες απόρροιες, κάποιες γυναίκες βίωσαν καχυποψία απέναντι σε συναδέλφους με τους οποίους προηγουμένως υπήρχαν καλές εργασιακές συνθήκες.

Εκτός από τις συνέπειες στην προσωπική ευημερία των παρενοχλημένων εργαζομένων, επιπτώσεις υπήρξαν στη σταδιοδρομία, τη δυνατότητα να εργαστεί, το κλίμα εργασίας και τα κίνητρα. Αυτό σημαίνει ότι μια ιδιαίτερη αναλογία υπαλλήλων αφήνει την εργασία είτε λαμβάνει συχνότερα άδειες ασθένειας. Επίσης συχνά αναφέρεται ότι προχωρούν σε αλλαγές

Η εμπειρία της σεξουαλικής παρενόχλησης καταστρέφει τη γενική ατμόσφαιρα στην εργασία και στην ικανοποίηση από την εργασία. Η Σουηδική μελέτη του πανεπιστημίου εξέθεσε την απομόνωση (17%), τη διάδοση φημών (10%), την ανησυχία για τη μετάβαση στην εργασία (17%), την άσκηση αδικαιολόγητης κριτικής και χειροτέρευση στους όρους εργασίας.

Η Γερμανική μελέτη σε διάφορους κλάδους (Einarsen, 1993) βρήκε ότι οι γυναίκες με την εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης ήταν λιγότερο ικανοποιημένες με την εργασία και αισθάνθηκαν πιο αδιάφορες γι' αυτή. Ως συνέπεια της παρενόχλησης, για μια στις πέντε γυναίκες η εμπειρία με τη σεξουαλική παρενόχληση οδήγησε στην μείωση της ικανοποίησης από την εργασία. Δηλαδή ανέφεραν ότι απολάμβαναν λιγότερο την εργασία τους. Οι γυναίκες που κατέθεσαν παράπονα ή δημοσιοποίησαν την σεξουαλική παρενόχληση βίωσαν δευτερογενή θυματοποίηση

από τις αντιδράσεις των συναδέλφων και εκείνων στους οποίους απευθύνθηκαν. Σχεδόν οι μισές είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην εργασιακή κατάσταση εξαιτίας της σεξουαλικής παρενόχλησης, 6% των γυναικών εγκατέλειψαν την εργασία τους και 3% ζήτησαν μετάθεση.

Η σεξουαλική παρενόχληση πλήττει οικονομικά την ίδια την επιχείρηση όταν χρειάζεται να εκπαιδεύσει νέο προσωπικό κατόπιν απόλυσης εξαιτίας της παρενόχλησης, το προσωπικό ζητάει άδειες εργασίας και οι επιδράσεις στο κλίμα το εργασιακό μπορεί να επιφέρει μείωση αποδοτικότητας και μείωση της παραγωγικότητας της επιχείρησης.

1.3. Τι ισχύει από πλευράς νομικού πλαισίου στην Ελλάδα

Αν και σχετικές έρευνες στην Ελλάδα δείχνουν ότι η σεξουαλική παρενόχληση είναι αρκετά διαδεδομένη στο χώρο εργασίας στην Ελλάδα, όμως δεν έχουν αναπτυχθεί «πολιτικές» και στρατηγικές για την πρόληψή της, ενώ ήδη από τη δεκαετία του '80 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητούσε τη δημιουργία σχετικής ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Ακόμη τα δικαστήρια αντιμετωπίζουν τέτοιες υποθέσεις – υπό την προϋπόθεση ότι θα φτάσουν στο δικαστήριο – εφαρμόζοντας τις διατάξεις του κοινού αστικού καθώς και του εργατικού δικαίου, προκειμένου να αποτρέψουν απολύσεις που αποδεικνύεται ότι οφείλονται σε λόγους εκδίκησης, επειδή η εργαζόμενη απώθησε τις σεξουαλικές προτάσεις προϊσταμένου ή άλλου προσώπου με εξουσία, μέσα στο χώρο εργασίας.

Οι γυναίκες κατά κύριο λόγο προσφεύγουν στα δικαστήρια για άλλες αιτίες (π.χ. μη προαγωγή, απόλυση κ.τ.λ.) ενδεχομένως, όμως, να υποκρύπτεται σεξουαλική παρενόχληση.

Ιδιαίτερα η σεξουαλική παρενόχληση δε συνιστά αδίκημα στους χώρους εργασίας ή οπουδήποτε αλλού. Όμως, νομοθετικό έλλειμμα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν υφίσταται ούτε αυτή η αντιμετώπιση δεν έρχεται σε αντίφαση με το πνεύμα και τις αρχές του Κώδικα της Κοινότητας για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Νομοθετικά, λοιπόν, οι προβλεπόμενες μορφές βίας ρυθμίζονται από γενικές διατάξεις του Αστικού ή του Ποινικού Δικαίου αλλά και από άλλους ειδικούς νόμους (Εργατικό Δίκαιο) και κατατάσσονται:

- Στις σωματικές βλάβες.
- Στα εγκλήματα τιμής.

Στο έγκλημα του βιασμού που ρυθμίζεται από το Ν. 14/9/1984. Με το νόμο αυτό καθιερώθηκε η αυτεπάγγελτη δίωξη για το έγκλημα του βιασμού.

Η Ελληνική νομοθεσία για το θέμα προβλέπει**:

Στον αστικό Κώδικα, άρθρο 57, για το δικαίωμα στην προσωπικότητα, αναφέρεται ότι: «όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του, έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπράξεις δεν αποκλείεται».

Αντίστοιχα στον ποινικό κώδικα, στο κεφάλαιο για τα εγκλήματα της γενετήσιας αξιοπρέπειας προβλέπεται ότι «Όποιος με ασελγείς χειρονομίες ή προτάσεις που αφορούν ασελγείς πράξεις προσβάλλει βάνουσα την αξιοπρέπεια άλλου στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή».

Επίσης, στο επόμενο άρθρο 338, που αναφέρεται στην κατάχρηση σε ασέλγεια στο πρώτο εδάφιο λέει: «Όποιος καταχράται την παραφροσύνη γυναίκας ή την από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενη ανικανότητά της να αντισταθεί για να έλθει σε εξώγαμη συνουσία μαζί της τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι 10 ετών». Αλλά και στο δεύτερο εδάφιο λέει: «Όποιος καταχράται τις παραπάνω καταστάσεις και ενεργεί άλλη ασελγή πράξη σε γυναίκα ή άνδρα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 6 μηνών».

Στον ποινικό κώδικα πάλι, υπάρχει άλλο ένα άρθρο εξειδικευμένο για τους δημοσίους υπαλλήλους, το 343 όπου αναφέρεται ότι: Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους τιμωρείται ο δημόσιος υπάλληλος που ασελγεί πράξη με πρόσωπο που εξαρτάται υπηρεσιακά απ' αυτόν, εκμεταλλευόμενος αυτή τη σχέση.

Στο κεφάλαιο για τα εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρο 361), για το θέμα της εξύβρισης αναφέρεται: «Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης, προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή με έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης. Όταν η προσβολή της τιμής δεν είναι ιδιαίτερα βαριά, αν ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις και το πρόσωπο του ατόμου που προσβλήθηκε, ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση ή με πρόστιμο.»

Ακόμη, στο Σύνταγμα, άρθρο 22, αναφέρεται ότι η εργασία στην Ελλάδα αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του κάθε πολίτη και προστατεύεται από το κράτος, το οποίο φροντίζει για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και ολική εξίσωση όλων των εργαζομένων.

Παράλληλα σε άλλες διατάξεις του Συντάγματος θεμελιώνονται δικαιώματα των πολιτών που αφορούν το σεβασμό της ανθρωπίνης αξίας, (άρθρο 2), την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και τη συμμετοχή του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, αρκεί να μην προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και να μην παραβιάζονται το Σύνταγμα και τη χρηστά ήθη.

Επίσης, νόμοι της εργατικής νομοθεσίας συμπληρώνουν και ρυθμίζουν θέματα εργασιακών σχέσεων των πολιτών.

Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις του αστικού κώδικα «περί μισθώσεως εργασίας» ο εργαζόμενος οφείλει να εκτελεί με επιμέλεια την εργασία που ανέλαβε για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, ο δε εργοδότης υποχρεούται να καταβάλλει το μισθό που συμφώνησαν ή αυτόν που προβλέπεται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Κάθε άλλη αξίωση αναγόμενη στη σφαίρα της προσωπικότητας του εργαζομένου, είναι παράνομη και καταχρηστική. Σ' αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει, υπέρβαση των εργοδοτικών ορίων, αφετέρου υπέρβαση των ορίων που επιβάλλουν τα χρηστά ήθη. Οι συνέπειες τέτοιων πράξεων δίνουν την ελευθερία στον εργαζόμενο να καταφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο ζητώντας είτε χρηματική αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης (άρθρο 281, 97, 59, 914, 932 Α.Κ.) αλλά και την άρση της προσβολής. Βεβαίως, αν η πράξη που υφίσταται ο εργαζόμενος /η συνιστά ποινικό

αδίκημα ενδέχεται και μπορεί να επισύρει ποινές όπως αυτές που προβλέπονται ειδικότερα για κάθε πράξη.

Η πρακτική δυσκολία στη δίωξη του δράστη για τα παραπάνω αδικήματα είναι ότι τα περισσότερα διώκονται κατ' έγκληση, δηλαδή πρέπει να τον μηνύσει η γυναίκα. Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση του βιασμού με το Ν. 1419/94, τη δίωξη του δράστη αναλαμβάνει η Εισαγγελική Αρχή, μόλις λάβει γνώση από οποιονδήποτε της τελέσεως του αδικήματος. (Εντούτοις ο αριθμός των καταγγελιών είναι ελάχιστος που προσέρχονται να ακολουθήσουν επίσημες διαδικασίες και τη νομική οδό).

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας που έχει ασχοληθεί με το θέμα επισημαίνει ότι: ανασταλτικά θεωρείται ότι δρουν σ' αυτή τη χρονοβόρα ποινική διαδικασία, η δυσκολία ανεύρεσης μαρτύρων (η παρενόχληση συνήθως γίνεται χωρίς την παρουσία μαρτύρων), το πρόβλημα της απόδειξης των ισχυρισμών που βαρύνουν τις ιδέες, η καχυποψία με την οποία αντιμετωπίζονται ήδη από το ανακριτικό στάδιο (οι λόγοι αυτοί, φυσικά, δεν είναι ανεξάρτητοι από τις κοινωνικές προκαταλήψεις και τα ήθη που επικρατούν στην κοινωνία). Επίσης, ο φόβος απόλυσης, οι επιπτώσεις στην επαγγελματική εξέλιξη, οι προκαταλήψεις για τη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας και στους χώρους δουλειάς και η κοινοποίηση του προβλήματος στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. («Βία κατά των γυναικών, νομική και δικαστηριακή προσέγγιση», Γεν. Γραμμ. Ισότητας, 2000).

1.3.1. Η σεξουαλική παρενόχληση σε διάφορες χώρες

Το 1992 δυο νόμοι με θέμα τη σεξουαλική παρενόχληση ψηφίστηκαν στη Γαλλία. Αυτοί οι νόμοι έκαναν τη Γαλλία μια από τις πρώτες χώρες που εφοδιάστηκαν με εξειδικευμένα κείμενα τόσο στο ποινικό όσο και στο ποινικό όσο και στο εργατικό δίκαιο σε λιγότερο από 10 χρόνια από την εμφάνιση του όρου.

Η κινητοποίηση των φορέων των γυναικών υποστηριζόμενες από τα ΜΜΕ δημιούργησαν μέσα σε λίγα χρόνια την εντύπωση ότι το πρόβλημα δεν μπορεί να συνεχίζει να αγνοείται (Sylvie Cromer, εκπρόσωπος της ΑΕΥΦΤ – Ευρωπαϊκή Οργάνωση ενάντια στη βία κατά των γυναικών στην εργασία).

Το αδίκημα της σεξουαλικής παρενόχλησης εντάσσεται στο κεφάλαιο «περί προσβολής της ανθρωπίνης ακεραιότητας», ως «σεξουαλική επίθεση». Η ποινική ρύθμιση τιμωρεί τη σεξουαλική παρενόχληση ακόμα και εκτός εργασίας. Όπως για παράδειγμα αναφέρεται στην περίπτωση στο σχολείο, ανάμεσα σε ασθενή και γιατρό, σε πελάτη και δικηγόρο, δικαστή και δικαζόμενο, καθηγητή και φοιτητή. Αλλά νοείται μόνο ως κατάχρηση εξουσίας και ως σεξουαλικός εκβιασμός.

Το ίδιο ισχύει και για τις εργατικές διατάξεις αν και θέτουν κάποιους περιορισμούς. Κατά πρώτον δε στοχεύει αφού εξαιρεί τους συναδέλφους. Επιπλέον, δε στοχεύει τη σεξουαλική παρενόχληση παρά μόνο από τη στιγμή που υπάρχουν επαγγελματικές επιπτώσεις στο θύμα.

Τέλος, όσον αφορά την πρόληψη, η αξία της γενικά αναγνωρίζεται. Όμως, ο νόμος δεν προσδιορίζει τα μέτρα, ούτε έχει καμία υποχρέωση σ' αυτή την περίπτωση. Τελικά, η λήψη πειθαρχικών μέτρων επαφίεται στην «καλή διάθεση» του εργοδότη, ο οποίος νομικά είναι ο μόνος υπεύθυνος για την οργάνωση και πειθαρχία.

Οι κυρώσεις για το αδίκημα της σεξουαλικής παρενόχλησης – που είτε καλύπτονται από συγκεκριμένους νόμους είτε με τους σχετιζόμενους με τις περιπτώσεις διακρίσεων – προβλέπουν ποινές φυλάκισης έως και ενός χρόνου μαζί και καταβολή αποζημίωσης. Προαιρετικά επιπλέον ποινές προτείνονται όπως η δημοσιοποίηση της απόφασης, προσωρινή ή μόνιμη αναίρεση της άδειας επαγγέλματος κ.ά.

Το Βέλγιο επίσης διαθέτει μια πρακτική προορισμένη για την προστασία των εργαζομένων. Οι πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, των εργαζομένων, των εκπροσώπων τους, και των εργοδοτών ξεκίνησαν από την Επιτροπή Εργασίας Γυναικών. Η Γραμματεία Περιβάλλοντος και Κοινωνικής Χειραφέτησης ανταποκρίθηκε στην πορεία και σήμερα το θέμα έχει αναλάβει το Βελγικό Υπουργείο Εργασίας. Πραγματοποιήθηκε, βέβαια, χάρη στη θέληση για τις ίσες ευκαιρίες. Δεν είναι τυχαίο ότι εκείνη την εποχή επικεφαλής και των τριών οργάνων ήταν η κ. Smet, η υπουργός εργασίας που κατηύθυνε τις αλλαγές.

Η δράση για να ληφθούν μέτρα ενισχύθηκε από την ενεργοποίηση της Ε.Ε. και τη σύσταση της commission που προέτρεπε προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι, το Βελγικό Υπουργείο Εργασίας συνέταξε το «Βασιλικό Διάταγμα» το οποίο δημοσιεύτηκε το 1992.

Αυτό υποχρέωνε όλες τις επιχειρήσεις, με αναφορά στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, να τροποποιήσουν (με τη συναίνεση των εργαζομένων και των εργοδοτών) τον κανονισμό εργασίας που ήδη υπήρχε στον Κώδικα Εργασίας (ως νομικό εργαλείο για να προσδιορίζει τις συνθήκες εργασίας σε μια επιχείρηση).

Η τροποποίηση λοιπόν αυτή υποχρέωνε τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν μια δήλωση αρχών για τη σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία. Ανάμεσα στα άλλα έπρεπε να υποδείξουν ένα πρόσωπο ή υπηρεσία εμπιστοσύνης που θα υποδέχεται και θα στηρίζει τα θύματα, θα παρακολουθεί τη διαδικασία μηνύσεων – επαφίοντας στον εργοδότη να προτιμήσει μια άτυπη ή μια επίσημη διαδικασία – και θα ορίζει τις ποινές που μπορούν να επιβληθούν.

Ο κανονισμός εργασίας πρέπει επίσης να προβλέπει τις ποινές που θα επιβάλλονται. Οι κυρώσεις μπορούν να είναι προφορικές ή γραπτές προειδοποιήσεις, επίπληξη, μετακίνηση ή πρόστιμο. Σε αυτή την περίπτωση το πρόστιμο καθορίζεται από τον κανονισμό που συνοδεύει τη σύμβαση εργασίας και δε μπορεί να ξεπερνάει το 1/5 των αποδοχών του εργαζομένου. Μπορεί επίσης να προβλέπεται διαθεσιμότητα με ή χωρίς απώλεια μισθού και τέλος απόλυση μη ή χωρίς προειδοποίηση για βαρύ παράπτωμα.

Ακόλουθα, στη Δανία δεν υπάρχει κανένας νόμος που να απαγορεύει τη σεξουαλική παρενόχληση. Οι δίκες που κερδήθηκαν (αναγνωρίζοντας το πρόβλημα) κερδήθηκαν με το νόμο για τις συνθήκες εργασίας που λέει για την τιμή και την αξιοπρέπεια του εργαζομένου.

Στο πλαίσιο του Βρετανικού νόμου δεν υπάρχει συγκεκριμένος νόμος ενάντια στη σεξουαλική παρενόχληση. Σ' αυτόν, για την υπεράσπιση κατά των παρενοχλήσεων, έχουν επιδιώξει να στηριχτούν στις δυνατότητες που δίνουν διάφορες διατάξεις που αποτρέπουν τη διάκριση. Η σεξουαλική παρενόχληση

επομένως θεωρείται στους νομικούς όρους ως μορφή διάκρισης που βασίζεται στο φύλο. Έτσι, οι πολιτικές για το θέμα αυτό περιλαμβάνονται στις πολιτικές για τις ίσες ευκαιρίες που έχουν αναπτυχθεί στη χώρα και αποτρέπουν τις διακρίσεις.

Στην Αμερική από το 1980 η Αμερικανική Επιτροπή ίσων ευκαιριών στην απασχόληση (EEOC) υιοθέτησε την άποψη ότι είναι μια μορφή φυλετικής διάκρισης που αντιβαίνει την Πράξη των Αστικών Δικαιωμάτων του 1964 (title VII of the civil Rights Act of 1967). Συγκεκριμένα απαγορεύεται η διάκριση την εργασία που βασίζεται στη φυλή, στο χρώμα του δέρματος, στη θρησκεία ή στην περίπτωση των εθνικών μειονοτήτων. Για τους σκοπούς της αντιμετώπισης και της πρόληψης του φαινομένου εφαρμόζει σε κάθε περίπτωση μια πλήρη έρευνα για την εξακρίβωση των γεγονότων και ενθαρρύνει τους εργοδότες να λάβουν μέτρα για την εμφάνιση της σεξουαλικής παρενόχλησης, να φροντίσουν για την ενημέρωση των υπαλλήλων τονίζοντας ότι η σεξουαλική παρενόχληση δε θα γίνεται ανεκτή. Μπορούν έτσι να λάβουν μέτρα ως προς την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής διαδικασίας καταγγελίας ή διαμαρτυρίας για την ανάληψη μιας άμεσης, κατάλληλης ενέργειας όταν παραπονιέται ο υπάλληλος.

1.4 Προτάσεις για μέτρα παρέμβασης από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων και των συνθηκών εργασίας, η Ε.Ε., αναγνωρίζοντας ότι η σεξουαλική παρενόχληση πλήττει καίρια τις εργασιακές συνθήκες, τις εκπαιδευτικές διαδικασίες, δεν παρέλειψε να επικεντρωθεί στο θέμα-πρόβλημα.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης η ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα ή άλλη συμπεριφορά που θίγει την αξιοπρέπεια γυναικών και ανδρών κατά την εργασία χαρακτηρίζεται απαράδεκτη. Γι' αυτό το λόγο έχουν καταρτιστεί εκθέσεις, έχουν υιοθετηθεί συστάσεις, αποσκοπώντας στην αναγνώριση και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Θεωρείται ότι η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να είναι αντίθετη με την αρχή της ίσης μεταχείρισης της οδηγίας του Συμβουλίου, της 7-11-76, περί της εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης, γυναικών και αντρών, σε σχέση με την πρόσβαση σε απασχόληση, επαγγελματική κατάρτιση και τις συνθήκες εργασίας.

Βέβαια, είναι σχετική, και αξίζει να σημειωθεί η Σύσταση του Συμβουλίου της 13/12/84 που υποστηρίζει την ανάγκη προστασίας της γυναικείας αξιοπρέπειας στην εργασία. Σ' αυτή, λοιπόν, τα κράτη-μέλη κλήθηκαν μεταξύ άλλων να αναλάβουν δράσεις για το σεβασμό της αξιοπρέπειας των γυναικών στην εργασία. Σύμφωνα με αυτή κάποια από τα κράτη - μέλη δραστηριοποιήθηκαν ενεργά για το θέμα. Κατόπιν, ακολούθησε μια απόφαση που ψηφίστηκε από την ολομέλεια του κοινοβουλίου για τη βία κατά των γυναικών. Εκεί συμπεριλήφθηκαν προτάσεις για να ξεκινήσουν εκστρατείες προς όλα τα μέλη του εργατικού δυναμικού σχετικά με τα δικαιώματά τους.

Στο πρόγραμμα δράσης σχετικά με την εφαρμογή του Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων, η Επιτροπή, κλήθηκε να εξετάσει την προστασία των εργαζομένων κατά την εργασία.

Η έκθεση του εμπειρογνώμονα που συγκέντρωσε στοιχεία για την κατάσταση στα κράτη - μέλη φανέρωσε ότι λαμβάνει έκταση και το φαινόμενο είναι σοβαρό σε όλους τους χώρους εργασίας και φανέρωσε την ανάγκη για σχετική δραστηριότητα. Έτσι, το 1990, το Συμβούλιο επιβεβαίωσε ότι η συμπεριφορά που βασίζεται στο φύλο και προσβάλλει την αξιοπρέπεια γυναικών και αντρών κατά την εργασία συνιστά απαράδεκτη παραβίαση της αξιοπρέπειας εργαζομένων ή εκπαιδευομένων, όπου εμφανίζεται. Το 1991, λοιπόν ακολούθησε η Σύσταση της Επιτροπής για την προστασία των συνθηκών εργασίας για όλους ανεξαιρέτα τους εργαζομένους, στις 27-11-91, που αναφέρεται ρητά στο πρόβλημα της σεξουαλικής παρενόχλησης ως ανεπιθύμητης συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα ή σε άλλης συμπεριφοράς βασιζόμενης στη διαφορά φύλου που θίγει την αξιοπρέπεια γυναικών και αντρών κατά την εργασία.

Καθοριστική ενέργεια στην αναγνώριση του προβλήματος, μιας και ο όρος είναι καινούριος διεθνώς, ήταν η Σύσταση της Επιτροπής. Σ' αυτή προσδιορίστηκε η σημασία του όρου και καθορίστηκαν οι συνθήκες που καθιστούν τις συμπεριφορές απαράδεκτες (στο στοιχείο του ανεπιθύμητου και ο προσβλητικός χαρακτήρας των συμπεριφορών). Επίσης, ότι το πρόβλημα το υφίστανται κυρίως οι γυναίκες, όμως, χρειάζεται να υπάρξει προστασία και των αντρών και αποβολή του φαινομένου από το χώρο της εργασίας. Περιλήφθηκαν ακόμη προτάσεις για την λήψη μέτρων, ανασταλτικών και κατασταλτικών, του φαινομένου. Εκφράστηκε, τέλος, το ενδιαφέρον όσων εργάστηκαν για το θέμα να υπάρξει συνέχεια, από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πράγματι, το 1993, εκδόθηκε «οδηγός» με συγκεκριμένα παραδείγματα για κάθε άρθρο του κώδικα. Αργότερα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφάσισε σχετικά με το διορισμό «ειδικού συμβούλου-μεσολαβητή» στους εργασιακούς χώρους υπό ορισμένες προϋποθέσεις προκειμένου να εργαστούν αναπόσπαστα και αποτελεσματικά και ο ρόλος του να είναι ουσιαστικός.

Τελικά, το 1997, προκειμένου να αξιολογηθεί το αντίκτυπο όσων προηγήθηκαν, τα αποτελέσματά τους, ανατέθηκε σε ομάδα ειδικών να συγκεντρώσουν στοιχεία σχετικά με τα δεδομένα και το ενδιαφέρον συγκεκριμένα, στα κράτη-μέλη κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας. Κατόπιν τούτου, από την κατανόηση των συμπερασμάτων και όσων αυτή η έκθεση περιλαμβάνει αναμένεται να ακολουθήσει, ως επόμενο βήμα, διατύπωση μίας οδηγίας (directive) από το αρμόδιο όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το θέμα.

Οι συστάσεις, οι οδηγίες που υπάρχουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ανήκουν στο νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά έχουν τη μορφή κατευθυντήριων γραμμών. Για να μπορέσουν να εφαρμοστούν πρέπει να κυρωθούν ως νόμος της κάθε χώρας. Η χρησιμότητά τους, να δώσουν την ευκαιρία να ασκηθεί πίεση - διαμέσου του διαλόγου που επιτρέπουν - στα θεσμοθετημένα όργανα, να παρέμβουν, ώστε τελικά να τροποποιηθούν ορισμένες νομικές διατάξεις, τις καθιστούν χρήσιμα εργαλεία.

1.4.1 Νομοθετική ρύθμιση από Ε.Ε.

Η νομοθετική ρύθμιση που προτείνεται από την Ε.Ε προς τα κράτη - μέλη είναι η νομοθετική και η διοικητική ρύθμιση του προβλήματος. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στη Σύσταση (είναι αποτέλεσμα μεγάλων ερευνών). Η αντιμετώπιση αυτή του θέματος στη Σύσταση συνάδει με το δικαίωμα σε αντιμετώπιση χωρίς διακρίσεις που περιέχεται στην οδηγία του 1976 (Ευρωπαϊκές Κοινότητες - για την ισότητα στην αντιμετώπιση γυναικών και αντρών κατά την εργασία). Ο κάθε εργαζόμενος / η, ατομικά, ορίζει τι είναι ανεπιθύμητο και τι τον προσβάλλει. Για αυτό στον ορισμό περιγράφονται οι σεξουαλικής φύσεως ή άλλες συμπεριφορές με αναφορά προς το θιγόμενο πρόσωπο και προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά στοιχεία (που τις διαφοροποιούν). Τα στοιχεία αυτά που τις καθιστούν απαράδεκτες είναι το στοιχείο του ανεπιθύμητου και ο προσβλητικός χαρακτήρας τους.

Επίσης, είναι απαράδεκτες όταν¹:

α) Η αποδοχή ή η απόρριψή τους από τον εργαζόμενο χρησιμοποιείται, κατά τρόπο συγκαλυμμένο ή μη, σαν βάση για μια απόφαση που έχει επίπτωση στην πρόσβαση του ατόμου σε επαγγελματική κατάρτιση, σε απασχόληση, σε συνέχιση σε απασχόληση, σε προαγωγή, σε θέματα μισθοδοσίας ή σε άλλες αποφάσεις σχετιζόμενες με την απασχόληση.

β) Η συμπεριφορά αυτή δημιουργεί εκφοβισμό, εχθρικό ή ταπεινωτικό περιβάλλον εργασίας για το άτομο που την υφίσταται.

Στην έκθεση της Σύστασης και του Κώδικα πρακτικής διακρίνονται οι επιδιώξεις του νομοθέτη. Πρώτον να θέσει τις βάσεις ενός ορισμού, ώστε αυτός να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα κράτη - μέλη, (να συνάδει δηλαδή με την πραγματικότητα στα κράτη - μέλη) για να προσδιορίζει τι είναι σεξουαλική παρενόχληση. Γι' αυτό υπάρχει μέριμνα για τις συμπεριφορές που συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση κατά την εργασία, αλλά πια θεωρείται ότι συμβάλλει στη μέριμνα και για τις περιπτώσεις που αυτή έχει επίπτωση στην πρόσβαση σε εκπαίδευση.

Ο επόμενος στόχος ήταν να καταστήσει σαφές ότι η σεξουαλική παρενόχληση είναι αντίθετη προς την αρχή της ισότητας στη μεταχείριση (οδηγία του 1976, που έγινε αποδεκτή από τα κράτη-μέλη Ακολουθώντας αποτελεί διάκριση λόγω φύλου, καθόσον το φύλο του θιγόμενου αποτελεί το βασικό παράγοντα της παρενόχλησης.

Ένας τρίτος στόχος τέλος ήταν η ανάδειξη μιας διαφανούς διαδικασίας με μέτρα πρακτικής για συγκεκριμένους λόγους πρόληψης ή / και επίλυσης στα προβλήματα που τυχόν ανακύπτουν. Η πρακτική καθοδήγηση είναι αναγκαία για να επιτευχθεί αλλαγή της ατομικής συμπεριφοράς και αποφυγή της επανάληψής της.

Πιο συγκεκριμένα στον κώδικα πρακτικής υπάρχουν οδηγίες (που οριοθετούν την κατεύθυνση της πολιτικής), που απευθύνονται στους εργοδότες, στους συνδικαλιστικούς φορείς, τους εργαζόμενους. Είναι οι πλέον αρμόδιοι και

---

¹ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σύσταση της Επιτροπής, της 27/11/91, (Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία, και κώδικας πρακτικής για τα μέτρα καταπολέμησης της σεξουαλικής παρενόχλησης ως παράρτημα στη σύσταση αυτή), L49, σελ. 4

έχουν υποχρεώσεις (για την προστασία των εργαζομένων και των συνθηκών εργασίας), πολλές φορές επιβαλλόμενες από το νόμο. Βέβαια καθώς το ίδιο ισχύει για το κάθε κράτος, γι' αυτό τονίζεται ότι θα πρέπει να εφαρμόζουν τις υποδείξεις της Σύστασης στις δημόσιες υπηρεσίες με τρόπο ώστε να αποτελούν παράδειγμα. (Όλα τα κράτη-μέλη δεν ανέλαβαν τη δέσμευση να εισάγουν μία νέα νομοθεσία σε θέματα σεξουαλικής παρενόχλησης. Κάποια από αυτά όπως η Γαλλία, το Βέλγιο το έκαναν.)

Είναι αναμφισβήτητο ότι η σεξουαλική παρενόχληση έχει συνέπειες. Οι έρευνες στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης φανερώνουν ότι υπονομεύει την αξιοπρέπεια κατά την εργασία και μολύνει το εργασιακό περιβάλλον. Οι συνέπειες εκτείνονται στους εργαζόμενους και τους εργοδότες. Συνδέονται με επίπτωση στο ηθικό και την υγεία των εργαζομένων, με πτώση στην αποδοτικότητα των εργαζομένων και την παραγωγικότητα.

Ειδικότερα από τις ήδη υπάρχουσες έρευνες προκύπτει ότι έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να υποστούν σεξουαλική παρενόχληση οι διαζευγμένες και χωρισμένες γυναίκες, οι νέες γυναίκες και οι νεοεισερχόμενες στην αγορά εργασίας, εκείνες με αντικανονικές ή προσωρινές συμβάσεις απασχόλησης, γυναίκες εργαζόμενες σε μη παραδοσιακές εργασίες, γυναίκες με αναπηρίες, ομοφυλόφιλοι (γυναίκες και άντρες), γυναίκες προερχόμενες από φυλετικές μειονότητες και νέοι άντρες (είναι επίσης ευπρόσβλητοι σε παρενοχλήσεις). Είναι φανερό σ' αυτό το σημείο μια σχέση μεταξύ κινδύνου και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων ως αποδεκτών. Επίσης, πάντα με αναφορά στον κώδικα, η σεξουαλική παρενόχληση δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο φαινόμενο. Αποτελεί ένα εμπόδιο στην ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Ο κώδικας εστιάζεται στο πρόβλημα ως διάκριση λόγω φύλου. Η αποτελεσματικότητα (με κύριους άξονες την ανάδειξη και επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζονται και την αποφυγή επανάληψης) των μέτρων θεωρείται ότι θα είναι μεγαλύτερη αν αυτά (τα μέτρα) συνδεθούν με μία ευρύτερη πολιτική για την προώθηση των ίσων ευκαιριών και τη βελτίωση της θέσης των γυναικών.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω υπεύθυνοι να εκκινήσουν τις διαδικασίες είναι οι εργοδότες, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι εργαζόμενοι. Ως βάσεις για την ενεργοποίησή τους τίθενται η συνειδητοποίηση των ευθυνών, η επιμόρφωση και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις. Βέβαια, όλοι χρειάζεται να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Είναι μια μορφή κακής συμπεριφορά. Οι εργοδότες έχουν την υποχρέωση να την αντιμετωπίσουν στους χώρους όπου έχουν αρμοδιότητα. Έτσι, είναι αναγκαίο να εξηγήσουν την πολιτική που θα επιλέξουν και να λάβουν μέτρα για να εγγυηθούν την τήρησή τους. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν ουσιαστικές ευθύνες και σαφή ρόλο να διαδραματίσουν για να συμβάλλουν στην προστασία του εργασιακού περιβάλλοντος. Το ίδιο και οι εργαζόμενοι τόσο για τους ίδιους, αλλά και το περιβάλλον εργασίας τους.

Η πρόβλεψη και η αντιμετώπιση που προβλέπεται είναι η εξής: Το πρώτο βήμα είναι η εκδήλωση του ενδιαφέροντος και της δέσμευσης των εργοδοτών, κατ' αρχήν, να υπάρξει πρόληψη περιστατικών σεξουαλικής παρενόχλησης αλλά και καθορισμένη μεθοδολογία στην αντιμετώπισή τους. Έτσι, για να προσδιορίζει τις ευθύνες των εργοδοτών προτείνεται η διατύπωση ενός κειμένου, μια δήλωση αρχής, όχι τόσο ενδεικτική της πρόθεσης να γίνει κάτι, αλλά τέτοια ώστε,

απευθυνόμενη στους εργαζόμενους, να προσδιορίζει τι είναι δυνατόν να αναμένεται από την οργάνωση όπως και τι οι εργαζόμενοι μπορούν να συνεισφέρουν.

Η δήλωση, βέβαια, αυτή θα πρέπει, στη συνέχεια, να κοινοποιηθεί για να μπορέσει, εφόσον τεθεί σε εφαρμογή να λειτουργήσει. Για να γίνει, δηλαδή, ευρύτερα γνωστή ως προληπτικό μέσο, ως διαδικασία συγκεκριμένη με ορισμένα πρόσωπα (εντός ή εκτός των εργασιακών χώρων) υπεύθυνους όπου θα απευθύνονται όσοι το επιθυμούν. Επίσης, διευκρινίζεται ότι οι διαδικασίες ορίζονται ακριβώς ποιες είναι (είτε επίσημες είτε ανεπίσημες), ακόμη και για την περίπτωση της επίσημης καταγγελίας, τι ισχύει. Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητη η παροχή δυνατότητας συμβουλών και συνδρομής, για να αποφευχθούν ο κίνδυνος από αντίποινα.

Προτείνεται, λοιπόν, ο διορισμός (υποστηρίχτηκε εκτενώς και έγινε σχετική αξιολόγηση αυτής της πρότασης αργότερα) υπευθύνων να παρέχουν υποστήριξη στα θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης, όπου είναι δυνατόν, με αρμοδιότητες να συντελέσουν στη λύση των όποιων προβλημάτων. Θεωρείται πιθανόν, αν υπάρχει η σύμφωνη γνώμη των εργαζομένων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, αυτό θα ενισχύσει την αποδοχή τους. Είναι απαραίτητο να έχουν την έγκριση εκείνων με τους οποίους θα εμπλακούν. Επίσης είναι σημαντικό να γνωρίζουν ότι βρίσκονται σε έναν συγκεκριμένο χώρο στον οποίο μπορούν να έχουν πρόσβαση. Η θέση αυτών των εποπτών εντός της οργάνωσης η υπό ορισμένου άλλου πλαισίου είναι καθοριστική για την ελευθερία κινήσεων που απαιτείται και για την αποφυγή θυματοποίησης εξαιτίας της βοήθειας που πρόσφεραν και του διαμεσολαβητικού ρόλου στο πρόβλημα. Για παράδειγμα, συγκεκριμένα (στον οδηγό) συστήνεται για τους υπεύθυνους: i) να είναι υπόλογοι μόνο στην κορυφή της διοίκησης ii) να μην έχουν δυσχέρειες στη θέση τους ως εργαζόμενοι, λόγω ακριβώς των αρμοδιοτήτων τους iii) η τήρηση προσωπικού, εχέμυθου αρχείου περιπτώσεων. Για να μπορούν να αφοσιωθούν στο έργο τους θα πρέπει να καλυφθούν ορισμένοι όροι ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες και τους διαθέσιμους χώρους. Για παράδειγμα, αν παραστεί ανάγκη ίσως χρειάζεται να διακόψουν τους ρυθμούς της καθημερινής εργασίας.

Αλλά και οι χώροι απασχόλησης θα πρέπει να είναι προσπελάσιμοι, να διευκολύνουν τις εμπιστευτικές συζητήσεις με όλα τα αναγκαία μέσα υπεύθυνου χειρισμού των περιπτώσεων. Φυσικά, όλα αυτά επιδέχονται αξιολόγηση ως προς την αποτελεσματικότητά τους.

Σχετική με την πρόβλεψη στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι η διεξαγωγή ερευνών με προσοχή, τηρώντας εχεμύθεια, για να υπηρετείται και η αντικειμενικότητα. Για να υπάρξει εγγύηση ότι η όποια κατάληξη λαμβάνεται ανεξάρτητα, σεβόμενοι τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μερών, είναι βασικό να ακουστούν και οι δύο πλευρές και να υπάρχει χρονικό περιθώριο για την περάτωση των ερευνών.

Επίσης για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις αποτελεί ένα θέμα πως θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν για να ανεβάσουν το επίπεδο εμπιστοσύνης στα μέλη τους. Οφείλουν να διατυπώνουν δηλώσεις αρχής, να ανεβάσουν το επίπεδο συνειδητοποίησης ώστε να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός κλίματος απαλλαγμένου από παρενοχλήσεις. Εξίσου μπορεί τα μέλη τους να κινδυνέψουν να χάσουν τη θέση τους ή μπορεί να αναγκάζονται να εργάζονται υπό βεβαρημένες

συνθήκες εξαιτίας των συμπεριφορών που συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση. Για παράδειγμα, μπορούν να κινηθούν για την παροχή εκπαίδευσης σε θέματα ισότητας και ευρύτερα πληροφόρηση για τις σχετικές νόμιμες αποφάσεις ή πρωτοβουλίες της εργοδοσίας που υπάρχουν.

Άλλωστε, οι εργαζόμενοι ευθύνονται για την προστασία των συνθηκών εργασίας για όλους τους εργαζόμενους και είναι καθήκον τους να επιβάλλουν το σεβασμό και των συναδέλφων και των ίδιων, κάνοντας χρήση των δικαιωμάτων τους.

Όσο για την επιμόρφωση είναι ένα ικανό μέσο να εξασφαλιστεί ότι υπάρχει ένα θέμα το οποίο, όμως μπορεί να επιλυθεί αποτελεσματικά. Κυρίως μπορεί να συμβάλλει να εντοπιστούν οι παράγοντες που συμβάλουν στην εμφάνιση του προβλήματος. Πολλές φορές είναι προϋπόθεση γνώσης και συνειδητοποίησης των ευθυνών και των υποχρεώσεων. Επίσης, μπορεί να κάνει γνωστά τα εργαλεία της πολιτικής και των στρατηγικών που προβλέπονται. Δεύτερον, κρίνεται αξιόλογη για την των αποδεκτών αυτής (της πολιτικής). Κατά κύριο λόγο διασφαλίζει τη διαφάνεια μεταξύ οργάνωσης – εργαζομένων και κατ' αυτόν τον τρόπο προάγει την επικοινωνία, το αίσθημα μιας ασφάλειας, την συνεργασία στο χώρο εργασίας.

Τελικά είναι φανερή η ανάγκη που επιβάλλει το θέμα να αποτελέσει αντικείμενο στις συλλογικές διαπραγματεύσεις. Κυρίως, γιατί οι επιλεγόμενες στρατηγικές, σε κάθε περίπτωση, είναι πιο αποτελεσματικές όταν αποφασίζονται από κοινού.

1.5 Μαρτυρίες που έλαβαν το φως της δημοσιότητας^b

Οι γυναίκες ακόμη διστάζουν να δημοσιοποιήσουν τις εμπειρίες με τη σεξουαλική παρενόχληση από το φόβο της κοινωνικής κατακραυγής. Το κοινωνικό σύνολο μάλλον θεωρεί το φαινόμενο «φυσικό» και οι ευθύνες αποδίδονται σε εκείνους που υφίστανται τη συμπεριφορά. Στις περισσότερες περιπτώσεις το θύμα καθίσταται υπεύθυνο για ό,τι συνέβη. Πρόκειται για μια παλαιά πρακτική που εξακολουθεί να υφίσταται.

Το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης δεν είναι καινούριο στην Ελλάδα και διεθνώς. Το φαινόμενο εξελίσσεται όσο αυξάνεται η αναγνωρισιμότητα ορισμένων μορφών ως συνισταμένες του φαινομένου. Η συνειδητοποίηση της σοβαρότητας του προβλήματος οδήγησε σε κάποιες περιπτώσεις στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή του, δίνοντας τη δυνατότητα στους θιγόμενους να βρουν διέξοδο στα προβλήματα που δημιουργεί.

Οι εργαζόμενες στην θυγατρική της αυτοκινητοβιομηχανίας Mitsubishi κατέθεσαν παράπονα για τις ανήθικες προτάσεις και χειρονομίες που δέχονταν από τους άντρες συναδέλφους, οι οποίοι απευθύνονταν μα προσβλητικά λόγια, ενώ η διεύθυνση δεν έδρασε για να σταματήσει αυτή η δράση. Η αμερικανική επιτροπή ίσων ευκαιριών στην εργασία (EEOC) κατέθεσε αγωγή για λογαριασμό των γυναικών υπαλλήλων. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη αγωγή για σεξουαλική παρενόχληση η οποία διευθετήθηκε εξωδίκως με την καταβολή ποσού αποζημίωσης που ανέρχεται σε εκατομμύρια δολάρια. Στο διακανονισμό τονίζεται

ότι η εταιρία υποχρεούται να περιβάλει το θέμα της προστασίας των γυναικών από τις παρενοχλήσεις στην πολιτική της.

Στη Γαλλία πάλι η ΑΕΥΦΤ στο διάστημα `85 έως το `90 έλαβε περίπου 300 κλήσεις και επεξεργάστηκε 120 υποθέσεις. Τα 3/4 των γυναικών έχασαν τη δουλειά τους, είτε από παραίτηση είτε από απόλυση και όλες οι γυναίκες που κατήγγειλαν το γεγονός ανέφεραν συμπτώματα στην υγεία τους.

Όσες υποθέσεις απέτυχαν να διακανονιστούν στο εσωτερικό, ακολούθησαν τη δικαστική οδό στα Πλημμελειοδικεία, στα Ποινικά δικαστήρια ή στα συμβούλια πραγματογνωμόνων εργατικών διαφορών που λύνουν τέτοιου είδους υποθέσεις: στο εσωτερικό των επιχειρήσεων. Στις 120 υποθέσεις στην πενταετία αυτή υπήρξαν 14 ποινικές διαδικασίες και 61 περιπτώσεις κατέληξαν στα εργατοδικεία.

Με όποια μορφή κι αν εμφανίζεται, έχει επιπτώσεις. Ανάλογα με τις δυνατότητες αντίδρασης και την ετοιμότητά τους οι γυναίκες εφαρμόζουν έντονα προσωπικές και άτυπες λύσεις για να αντισταθούν προστατεύοντας παράλληλα την ακεραιότητά τους. Υπάρχουν μαρτυρίες στον ημερήσιο και τον περιοδικό τύπο για τη σεξουαλική παρενόχληση στο δρόμο. Η διήγηση του περιστατικού αρχίζει περιγράφοντας την εμπειρία «ως παρ' ολίγον βιασμό». Συνέβη στο δρόμο κατά την επιστροφή από τη νυχτερινή διασκέδαση όταν έγινε αισθητή η παρουσία ενός αγνώστου παρακολουθητή. Αυτή η κατάσταση κατέληξε σε επίθεση πολύ κοντά στην κατοικία της Τ.Μ. οπότε βρήκε καταφύγιο στο σπίτι της. Το σοκ που ένοιωσε το θύμα συνοδευόμενο από φωνές με την ελπίδα ότι έτσι θα προσελκύσει βοήθεια είχε επιτυχία. Η διήγηση του περιστατικού καταλήγει με τη φράση: «από τότε αποφεύγω να κυκλοφορώ μόνη μου αργά τη νύχτα, αλλά φροντίζω να συνοδεύομαι είτε από σύζυγό μου είτε από κάποιον συγγενή ή φίλο.

Σε άλλη περίπτωση η Ελπίδα, μοντέλο που εργάζεται στην Αθήνα, δεχόταν για αρκετό καιρό αισχρολόγα που αργότερα μετατράπηκαν σε απειλές ως τη στιγμή που αναγκάστηκε να αλλάξει αριθμό τηλεφώνου. Αναφέρει λοιπόν: «Είχα τρομοκρατηθεί τόσο που τρόμαζα και στο κουδούνισμα της συσκευής. Ευτυχώς, ύστερα από την αλλαγή στον αριθμό του τηλεφώνου με άφησε ήσυχη αλλά και πάλι συνέχισα για καιρό με το φόβο των απειλών του. Τελικά κατάλαβα ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι θρασύδειλοι και ενώ ικανοποιούνται τρομοκρατώντας τα θύματά τους, δεν έχουν ούτε τη διάθεση ούτε την τόλμη, ευτυχώς, να πραγματοποιήσουν τις απειλές τους.»

Σχετικά με τις περιστάσεις αποκαλύπτεται ότι δεν είναι πάντα μια άμεση πρόταση ή ενέργεια αλλά μια διαδικασία που έχει διάρκεια και σημαντικές συνέπειες.

Όπως περιγράφεται η Β.Α. είχε δεχθεί επανειλημμένα ασελγείς χειρονομίες και προτάσεις κατά την εργασία της στο ίδρυμα, από μέλος του διοικητικού συμβουλίου. Ο καιρός περνούσε και ο δράστης απέμενε να επιδεικνύει την ίδια αξιόποινη συμπεριφορά παρά την σθεναρή αντίσταση του θύματος. Ή σε άλλη περίπτωση μου είπε: «Ή θα προαχθείς ή θα απολυθείς. Διάλεξα να τον χαστουκίσω και να παραιτηθώ». Ή άλλοτε «κάθε μέρα έκανε κάτι παραπάνω. Οι προσεγγίσεις γίνονταν όλο και πιο πιεστικές χωρίς το θύμα να βρίσκει διέξοδο. Στην αφήγησή της συνεχίζει: «Νόμιζα ότι φταίω εγώ. Άλλαξα κολόνια, κουβαλούσα κάθε μέρα μια ... βαλίτσα για να κρατάει εκείνος τη δική του..., σταμάτησα να φοράω μίνι, δηλαδή για την ακρίβεια ντυνόμουν σαν καλόγρια.»

Επιπρόσθετα έχει γίνει αναφορά στον πανεπιστημιακό χώρο. Όταν εις βάρος καθηγητή διατυπώθηκαν καταγγελίες περί σεξουαλικής παρενόχλησης φοιτητριών και ο σύλλογος φοιτητών εξέδωσε σχετική ανακοίνωση ο καθηγητής απομακρύνθηκε. Όμως ώσπου να διεξαχθούν οι σχετικές δίκες αρκετά χρόνια αργότερα για κάποια εκδόθηκαν αθωωτικές αποφάσεις και για άλλα διαπιστώθηκε παραγραφή. Κατόπιν αυτών ο καθηγητής προσπάθησε να επιστρέψει για να ασκήσει τα καθήκοντά του, προκαλώντας τη θυμηδία των αρμοδίων με αποτέλεσμα απειλές για μηνύσεις...

Η 26χρονη Ν.Α. αναφέρει: «Επειδή ήξερα καλά τη δουλειά λόγω πολλών χρόνων που εργαζόμουν στο κατάστημα ήμουν το δεξί χέρι στην επιχείρηση. Μετά την άρνησή μου όμως να ενδώσω στις προτάσεις του αφεντικού μου, η συμπεριφορά απέναντί μου άλλαξε ριζικά. Μου έκανε συστηματικά ψυχολογικό πόλεμο, άλλαξε το ωράριό μου, σταμάτησε να μου μιλά και σιγά-σιγά μείωσε τις αρμοδιότητές μου στο κατάστημα. Με απομόνωσε από τους συναδέλφους μου και δε μου απηύθυνε ποτέ το λόγο. Αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε για μήνες ώσπου με έστειλε στην αποθήκη..., για να με αναγκάσει να παραιτηθώ». Η συγκεκριμένη υπάλληλος κατήγγειλε τον εργοδότη και ως εκ τούτου απολύθηκε χωρίς να λάβει αποζημίωση. Η συγκεκριμένη είναι από τις λίγες που καταγγέλλονται επώνυμα και η πρώτη φορά στην Ελλάδα, που σύλλογος εργαζομένων δημοσιοποιεί το περιστατικό. Ο πρόεδρος του συλλόγου είχε δηλώσει σχετικά: «Παίρνουμε την ευθύνη της συγκεκριμένης καταγγελίας, ώστε να ενθαρρύνουμε και άλλους εργαζομένους να δημοσιοποιήσουν το πρόβλημά τους».

Δεν θα πρέπει να ξεχάσουμε ότι οι συνέπειες επιβαρύνουν πρωτίστως το θύμα. Οι συνέπειες μπορεί να είναι από παραίτηση ή μετακίνηση σε άλλη δουλειά ή και απλή αποσιώπηση του γεγονότος. Αναφέρονται λοιπόν οι περιπτώσεις τεσσάρων εργαζομένων που, απευθυνόμενες στο αρμόδιο τμήμα της ΓΣΕΕ, αναζήτησαν τρόπους να αντιμετωπίσουν την επίμονη παρενόχληση που δέχονταν όταν η κατάσταση είχε γίνει πλέον αφόρητη. Στις δυο περιπτώσεις που αφορούσαν εργαζόμενες σε ιδιωτικές επιχειρήσεις έγινε προσφυγή στα δικαστήρια. Η πρώτη κρίθηκε στον Άρειο Πάγο υπέρ του εργοδότη, ενώ στη δεύτερη η ενάγουσα είχε ήδη απολυθεί μετά την καταγγελία χωρίς να αποζημιωθεί. Στην τρίτη υπόθεση, που αφορούσε εργαζόμενη στο δημόσιο τομέα, η οποία δεχόταν παρενόχληση από προϊστάμενο, έγιναν ενδοϋπηρεσιακές συστάσεις στον καταγγελλόμενο να σταματήσει ώστε να αποφευχθεί η μήνυση. Η τέταρτη, τέλος, υπόθεση, δεν κρίθηκε καθώς η εργαζόμενη προτίμησε να μην δώσει συνέχεια.

Αναφερόμενη στο θέμα, η διευθύντρια του Κοιν. Γραφείου για τα Δικαιώματα των Γυναικών είπε ότι «πολλές γυναίκες επιλέγουν τη σιωπή φοβούμενες πως η υπόθεση θα γίνει γνωστή και θα δημιουργήσει προβλήματα στο οικογενειακό περιβάλλον.

Ο προβληματισμός, τέλος, για τα μέτρα αντιμετώπισης καταλήγει στα εξής: «Στο δικαστήριο αν δεν υπάρχει μάρτυρας να επιβεβαιώσει την παρενόχληση τα πάντα ευνοούν το δράστη. Γιατί ποιος μπορεί να καταρρίψει επιχειρήματα όπως – εγώ δεν της έκανα τίποτε- ή –φιλικά την προσέγγισα κι εκείνη το παρεξήγησε – όταν γίνεται κρυφά;»

Πάντως ακόμη κι αν υπήρχαν επαρκείς αποδείξεις, στο άρθρο 337 του Π.Κ. «περί προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας» προβλέπεται ότι τιμωρείται,

όποιος, με ασελγείς χειρονομίες ή προτάσεις προσβάλλει βάνουσα την αξιοπρέπεια του άλλου. Όμως, με ποια κριτήρια μπορεί να προσδιοριστεί η βανουσότητα της παρενόχλησης;»

Συνολικά, οι μαρτυρίες, που σε κάποιες περιπτώσεις έλαβαν το φως της δημοσιότητας, περιορίζονται στις πιο σοβαρές μορφές παρενόχλησης. Στις περισσότερες περιπτώσεις η πληροφόρηση του κοινού στάθηκε στα περιστατικά που ακολούθησαν τη δικαστική οδό. Όμως, στο πλείστο των περιπτώσεων κάποιες μορφές είναι τόσο «γνώριμες» καταστάσεις, ώστε σχεδόν δεν γίνονται αντιληπτές ως σεξουαλική παρενόχληση. Επιπλέον, τείνουν να θεωρούνται «φυσιολογικές» συμπεριφορές των αντρών απέναντι στις γυναίκες και ως εκ τούτου εκτίθενται πολύ λιγότερο.

1.6 Ελληνικές έρευνες σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση

Την πρώτη εργασία στην Ελλάδα πραγματοποίησε το 1988^{***} ο σύνδεσμος για τα Δικαιώματα των γυναικών με βασικό στόχο να συνειδητοποιήσουν οι εργαζόμενοι άντρες και γυναίκες ότι υπήρχε ένα τέτοιο θέμα και να συνειδητοποιήσουν επίσης και οι γυναίκες και το γυναικείο κίνημα ότι υπήρχε ένα τέτοιο θέμα. Η έρευνα αυτή που είναι η μεγαλύτερης κλίμακας έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας, διεξήχθη στη ευρύτερη περιοχή των Αθηνών. Το δείγμα αποτέλεσαν 1056 γυναίκες και 462 άντρες, οι οποίοι ζούσαν και εργάζονταν στην Αθήνα, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Περισσότεροι από τους μισούς άνδρες και γυναίκες ανήκαν σε νέες σχετικά ηλικίες, δηλαδή είχαν γεννηθεί μετά το 1955. Επίσης οι περισσότεροι είχαν δουλέψει μέχρι 10 χρόνια.

Το επίπεδο εκπαίδευσης ήταν: 36% των αντρών και 30% των γυναικών είχαν πανεπιστημιακό πτυχίο, ενώ 43% των αντρών και 44,4% των γυναικών είχαν τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και υπήρχε και ένα ποσοστό αποφοίτων δημοτικού που ήταν 8% γυναίκες και 2% άντρες. Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση: το μισό περίπου των αντρών και το 42,8% των γυναικών ήταν έγγαμοι και ένα 41% των αντρών και 42% των γυναικών ήταν άγαμοι, 42% των αντρών και 35% των γυναικών εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, ενώ το 61% των γυναικών και το 53% των αντρών στο δημόσιο.

Ο ορισμός της σεξουαλικής παρενόχλησης που χρησιμοποιήθηκε ήταν ο ακόλουθος:

«Κάθε μορφή συμπεριφοράς σεξουαλικού περιεχομένου (που εκτείνεται από την προφορική πρόκληση έως τη σεξουαλική βία) η οποία είναι ανεπιθύμητη από την ίδια τη γυναίκα και η οποία έχει επιπτώσεις στις εργασιακές συνθήκες (προαγωγή, στη σταδιοδρομία, την εργασιακή ατμόσφαιρα κ.τ.λ.).» Τέτοιου είδους συμπεριφορά μπορεί να προέρχεται από έναν εργοδότη, έναν ανώτερο ιεραρχικά εργαζόμενο, έναν συνάδελφο ή ακόμα έναν πελάτη. Ένας κατάλογος ανδρικών συμπεριφορών χρησιμοποιήθηκε για τη μέτρηση της έκτασης της σεξουαλικής παρενόχλησης χωρίς όμως, αυτές να περιγράφονται ως σεξουαλική παρενόχληση.

Η έρευνα έδειξε ότι το 60% των γυναικών υπήρξαν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία. Αυτό είναι ένα σημαντικό δείγμα σε σχέση με ποσοστά που έχουν βγάλει άλλες έρευνες στην Ε.Ε. και οι οποίες αναφέρονται σε επίσημες εκθέσεις της Κοινότητας για το θέμα αυτό.

Οι χήρες 82% και οι διαζευγμένες 70% ήταν κυρίως τα θύματα, και ακολουθούσαν οι ανύπαντρες (59,8%) και οι παντρεμένες (56%). Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, 72% των θυμάτων είχαν χαμηλό επίπεδο μόρφωσης. Οι τομείς που φάνηκε ότι επηρεάζονται περισσότερο ήταν εκείνοι όπου οι άντρες υπερείχαν με πλειοψηφία και οι προϊστάμενοι ήταν επίσης άντρες.

1.6.1 Νεότερες μελέτες στον Ελληνικό χώρο

Οι πιο πρόσφατες μελέτες πραγματοποιήθηκαν κατά τη δεκαετία του '90 σε ορισμένες πόλεις ή τομείς δραστηριότητας και παρείχαν περισσότερη πληροφόρηση για το φαινόμενο, παρά τα μικρά δείγματα που χρησιμοποιήθηκαν.

Μια έρευνα¹ πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης διατριβής. Γι' αυτό επιλέχτηκε η πόλη της Πάτρας και το δείγμα ήταν 123 άτομα (65 γυναίκες και 58 άντρες άνω των 17).

Στην ερώτηση: «Τι σημαίνει σεξουαλική παρενόχληση», 90% όσων έδωσαν συνέντευξη απάντησε «όταν οι άνθρωποι πρέπει να υποκύψουν στις σεξουαλικές απαιτήσεις για να σταδιοδρομήσουν στο χώρο εργασίας τους». Στην ερώτηση πάλι: «Ποιοι μπορεί να είναι οι παρενοχλούντες», αυτοί ανέφεραν κάποιον ανώτερο εργαζόμενο (72%), συναδέλφους (55%) και μερικές φορές πελάτες.

Οι απαντήσεις φανέρωσαν ότι 84% των προσώπων που πέρασαν από συνέντευξη γνώριζαν περιπτώσεις ανάλογες αν και τα θύματα δεν είχαν μιλήσει για αυτή τους την εμπειρία. Οι λόγοι που δόθηκαν για τη σιωπή των θυμάτων ήταν ο φόβος της απόλυσης ή της απομόνωσης κατά την εργασία, ακόμη και το γεγονός ότι η σεξουαλική παρενόχληση δεν ανάγεται σε αδίκημα άρα δεν επισύρει ποινικές κυρώσεις. Όσον αφορά στα ψυχολογικά αποτελέσματα της σεξουαλικής παρενόχλησης, οι απαντήσεις έδειξαν ότι 47% των θυμάτων ήταν εξοργισμένα και 22% ένοιωσαν ανασφάλεια. Η πλειοψηφία (78%) θεώρησε ότι η παρενόχληση επηρέασε την αποδοτικότητα στην εργασία.

Άλλη έρευνα πραγματοποιήθηκε στον τομέα της υγείας². Το δείγμα περιελάμβανε 158 γυναίκες μεταξύ 20 και 55 χρόνων διαφόρων επαγγελματιών στον τομέα της υγείας. Το επίπεδο εκπαίδευσης ήταν: 2% πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 35% δευτεροβάθμιας, 63% ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με την έρευνα, 73% των γυναικών που πέρασαν από συνέντευξη γνώριζαν περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης και 35% περιέγραψε το φαινόμενο ως διαδεδομένο. Σε 47% των περιπτώσεων οι παρενοχλούντες ήταν ανώτεροι ιεραρχικά και στο υπόλοιπο 53% των περιπτώσεων ήταν ασθενείς ή πελάτες. Από τις γυναίκες που πέρασαν από συνέντευξη, 19% είπαν ότι αν υπήρχε κάποιος αρμόδιος για αυτό το πρόβλημα θα κατέθεταν τα παράπονά τους.

¹ Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, Brussels σελ.176

² Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, Brussels σελ.177

Ακόμη το 1994 στην Αθήνα η «Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών» οργάνωσε ένα συνέδριο με στόχο τη συλλογή μαρτυριών για τη σεξουαλική παρενόχληση. Στο συνέδριο παρευρέθηκαν 150 γυναίκες από όλη την Ελλάδα και συζήτησαν τα ελληνικά δεδομένα για το θέμα, είτε από την εμπειρία τους είτε μέσω γραπτών μαρτυριών. Στο τέλος υπήρξε στρογγυλό τραπέζι συζήτησης.

Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε το συνέδριο είναι τα ακόλουθα:

- Η σεξουαλική παρενόχληση είναι αρκετά διαδεδομένη στην Ελλάδα.
- Τα θύματα είναι κυρίως γυναίκες (κάτω από τις ίδιες περιστάσεις, οι άντρες δεν εκτίθενται στη συμπεριφορά αυτού του είδους). Οι δράστες είναι άντρες (από όλες τις ηλικίες και όλα τα κοινωνικά στρώματα).
- Η σεξουαλική παρενόχληση είναι μια έκφραση της θεωρούμενης ως ανώτερης κοινωνικής θέσης του δράστη ακόμα και αν δεν καταλαβαίνει μια υψηλότερη θέση στην ιεραρχία.
- Η ύπαρξη της παρενόχλησης χρησιμοποιείται για να κρατήσει τις γυναίκες στη θέση τους και στον παραδοσιακό τους ρόλο.
- Οι άντρες δυσκολεύονται να κατανοήσουν τα προβλήματα. Οι εξαιρέσεις είναι σπάνιες.
- Οι υπάλληλοι δεν παραπονιούνται για τη σεξουαλική παρενόχληση, κυρίως λόγω της έλλειψης νομικής προστασίας και θεωρούν ότι η καταγγελία θα ήταν άσκοπη ή χειρότερα, μπορεί να τους κοστίζει τη θέση στην εργασία, να δυσχεράνει τους όρους εργασίας ή να προκαλέσει άσχημη κριτική εντός ή εκτός της εργασίας.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 πολύ λίγα είχαν γίνει για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης. Μια έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη που βασίστηκε στη συλλογή πληροφοριών από δέκα ομάδες συζήτησης. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται κατά θέμα συζήτησης¹.

1. Η γνώση για το θέμα και, ενδεχομένως, των πληροφοριών για τη σχετική κοινοτική πολιτική. Καμιά γυναίκα δεν είχε λάβει οποιαδήποτε πληροφόρηση στην εργασία. Για την πλειοψηφία αυτή είχε προέλθει από τα ΜΜΕ. Οι γυναίκες στην ομάδα 3 (τραπεζικές εργασίες) είπαν ότι ήταν καλά ενημερωμένες αν και δεν είχαν καμία πληροφόρηση. Μερικές γυναίκες γνώριζαν ότι υπήρχαν κοινοτικά έγγραφα για το θέμα και κάποιες ενέργειες από την Ε.Ε. αλλά δεν τις είχαν διαβάσει, μόνο για τις γυναίκες στην ομάδα 9 (Θεσσαλονίκη) ήταν οικεία. Μόνο μια γυναίκα παραδέχτηκε ότι δε γνώριζε τίποτα γι' αυτά.

2. Η γνώση του όρου «σεξουαλική παρενόχληση» Όλες οι γυναίκες γνώριζαν τι ήταν σεξουαλική παρενόχληση αλλά μερικές έδωσαν ως ερμηνεία ότι περιορίζεται στην ενέργεια που προέρχεται από έναν προϊστάμενο. Συχνά ο όρος καθορίστηκε από τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς στις γυναίκες (προσβολή στην αξιοπρέπεια, τη βία, την ταπείνωση κ.τ.λ.). Οι γυναίκες στην ομάδα 3 (Τραπεζικές εργασίες) θεώρησαν ότι ο όρος δεν είναι ο κατάλληλος και δικαιολόγησαν έτσι το λόγο για τον οποίο οι γυναίκες δεν τόλμησαν να κάνουν καταγγελίες. Η πλειοψηφία είπε ότι ήταν θέμα ισχύος. Η ομάδα 1 (καλλυντικά) θεώρησαν τον όρο συγκεκριμένο. Σκέφτηκαν ότι ήταν μια ερώτηση που αφορούσε τις μεμονωμένες σχέσεις και ως εκ τούτου δεν κατάλαβαν γιατί είχε

¹ Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, Brussels σελ.180-182

επιπτώσεις στην εργασιακή ατμόσφαιρα. Η ομάδα 9 (Θεσσαλονίκη) αποδέχτηκε τον κοινοτικό ορισμό.

3. Συμπεριφορά των αντρών – ανώτεροι, συνάδελφοι, και υφιστάμενοι – όσον αφορά τις γυναίκες. Για την πλειοψηφία η συμπεριφορά των συναδέλφων και των ανωτέρων χαρακτηρίστηκε «αντιπροσωπευτικά τυπική» και «φυσιολογική». Οι γυναίκες στην ομάδα 3 (τραπεζικές εργασίες) ανέφεραν τις μορφές σπαρεν τις οποίες χρειάστηκε να ανεχθούν. Οι γυναίκες στην ομάδα 7 (καλλυντικά) είπαν ότι η ατμόσφαιρα ήταν φιλική αλλά δεν άρεσε στους συναδέλφους όταν πετύχαιναν να προαχθούν (διάκριση). Οι γυναίκες στην ομάδα 9 (Θεσσαλονίκη) είπαν ότι οι άντρες συνάδελφοί τους ήταν «προστατευτικοί» απέναντί τους. Η ομάδα 10 (τουρισμός) είπαν ότι δεν είχαν άντρες συναδέλφους και ότι οι προϊστάμενοί τους δεν τους είχαν εμπιστοσύνη.

4. Η γνώση για την ύπαρξη της παρενόχλησης. Όλες οι γυναίκες είπαν ότι το φαινόμενο υπάρχει. Μερικοί είπαν ότι είναι διαδεδομένη στις επιχειρήσεις στον ιδιωτικό τομέα. Άλλοι είπαν ότι έχει μικρή έκταση. Οι γυναίκες στην ομάδα 3 (τραπεζικές εργασίες) όλες γνώριζαν περιστατικά και υπογράμμισαν ότι είναι πλατιά διαδεδομένο πρόβλημα που γινόταν ανεκτό και ότι μερικές γυναίκες το χρησιμοποιούσαν ως μέσο για να προσληφθούν. Οι γυναίκες στην ομάδα 10 (τουρισμός) επίσης δήλωσαν ότι είναι ένα υπαρκτό φαινόμενο.

5. Γνώση των περιπτώσεων και αν οι ίδιες υπήρξαν θύματα. Σε αυτή την περίπτωση, πώς αντέδρασαν. Εκτός από 2 ομάδες όπου καμία δεν είχε υποστεί μια παρόμοια εμπειρία, υπήρξαν γυναίκες που αναγνώρισαν ότι υπήρξαν θύματα. Οι γυναίκες στην ομάδα 9 (Θεσσαλονίκη) είπαν ότι όλες είχαν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση, είπαν ότι, όταν προκλήθηκαν, οι δράστες αντέδρασαν λέγοντας ότι τα συναισθήματά τους ήταν «πατρικά». Οι νεότερες στην ομάδα θυμήθηκαν τις μέρες όταν αναζητούσαν εργασία και όταν οι προτάσεις και η προπληρωμή ήταν ξεκάθαρες: η έκβαση εξαρτήθηκε πάντα από την στάση τους. Αν δεν δέχονταν την προπληρωμή δεν προσλαμβάνονταν. Οι γυναίκες στην ομάδα 10 (τουρισμός) δυσκολεύτηκαν να αναγνωρίσουν ότι υπήρξαν θύματα. Εντούτοις, από την περιγραφή περιπτώσεων ήταν αρκετά ξεκάθαρο ότι συνάντησαν τέτοιες καταστάσεις. Εξέθεσαν όλους τους τύπους σεξουαλικής παρενόχλησης από τους συναδέλφους, τους πελάτες κ.τ.λ., οι οποίες λάμβαναν τη μορφή πλάγιων και άμεσων προτάσεων, εξευτελιστικά σχόλια, ακόμη και προσφορά χρημάτων για να περάσουν τη νύχτα μαζί. Είπαν ότι δεν μπορούσαν παρά να παρατηθούν και να υποστούν τις συνέπειες όπως δυσκολία να βρουν νέα εργασία.

6. Οι γυναίκες κατά πόσο συζητούν ανοιχτά για αυτά τα θέματα; Αν όχι, ποια είναι η αιτία της σιωπής τους; Η πλειοψηφία είπε ότι οι γυναίκες δεν το συζητούν και κάποιες πρόσθεσαν «ειδικά αν εξακολουθούν να εργάζονται». Άλλες σκέφτονται ότι ήταν ευκολότερο να το συζητήσουν τώρα. Οι αιτίες για τη σιωπή τους ήταν: ο φόβος από τις προκαταλήψεις (ότι θα θεωρούνταν συνένοχες ή ότι οι ίδιες προκάλεσαν τη σεξουαλική παρενόχληση), φόβος για πιθανή απώλεια της εργασίας τους και ντροπή για ό,τι έγινε. Άλλες πρόσθεσαν ότι φοβούνταν τη δευτερογενή θυματοποίηση από τους σχολιασμούς και τα υπονοούμενα των άλλων. Οι γυναίκες στην ομάδα 10 (τουρισμός) είπαν ότι έπρεπε να παραμείνουν στη σιωπή.

7. Τι θα κάνατε εάν ατυχώς συνέβαινε να παρενοχληθείτε σεξουαλικά; Θα καταθέτατε μια διαμαρτυρία, τι άλλο θα κάνατε; Η πλειοψηφία επέλεξε ως καλύτερη την ατομική στρατηγική. Κάποιοι θα επέλεγαν να προσεγγίσουν τη διεύθυνση και το συνδικαλιστικό φορέα. Μερικές γυναίκες είπαν ότι θα λάμβαναν νομικά μέτρα και θα πήγαιναν στις γυναικείες οργανώσεις. Η ομάδα 3 (τραπεζικές εργασίες) είπαν ότι είναι αυτή η επιλογή δύσκολη γιατί δεν υπήρχε καμία κατάλληλη διαδικασία και ήταν εκεί η απειλή της ανεργίας. Δε θα μπορούσαν να αφήσουν μια εργασία στο συγκεκριμένο χώρο γιατί δε θα μπορούσαν να βρουν καλύτερη κυρίως εφόσον όλη η οικογένεια εξαρτιόνταν από αυτή τη δουλειά.

8. Η συζήτηση για την ανάγκη νομικής προστασίας ή άλλων μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Όλες οι ομάδες πλην δυο ήταν υπέρ ενός νόμου ή νομικών κανονισμών. Μερικές γυναίκες είπαν ότι ο νόμος θα πρέπει να περιλάβει σοβαρές ποινικές ρήτρες. Όσοι διαφώνησαν δηλαδή η πλειοψηφία της ομάδας 6 (ασφάλειες) δε θεώρησαν ουσιαστική τη νομική αντιμετώπιση. Παρόλα αυτά, όλες θεώρησαν αναγκαία την πληροφόρηση ακόμα και στο σχολείο. Η ομάδα 10 (τουρισμός) δεν ήταν βέβαιη ότι ένας νόμος θα βελτιώνει την κατάσταση και προέβλεπε την ανάγκη λήψης μέτρων ενάντια στη βία κατά των γυναικών. Σε σχέση με τα μέτρα κατά της σεξουαλικής παρενόχλησης, η πλειοψηφία προέβαλε την ενημέρωση. Άλλοι ήταν επίσης υπέρ ενός εμπιστευτικού προσώπου το οποίο θα είχε τις γνώσεις για να επιλύσει τα προβλήματα με υπευθυνότητα. Κάποιες είπαν ότι οι γυναίκες θα πρέπει να λάβουν βοήθεια για να απαλλαγούν από προκαταλήψεις που δεν τους επέτρεπαν να αντιδράσουν ή να υπερασπίσουν τον εαυτό τους ενάντια στην παρενόχληση. Κάποιοι άλλοι ζήτησαν να υπάρχει ψυχολογική βοήθεια και υποστήριξη στα θύματα για να βοηθηθούν στην επίδοση παραπόνων. Η ομάδα 9 (Θεσσαλονίκη) προέβαλλε τη λήψη προληπτικών μέτρων μέσω ενημέρωσης, εκπαίδευσης για την γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων.

Τα αποτελέσματα στις ομάδες συζήτησης αποδεικνύουν ότι η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένα σημαντικό πρόβλημα στην Ελλάδα, κυρίως στις τραπεζικές εργασίες και τον τουρισμό. Ο εργασιακός τομέας προσφέρει εργασιακές ευκαιρίες για τις γυναίκες, αλλά, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, οι εργαζόμενοι χρειάζεται να ανέχονται τις παρενοχλήσεις. Στον τουριστικό τομέα, εντούτοις, η ανασφάλεια και η κατάσταση ανεργίας στην Κρήτη καθιστούν τις γυναίκες πιο τρωτές μέσα σε έναν τομέα όπου η σεξουαλική παρενόχληση είναι ο κανόνας.

Επειδή εκεί δεν υπάρχει οργανωμένη προστασία ή νομοθεσία, πολλές γυναίκες προσπαθούν να λύσουν το πρόβλημα μόνες ή να συνεχίσουν να το ανέχονται. Επιπλέον, οι προκαταλήψεις για την ανδρική σεξουαλικότητα και ότι οι γυναίκες «τα θέλουν» αποτρέπουν από την ταυτοποίηση του ενόχου προσώπου και κατά συνέπεια οι γυναίκες σιωπούν επειδή φοβούνται τις αντιδράσεις του περιβάλλοντος, ακόμη κι όταν είναι γυναίκες, γιατί αισθάνονται ντροπή και ενοχή για ό,τι τους συμβαίνει. Αυτή η κατάσταση απομονώνει τις γυναίκες και τις οδηγεί στη σιωπή. Για να αντιμετωπιστεί το θέμα, οι γυναίκες επιδοκιμάζουν την ύπαρξη νομοθετικής ρύθμισης αλλά και προληπτικών μέτρων όπως είναι η επιμόρφωση, η κατάρτιση και η δημιουργία υποστηρικτικών δομών.

---

* Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.) χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999,σελ.109-115, Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, σελ.169.

** Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, 4^η και 5^η Εθνική έκθεση της Ελλάδας περίοδος 1994-2000 (προς την επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών), από το Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, Δεκέμβριος 2000,σελ.57-58 και Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ):Εφη Βενιζέλου-Σωσώ Τσίλη, «Η προστασία των εργαζομένων στο χώρο εργασίας», ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα (Κύρια θέματα και προσδιορισμοί), Τόμος Β, Αθήνα, 1996, σελ.295-296 at work guide

** * Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.)χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999,σελ 105-115, Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities , Luxembourg 1999, σελ.169

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Αρτεμις Τζίτζη,»Έρευνα:Σεξουαλική παρενόχληση» άρθρο στο περιοδικό «ΕΙΝΑΙ» 6 Οκτωβρίου 1998, Νο386, σελ.12-15
- 2.ΔημοκρατικήΚίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.)χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999
- 3.Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ):Εφη Βενιζέλου-Σωσώ Τσίλη, Η προστασία των εργαζομένων στο χώρο εργασίας, ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα (Κύρια θέματα και προσδιορισμοί), Τόμος Β, Αθήνα 1996, σελ.299-304.
1. Περιοδικό «ΕΓΩ» Νο 120, εκδόσεις Λυμπέρη Α.Ε., Αθήνα, 20/2/95.
2. Περιοδικό «Κοινωνική εργασία», τεύχος 53, «επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών» Αθήνα,1999, σελ.259 – 269.
3. «Νέα οδηγία της Ε.Ε. για τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας», Παντελής Οικονομίδης, εφημερίδα «Βραδυνή», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2001.
4. Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, 4^η και 5^η Εθνική έκθεση της Ελλάδας περίοδος 1994-2000 (προς την επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών), από το Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, Δεκέμβριος 2000.
5. Marie-France Hirigoyen, «Ηθική παρενόχληση: Η κρυμμένη βία στην καθημερινή ζωή» (μετάφρ. Μαριλένα Γεωργιάδου) εκδόσεις Πατάκη, δεύτερη έκδοση, Αθήνα, Ιούνιος 2000 σελ.65-102.

-
6. Σύσταση της Επιτροπής ,(27/1191),(Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία,, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L49/3-8
  7. Δήλωση του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκ.1991 σχετικά με την εφαρμογή της Σύστασης της Επιτροπής (βλ. παραπάνω),ανακοίνωση στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρ. Κοινοτήτων
  8. Βάσω Αρτινοπούλου, (Αιχμές-ευάλωτες),άρθρο στη στήλη «Γνώμες, Σχόλια»,εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ 5/399
  9. Λαμπρινή Σταμάτη-Εύη Ελευθεριάδου-Δήμητρα Σκούφου, «Δεν υπέκυψε στην παρενόχληση»,άρθρο στη στήλη «Κοινωνία» στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ,20/2/98,σελ.18
  - 10.Κατερίνα Μαθιουδάκη, «Νομοθετική ασπίδα από Ε.Ε. για την εργαζόμενη γυναίκα»,άρθρο στην εφημερίδα Τύπος της Κυριακής,24/6/2001
  - 11.Μαριλή Μαργωμένου, «Αν το ξαναζούσα τώρα αντί για μήνυση θα υπέβαλλα μια απλή παραίτηση» άρθρο στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 1/2/98

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Alison M.Thomas, Celia Kitzinger “Sexual Harassment”, Contemporary Feminist Perspectives, Open University Press, 1997
- 2.Employment and social affairs, “Sexual Harassment in the Workplace in the E.U.” (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, luxembourg
- 3.Equal Opportunities commission, Sexual harassment at work – guide, 1996
- 4.Natalie Hadgifotiou, “sex at work” 1987,London

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
Σχολή ΣΕΥΠ
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με θέμα:

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗΣ

Το ερωτηματολόγιο είναι ΑΝΩΝΥΜΟ. Η συμπλήρωσή του αποτελεί ανεκτίμητη συμβολή εκ μέρους σας στην ερευνητική αυτή προσπάθεια και οι πληροφορίες που θα δώσετε, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά με τη μορφή στατιστικών πινάκων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΑΣ.

ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΖΙΩΤΑ

Εκπαιδευόμενη κοινωνική λειτουργός

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Υπεύθυνη καθηγήτρια

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2002

ΟΔΗΓΙΕΣ: Συμπληρώστε στο αντίστοιχο σε κάθε ερώτηση κουτάκι τον αριθμό της απάντησης με την οποία συμφωνείτε.

1. Ηλικία:

18- 25 = 1

26- 30 = 2

31- 35 = 3

2. Τόπος καταγωγής:

αστική περιοχή (10000 και άνω κατοίκους) = 1
ημιαστική περιοχή (5000 έως 10000 κατοίκους) = 2
αγροτική περιοχή (0 έως 5000 κατοίκους) = 3

3. Τόπος κατοικίας- διαμονής:

αστική περιοχή (10000 και άνω κατοίκους) = 1
ημιαστική περιοχή (5000 έως 10000 κατοίκους) = 2
αγροτική περιοχή (0 έως 5000 κατοίκους) = 3

5.Μόρφωση:

Δημοτικό=1
Γυμνάσιο=2
Λυκείο=3
Πτυχίο σχολής μαθητείας του ΟΑΕΔ=4
Δίπλωμα ΙΕΚ=5
Πτυχίο ΤΕΙ/ΑΤΕΙ=6
Άλλο.....

6.Εργάζεστε:

Ναι=1
Όχι=2.

7.Ποια είναι η κύρια απασχόλησή σας;

ελεύθερος-η επαγγελματίας χωρίς υπαλλήλους=1
ελεύθερος-η επαγγελματίας με 1-2 υπαλλήλους=2
ελεύθερος-η επαγγελματίας με 3-5 υπαλλήλους=3
Φοιτητής- τρια = 4
Ιδιωτικός υπάλληλος=5
Δημόσιος υπάλληλος=6
Αγρότης-ισσα=7
Οικιακά=8
Κάτι άλλο = 9(παρακαλώ συμπληρώστε.....)

---

6 . Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση:

έγγαμος-η = 1

άγαμος-η = 2

διαζευγμένος-η = 3

χήρος / α = 4

7 . Αριθμός παιδιών (αν υπάρχουν):

8. Στην προσπάθεια ορισμού του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης, παρουσιάζονται παρακάτω διάφορες μορφές συμπεριφοράς. Παρακαλώ σημειώστε ποιες από τις συμπεριφορές αυτές κατά τη γνώμη σας συνιστούν μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό / ακαδημαϊκό χώρο. (Τοποθετήστε X στο τετραγωνάκι ΝΑΙ αν πιστεύετε ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης, στο ΟΧΙ αν πιστεύεται ότι δεν συνιστά μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης και στο ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η αν δεν έχετε ξεκάθαρη γνώμη. Επιπλέον έχετε τη δυνατότητα να αναφέρετε συμπεριφορές που κατά τη γνώμη σας συνιστούν μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης και δεν έχουν προβλεφθεί από το ερωτηματολόγιο – προτάσεις 17-20)

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η
1. Έντονο κοίταγμα, σφυρίγματα πίσω από την πλάτη, επίμονες ματιές			
2. Σχόλια σεξουαλικού χαρακτήρα για την εμφάνιση, τα ρούχα ή την ιδιωτική ζωή			

3. Προσβλητικές παρατηρήσεις σχετικά με τη μορφή του σώματος			
4. Αστεία και πειράγματα σχετικά με το φύλο			
5. E-mail, τηλεφωνήματα, μηνύματα στο κινητό με σεξουαλικά υπονοούμενα			
6. Ανεπιθύμητο ή /και ενοχλητικό φλερτάρισμα			
7. Πρόσκληση για γεύμα χωρίς ξεκάθαρη πρόθεση			
8. Ανεπιθύμητα αγγίγματα (π.χ. φιλιά, αγκαλιάσματα)			
9. Αφίσες, ημερολόγια με σεξουαλικά υπονοούμενα, που βρίσκονται στον εργασιακό χώρο			
10. Ιδιωτικές προσκλήσεις με φανερά σεξουαλικές προθέσεις			
11. Φιλική συμπεριφορά που αποβλέπει σε άλλους σκοπούς			
12. . Εισημάνσεις για ευνοϊκή μεταχείριση εάν οι προτάσεις σεξουαλικού περιεχομένου γίνουν δεκτές			
13. Φαινομενικά τυχαία αγγίγματα του σώματος			
14. Εκμετάλλευση της επαγγελματικής θέσης (γιατρός-ασθενής, καθηγητής-φοιτητής)			
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η
15. Εισημάνσεις για ευνοϊκή μεταχείριση εάν οι προτάσεις σεξουαλικού περιεχομένου γίνουν δεκτές			
16. Αδικαιολόγητα και αναίτια δώρα (π.χ. λουλούδια, κοσμήματα)			
17. Κάτι άλλο (Παρακαλώ συμπληρώστε:.....)			
18.			
19.			
20.			

---

9. Σε ποιους χώρους πιστεύετε ότι συμβαίνει συχνότερα το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης;

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην απάντηση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Στο χώρο εργασίας =

Στο δρόμο =

Στον ακαδημαϊκό χώρο =

Στο σπίτι =

Σε δημόσιους χώρους =

Στα μέσα μαζικής μεταφοράς =

Σε χώρους άθλησης (πχ γυμναστήριο) =

Σε χώρους διασκέδασης πχ bar/ καφετέριες, κινηματογράφος κτλ =

Κάπου αλλού =

(Παρακαλώ

συμπληρώστε:.....

.....

.....)

10. Πιστεύετε ότι σε μεγαλύτερο ποσοστό τα άτομα που παρενοχλούν σεξουαλικά είναι:

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Γυναίκες	Άντρες		
Γνωστά στον/ στην παρενοχλούμενο /η	14	13	27	27
Άγνωστα στον/ στην παρενοχλούμενο/ η	8	13	21	48
Πιστεύω ότι τα ποσοστά είναι εξίσου μοιρασμένα	30	16	46	94
Δεν γνωρίζω	3	3	6	100
Σύνολο	55	45	100	

11. Ποια άτομα πιστεύετε ή /και έχετε διαπιστώσει ότι παρενοχλούν σεξουαλικά στο χώρο της εργασίας;

(ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην απάντηση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Συνάδελφοι =

Ο / η εργοδότης =

Προϊστάμενοι-ανώτεροι υπάλληλοι =

Υφιστάμενοι =

Πελάτες =

Κάποιοι άλλοι =

(Παρακαλώ

συμπληρώστε:.....)

.....)

.....)

12. Όσον αφορά το φύλο, πιστεύετε ότι συχνότερα παρενοχλούνται σεξουαλικά :

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα οι άντρες	1	1	2	2
Μάλλον οι άντρες	0	2	2	4
Σίγουρα οι γυναίκες	19	34	53	57
Μάλλον οι γυναίκες	17	11	28	85
Και τα δύο φύλα εξίσου	8	7	15	100
Σύνολο	45	55	100	

13. Κατά τη γνώμη σας, ποια είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα / καταστάσεις που βιώνει το πρόσωπο το οποίο παρενοχλείται σεξουαλικά; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Σύγχυση =

Έκπληξη =

Αμηχανία =

Θυμός =
Κολακεία =
Ενοχή =
Αδιαφορία =
Καταπίεση =
Άγχος =
Οργή =
Φόβος =
Ανασφάλεια =
Απογοήτευση =
Γελοιοποίηση / ντροπή =
Κάτι άλλο =
(Παρακαλώ
προσδιορίστε.....
.....)
.....)

14. Κατά τη γνώμη σας με ποιο τρόπο αντιδρούν συνήθως τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

προσπάθεια αποφυγής του δράστη =
συζήτηση με το δράστη προσωπικά =
συζήτηση με το δράστη ενώπιον μαρτύρων =
ανοχή στην κατάσταση =
αδιαφορία =
υποχώρηση / συναίνεση στις σεξουαλικές προτάσεις =
αντίσταση με άσκηση σωματικής πίεσης (π.χ. σφαλιάρα)=
αποκάλυψη σε συνάδελφο =
αλλαγή σπιτιού, εργασίας συνηθειών κτλ =
αναφορά σε προϊστάμενη αρχή
επιλογή της δικαστικής οδού =
αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο =
κάτι άλλο =
(Παρακαλώ
συμπληρώστε.....
.....)
.....)

15. Πιστεύετε ότι τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση θα έπρεπε να καταφεύγουν σε ένδικα μέσα;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	21	36	57	57
Μάλλον ναι	18	18	36	93
Μάλλον όχι	5	1	6	99
Σίγουρα όχι	1	0	1	100
Σύνολο	45	55	100	

16. Πιστεύετε ότι τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση καταφεύγουν τελικά σε ένδικα μέσα;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	2	0	2	2
Μάλλον ναι	7	4	11	13
Μάλλον όχι	34	43	77	90
Σίγουρα όχι	2	8	10	100
Σύνολο	45	55	100	

16 Α Εάν όχι για ποιους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Οικονομικό κόστος =

Ψυχολογικό κόστος =

Κοινωνικός στιγματισμός =

Δεν το θεωρούν τόσο σημαντικό γεγονός =

Κάτι άλλο =

(Παρακαλώ συμπληρώστε.....)

.....

.....)

17. Κατά πόσον θεωρείτε πιθανό να εμφανιστούν οι παρακάτω συνέπειες; (Τοποθετήστε X στο τετραγωνάκι ΣΙΓΟΥΡΑ ΝΑΙ αν πιστεύετε ότι η συγκεκριμένη συνέπεια ακολουθεί σίγουρα το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, στο ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ αν αποκλείετε το ενδεχόμενο η συγκεκριμένη συνέπεια να εμφανιστεί, στο ΙΣΩΣ αν θεωρείτε τη συγκεκριμένη συνέπεια πιθανή και στο ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ αν πιστεύετε ότι δεν είστε σε θέση να γνωρίζετε αν η συγκεκριμένη συνέπεια είναι πιθανό να εμφανιστεί. Επιπλέον έχετε τη δυνατότητα να αναφέρετε συνέπειες που κατά τη γνώμη σας είναι πιθανό να εμφανιστούν ως συνέπεια της σεξουαλικής παρενόχλησης και δεν έχουν προβλεφθεί από το ερωτηματολόγιο – προτάσεις 14 - 17)

	ΣΙΓΟΥΡΑ ΝΑΙ	ΙΣΩΣ/ ΠΙΘΑΝΟΝ	ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ
1.Μείωση της αποδοτικότητας στην εργασία				
2. Απομόνωση, αποφυγή εξόδων				
3. Ανησυχία για τη μετάβαση στην εργασία				
4. Λήψη αδειών για λόγους υγείας, συχνές απουσίες				
5. Ψυχοσωματικά συμπτώματα (π.χ. πονοκέφαλοι, πόννοι στο στομάχι, ζαλάδες)				
6. Αδιαφορία για το σώμα, την εμφάνιση				
7. Αδιαφορία για το σεξ				
8. Απώλεια εμπιστοσύνης στο άλλο φύλο				
9. Απέχθεια για το άλλο φύλο				
10. Μείωση αυτοεκτίμησης				
11. Δυσκολίες συγκέντρωσης				
12. Αλλαγή κατοικίας, αριθμού τηλεφώνου, εργασίας, κτλ.				
14. Κάτι άλλο (Παρακαλώ συμπληρώστε.....)				
15.				

16.				
17.				

18. Σε ποια συχνότητα πιστεύετε ότι οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις συμβαίνουν;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Πολύ συχνά	9	17	26	26
Συχνά	27	32	59	85
Μερικές φορές	9	5	14	99
Σπάνια	0	1	1	100
Καθόλου	0	0	0	100
Σύνολο	45	55	100	

19. Η πληροφόρησή σας για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης προέρχεται κυρίως από :

(ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

την οικογένεια =

σχολείο / εκπαιδευτικό ίδρυμα =

τα Μ. Μ. Ε. (έντυπος, ηλεκτρονικός τύπος) =

φίλους =

συναδέλφους =

την προσωπική εμπειρία =

κάτι άλλο =

(Παρακαλώ συμπληρώστε.....)

.....)
 .....)

20. Υποθέστε ότι κάποιο πρόσωπο σας παρενοχλεί σεξουαλικά . Πιστεύετε ότι θα μιλούσατε σε κάποιο τρίτο άτομο προκειμένου να λάβετε τη βοήθειά του;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	24	36	60	60
Μάλλον ναι	13	14	27	87
Μάλλον όχι	4	3	7	94
Σίγουρα όχι	4	2	6	100
Σύνολο	45	55	100	

20 Α . Εάν ΝΑΙ, σε ποιόν/ α θα μιλούσατε για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σε συγγενικό πρόσωπο	2	11	13	13
Στον / η σύντροφό μου / σύζυγό μου	10	16	26	39
Σε κάποιον φίλο / η	23	18	41	80
Σε κάποιον / α συνάδελφο	1	0	1	81
Σε κάποια προϊστάμενη αρχή	0	2	2	
Σε κάποιον δικηγόρο	1	3	4	87
Σύνολο	37	50	87	

20 Β . Εάν ΟΧΙ, δε θα μιλούσατε σε κανένα επειδή :

Δε θα καταλάβαινε =1

Θα γελούσε και θα αστειεύονταν =2

Θα μου επέρριπτε αποκλειστικά την ευθύνη =3

Δε θα έδινε σημασία =4

Αυτό το θέμα δε συζητείται =5

Μπορώ να το λύσω μόνος /η μου =6

Κάτι άλλο = 6

(Παρακαλώ

συμπληρώστε.....)

.....)

21 . Πιστεύετε ότι πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης από την πολιτεία;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	20	40	60	60
Μάλλον ναι	20	13	33	93
Μάλλον όχι	4	1	5	98
Σίγουρα όχι	1	0	1	99
Δεν γνωρίζω	0	1	1	100
Σύνολο	45	55	100	

22 . Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης;

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Εκπαίδευση των αρμοδίων υπηρεσιών για να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους θέματα =

Θέσπιση νόμων από την πολιτεία =

Εκστρατείες ενημέρωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα =

Ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία =

Υπεύθυνη ενημέρωση από τα ΜΜΕ =

Εναισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ισότητας των δυο φύλων =

Ενημέρωση των παιδιών μέσω της οικογένειας =

Κάτι άλλο =

(παρακαλώ

συμπληρώστε:.....

.....

.....)

2 . ΜΕΘΟΔΟΣ

2.1. ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα της έρευνας "Στάσεις των νέων απέναντι στο φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης", που διεξήχθη κατά τον Οκτώβριο του 2002 στο Ηράκλειο, αποτελείται από 100 νέους, ενήλικες, 45 άνδρες και 55 γυναίκες, που διαμένουν στην περιοχή του Ηρακλείου. Τα υποκείμενα που έλαβαν μέρος στην έρευνα συμμετείχαν σε αυτή εθελοντικά.

Για τη συγκέντρωση του δείγματος αναζήτησα τα ακόλουθα δημογραφικά στοιχεία, όπως παρουσιάζονται στους ακόλουθους πίνακες συχνοτήτων και σχετικών αθροιστικών συχνοτήτων, που προσδιορίζονται με τη μορφή ιστογράμματος, για το σύνολο του δείγματος.

1.

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ(f)		ΣΥΝΟΛΟ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΘΡΟΙΣΤ. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
18-25	30	38	68	68
26-30	8	11	19	87
31-36	7	6	13	100
ΣΥΝΟΛΟ	45	55	100	

2

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ(f)		ΣΥΝΟΛΟ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΘΡΟΙΣΤ. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
ΑΣΤΙΚΗ	24	40	64	64
ΗΜΙΑΣΤΙΚΗ	7	7	14	78
ΑΓΡΟΤΙΚΗ	14	8	22	100
ΣΥΝΟΛΟ	45	55	100	

3

ΟΙΚΟΓΕΝ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ(f)		ΣΥΝΟΛΟ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΘΡΟΙΣΤ. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
ΕΓΓΑΜΟΣ/Η	9	6	15	15
ΑΓΑΜΟΣ/Η	35	47	82	97
ΔΙΑΖΕΥΜΕΝΟΣ/Η	1	2	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	45	55	100	

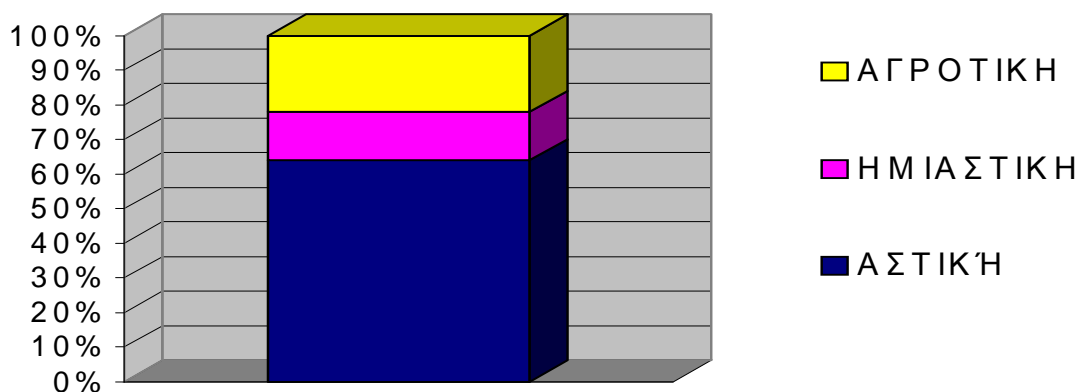
4

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ(f)		ΣΥΝΟΛΟ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΘΡΟΙΣΤ. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	3	2	5	5
ΛΥΚΕΙΟ	25	34	59	64
ΠΤΥΧΙΟ ΣΧΟΛΗΣ ΟΑΕΔ		1	1	65
ΔΙΠΛΩΜΑ ΙΕΚ	3	3	6	71
ΠΤΥΧΙΟ ΤΕΙ	10	8	18	89
ΠΤΥΧΙΟ ΑΕΙ		3	3	92
ΜΑΣΤΕΡ		1	1	93
ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	4	3	7	100
ΣΥΝΟΛΟ	45	55	100	

5

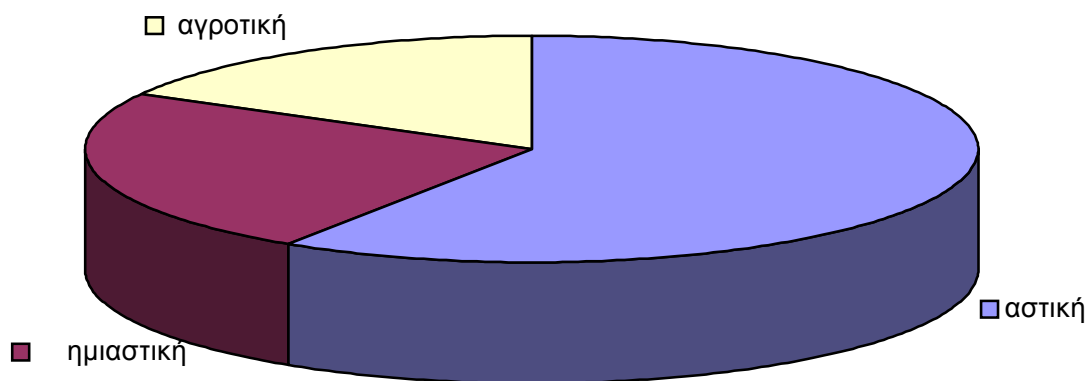
ΕΡΓΑΣΙΑΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ(f)		ΣΥΝΟΛΟ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΘΡΟΙΣΤ. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ	30	35	65	65
ΔΗΜΟΣΙΟΣ	10	13	23	88
ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ	4	5	9	97
ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ	1	2	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	45	55	100	

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

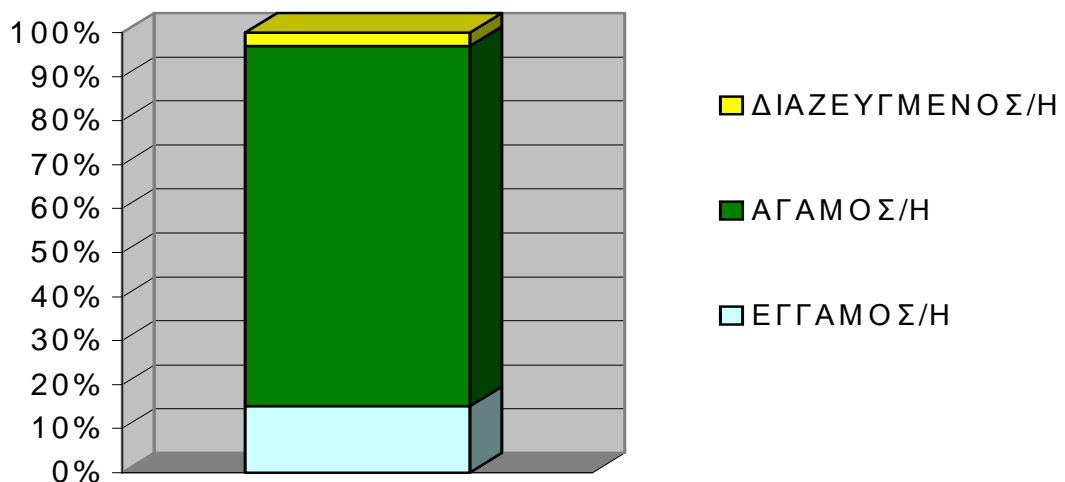

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.

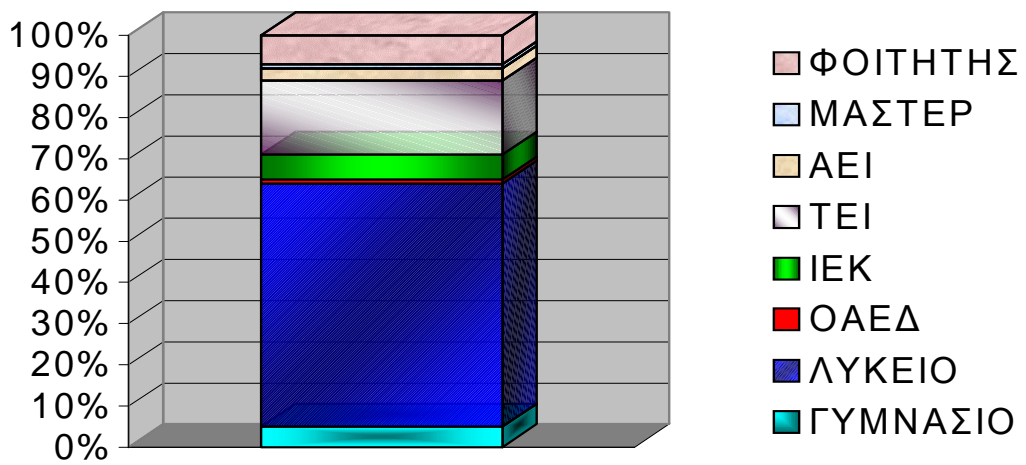
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

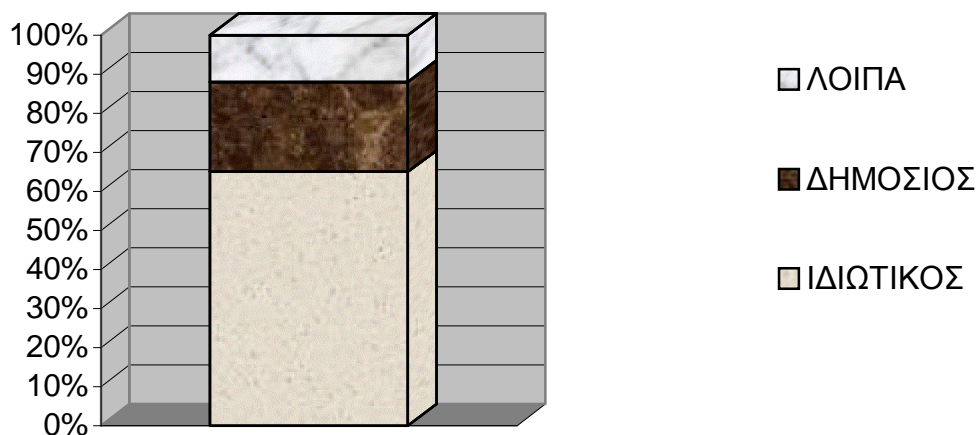
ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΕΡΓΑΣΙΑ

Λόγω των δυσκολιών συγκέντρωσης αντιπροσωπευτικού δείγματος του συνόλου του πληθυσμού των νέων, το δείγμα έχει ληφθεί συμπτωματικά σε νέους που διαμένουν στην πόλη του Ηρακλείου για τη διερεύνηση των στάσεων ως προς το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης. Τα υποκείμενα της έρευνας συμμετείχαν σε αυτή εθελοντικά, απερίσπαστα και με τον απαιτούμενο σεβασμό στην έκφραση της προσωπικής γνώμης.

Για λόγους αξιοπιστίας η ανάλυση των ευρημάτων και οι κύριες ενδείξεις είναι καλό να επεκταθούν στο σύνολο του πληθυσμού που εμφανίζει τα κύρια χαρακτηριστικά του δείγματος και να κριθεί με βάση την διερευνητική –περιγραφική μέθοδο η συμβολή της σε μια ελάχιστα γνωστή περιοχή στην έρευνα. Υπάρχει λοιπόν το μειονέκτημα ότι το δείγμα μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου του πληθυσμού των νέων με βάση το οποίο να μπορεί κανείς να προχωρήσει σε γενικεύσεις, Γι' αυτό δεν έχω προχωρήσει σε στατιστικές αναλύσεις, αλλά, έχοντας παραθέσει το υλικό περιγραφικά, έχω επισημάνει τα κοινά σημεία, τις επικρατούσες τιμές και, γενικεύοντας τις τάσεις, προσπάθησα να καταλήξω μερικές υποθέσεις-προβληματισμούς.

Για τη συγκέντρωση του δείγματος χρησιμοποιήθηκε ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο στάσεων, απόψεων, αντιλήψεων, που σχεδιάστηκε κατόπιν της επισκόπησης της σχετικής βιβλιογραφίας, για ενδιαφέροντα σημεία που είναι σχετικά, δίνουν την εικόνα και καλύπτουν τη θεματολογία με τον καλύτερο τρόπο.

Είναι μια γνωστική περιοχή για την οποία δεν υπάρχει πληροφόρηση για το ενδιαφέρον και τη στάση του κοινού αν προσδιορίζονται θετικά ή αρνητικά. Αν ο πληθυσμός είναι απληροφόρητος, αν γνωρίζει και δεν διευκρινίζεται ποια είναι η έκταση γνώσης του φαινομένου. Η οποία καταγραφή του πρέπει να γίνεται με ευαισθησία στα όσα θέλουν ή μπορούν

να πουν χωρίς να συγκαλυφθούν σημαντικά σημεία που το προσδιορίζουν. Το ερωτηματολόγιο λαμβάνει υπόψιν αυτές τις ιδιομορφίες με τον τρόπο που παρουσιάζεται αλλά και στην ουσία του. Υπάρχουν αρκετά υποερωτήματα τα οποία επιτρέπουν ευρύτητα επιλογών, ουδετερότητας στις συγκεκριμένες λέξεις που χρησιμοποιούνται ώστε να μην προκαταβάλλουν τους ερωτώμενους θετικά ή αρνητικά ώστε επιτρέπουν την αμερόληπτη συμπλήρωσή τους.

2.2 ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το ερωτηματολόγιο που υπάρχει στο παράρτημα αποτελείται από 22 ερωτήματα, ως επί το πλείστον προκατασκευασμένα, για τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν στο συγκεκριμένο είδος της έρευνας κάλυψη των αναγκών της έρευνας, ευκολία κατανόησης και συμπλήρωσης τους. Έτσι, το κάθε ερώτημα, διευκρινίζεται από άλλα σχετικά υπό ερωτήματα. Για παράδειγμα ή τη ερώτηση αποτελείται από 12 υποερωτήματα. Η προτίμηση στα ερωτήματα σε κάποιες ερωτήσεις δίνεται ιεραρχικά με ελεύθερη κλίμακα όπως στις ερωτήσεις 8, 12, 14, 22. Σε κάποιες άλλες υπάρχει η εξής διαβάθμιση : σίγουρα ναι, μάλλον ναι, σίγουρα όχι, μάλλον όχι, δεν γνωρίζω.

Για την αποσαφήνιση των πληθυσμιακών χαρακτήρων του δείγματος στην αρχή του ερωτηματολογίου οι ερωτώμενοι καλούνται να σημειώσουν τα εξής Στο φύλο, την ηλικία τους (έως 25, έως 30 έως 36 χρόνων), την οικογενειακή τους κατάσταση (ελεύθερος/η, παντρεμένος/η, χωρισμένος/η με ή χωρίς παιδιά) τον τόπο καταγωγής (αστική περιοχή, ημιαστική, αγροτική περιοχή), εάν απασχολούνται εργασιακά στον ιδιωτικό ή τον δημόσιο τομέα, εάν είναι άνεργοι ή αν έχουν κάποια άλλη ιδιότητα π.χ. του φοιτητή)

Τον κύριο μέρος του ερωτηματολογίου ξεκινά με την εισαγωγική παρουσίαση ορισμένων μορφών σεξουαλικής συμπεριφοράς (σωματική, προφορική, μη προφορικής, δηλωτικής μιας κατάστασης) και ζητείται να επιλέξουν κατά πόσον κρίνουν ότι συνιστούν μορφές σεξ. παρενόχλησης. Συνεχίζονται ακολουθούν ερωτήματα σχετικά με τους χώρους όπου πιστεύουν ότι εμφανίζεται η σεξουαλική παρενόχληση συχνότερα. Ρωτάει για ορισμένα χαρακτηριστικά που μπορεί να χαρακτηρίζουν τους παρενοχλητές όπως αν προέρχεται από άγνωστα πρόσωπα, αν ισχύει κάτι το ενδιάμεσο ή κι αν ακόμα δε γνωρίζουν τι συμβαίνει σχετική. Επίσης, εστιάζονται στους χώρους εργασίας ρωτάει για την θέση στην ιεραρχική κλίμακα του παρενοχλητή.

Στη συνέχεια υπάρχει μια ερώτηση ως προς το φύλο που υφίσταται αυτού του είδους της συμπεριφορά. Για τα συναισθήματα ακολούθως παρουσιάζονται θετικά, δυσάρεστα συναισθήματα και ενδιάμεσες

καταστάσεις όπως κολακεία, έκπληξη, άγχος, οργή, φόβος, αμηχανία ή αδιαφορία αντίστοιχα.

Στρατηγικές είναι οι διάφοροι τρόποι που εφευρίσκουν οι άνθρωποι προκειμένου διάφορες δυσάρεστες καταστάσεις (συνήθως με τις μικρότερες δυνατές συνέπειες). Πολλές φορές εξαρτάται από την ψυχολογική και σωματική ετοιμότητά του στον τρόπο που θα ανταποκριθεί. Ενώ οι περιστάσεις θεωρείται ότι έχουν σημαντική επίδραση.

Οι συνήθειες τρόποι αντίδρασης εξίσου διακρίνονται σε ενεργητικούς περισσότερο ή λιγότερο προσωπικού όπως αντίσταση με βίαιο τρόπο (π.χ.) σφαλιάρια ή αναφορές σε διάφορα πρόσωπα, σε παθητικούς όπως ανοχή, προσπάθεια αποφυγής του παρενοχλητή ή ακόμα και υποχώρηση επίτρεπε ευρύτητα επιλογών και αμερόληπτη προτίμηση τους.

Οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι επιτρέπουν να καταδείξουν κατά πόσον πιστεύουν ότι κάποιες συγκεκριμένες λύσεις είναι πιο αποτελεσματικές. Η ερώτηση για τους λόγους για τους οποίους τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση παρακινούνται να αντιδράσουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο.

Οι συνέπειες είναι εξίσου χρήσιμο κομμάτι σ' αυτήν την διερεύνηση. Μία ερώτηση ζητά να διευκρινίσει τη συχνότητα που οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις συμβαίνουν. Ακόμη ένα σημαντικό κομμάτι είναι η πηγή πληροφόρησης στον οποίο έχουν πρόσβαση για το θέμα αυτή. Στην ερώτηση εξάλλου των προσώπων στα οποία ζητούν στήριξη καθώς είναι η γνώμη τους σημαντική και είναι πρόσωπα εμπιστοσύνης. Το ερωτηματολόγιο καταλήγει με την αναγκαιότητα της λήψης δραστικών μέτρων αντιμετώπισης αλλά και πρόκριση καταλλήλων μέτρων προλήψεως.

ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗΣ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Η έννοια (στάσεις) στην κοινωνική ψυχολογία¹, σημαίνει τον ιδιαίτερο τρόπο που ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τα κοινωνικά φαινόμενα του περιβάλλοντος του και κατευθύνει τη συμπεριφορά του στις συναλλαγές με το συνάνθρωπο του, με την οικογένειά του, με το χώρο εργασίας και γενικά με όλους τους φορείς της κοινωνίας. Η μελέτη των στάσεων βασίζεται στην αντίληψη των κοινωνικών φαινομένων από την πλευρά του ανθρώπου.

---

¹ Κοινωνική Ψυχολογία, Δημητρίου Γεώργια, τόμος Α, δ' έκδοση, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995.

Ορισμένα παραδείγματα στάσεων του ατόμου θα μπορούσαν να διατυπωθούν για άτομα, ομάδες, αφηρημένες έννοιες, φυσικά φαινόμενα.

Η έννοια, θεωρούμενη τρισδιάστατη, αποτελείται από το γνωστικό στοιχείο, το συναισθηματικό στοιχείο μαζί και με τάση προς κάποια συμπεριφορά.

Τα χαρακτηριστικά των στάσεων έχουν δυναμικό και λειτουργικό χαρακτήρα και παραμένουν σχετικά σταθερά στις διάφορες ηλικίες και στις διάφορες καταστάσεις. Είναι λοιπόν δυνατόν να μετρηθούν.

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στα πλαίσια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας.

Για να μπορέσει βέβαια κάποιο άτομο να τοποθετηθεί σε κάποια έννοια, κυρίως όταν πρόκειται για πολύμορφη έννοια, απαιτείται να του παρουσιαστεί στην ευρύτητά του. Το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι πολύμορφο και πολυποίκιλο και μπορεί (για το άτομο) να έχει σημαντική αξία τόσο στις ελαφριές καθημερινές μορφές όσο και στις πιο σοβαρές μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται. Αλλά και για λόγους μεθοδολογίας είναι αναγκαίο αυτές (οι συμπεριφορές) να εκτεθούν.

Γι' αυτό παρουσιάζονται εδώ σε έκταση ώστε οι ερωτώμενοι να μπορέσουν να τοποθετηθούν στο φαινόμενο που αποτελεί το θέμα της έρευνας.

2.3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για τη συγκέντρωση των εμπειρικών δεδομένων της έρευνας επισκεφτήκαμε διάφορους χώρους άθλησης, δημοσίους χώρους (π.χ. πλατείες) χώρους εργασίας που βρίσκονται σε κεντρικά σημεία στην πόλη του Ηρακλείου.

Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν παρουσία μου που παρακολουθούσα τη διαδικασία και μπορούσα να δίνω εάν χρειαζόνταν διευκρινήσεις για τον τρόπο συμπλήρωσης του. Αρχικά, φυσικά έδωσα πληροφορίες για την προέλευση μου, τη χρησιμότητα της έρευνας, το θέμα όσον αφορά την προσωπική κατάθεση γνώμων, απόψεων νέων ανθρώπων

στους οποίους απευθυνόμαστε για το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης. Και φυσικά, τονίζοντας ιδιαίτερα την εξασφάλιση της ανωνυμίας τους καθώς και τη χρήση των πληροφοριών αποκλειστικά με την μορφή στατιστικών πινάκων.

Ο Μ.Ο. χορήγησης του ερωτηματολογίου ήταν περίπου 20 λεπτά. Η χορήγηση και η συγκέντρωση των δεδομένων ήταν μία διαδικασία σχετικά εύκολη καθώς δε δυσκολεύονται με το περιεχόμενο των ερωτήσεων αλλά με τον αριθμό. Στις περισσότερες περιπτώσεις το θέμα προσδιοριζόταν από ενδιαφέρον, που κέντριζε την προσοχή και παρά το λίγο διαθέσιμο ελεύθερο χρόνο τους απαντούσαν και ολοκλήρωναν όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Να δούμε τί άνδρες και τι οι γυναίκες πιστεύουν ότι συνιστά σεξουαλική παρενόχληση.
2. Να δούμε τις κυρίαρχες προτιμήσεις τους, τις τάσεις που εμφανίζουν οι αντιλήψεις τους για ορισμένα χαρακτηριστικά που αποκαλύπτουν, παραμέτρους ή ουσιαστικά σημεία ενός κοινωνικού φαινομένου, εδώ συγκεκριμένα της σεξουαλικής παρενόχλησης.
3. Να καταγράψουμε τη γενικότερη αντίληψη των νέων και να παρουσιάσουμε από αυτή την οπτική γωνία το συγκεκριμένο θέμα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ- ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πίνακας 1: Συχνότητα, κατά φύλο, των μορφών συμπεριφοράς που, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ερωτώμενων, συνιστούν μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης							
		ΝΑΙ		ΌΧΙ		ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ/Η	
		ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ

1	Έντονο κοίταγμα, σφυρίγματα πίσω από την πλάτη, επίμονες ματιές	12	14	27	33	6	8
2	Σχόλια σεξουαλικού χαρακτήρα για την εμφάνιση, τα ρούχα ή την ιδιωτική ζωή	15	31	20	19	10	5
3	Προσβλητικές παρατηρήσεις σχετικά με τη μορφή του σώματος	19	30	17	17	9	8
4	Αστεία και πειράγματα που σχετίζονται με το φύλο	6	11	31	35	8	9
5	E-mail, τηλεφωνήματα, μηνύματα στο κινητό με σεξουαλικά υπονοούμενα	20	37	17	14	8	4
6	Ανεπιθύμητο ή /και ενοχλητικό φλερτάρισμα	30	42	9	10	6	3
7	Πρόσκληση για γεύμα χωρίς ξεκάθαρη πρόθεση	10	12	26	32	9	11
8	Ανεπιθύμητα αγγίγματα (π.χ. φιλιά, αγκαλιές)	37	49	6	5	2	1
9	Αφίσες, ημερολόγια με σεξουαλικά υπονοούμενα, που βρίσκονται στον εργασιακό χώρο	14	21	19	29	12	15
10	Ιδιωτικές προσκλήσεις με φανερά σεξουαλικές προθέσεις	32	43	6	8	7	4
11	Έπισημάνσεις για ευνοϊκή μεταχείριση εάν οι προτάσεις σεξουαλικού περιεχομένου γίνουν δεκτές (π.χ. αύξηση μισθού, προαγωγή κ.ά.)	42	53	2	1	1	0

12	Φαινομενικά τυχαία αγγίγματα του σώματος	21	41	12	9	12	5
13	Εκμετάλλευση της επαγγελματικής θέσης (γιατρός-ασθενής, καθηγητής-φοιτητής)	40	48	2	5	3	2

Κατά την αναγνώριση των μορφών συμπεριφοράς που συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση παρατηρείται ότι την πρώτη θέση καταλαμβάνουν οι επιστημόνοι ότι η σεξουαλική υποταγή θα επηρεάσει ευνοϊκά την επαγγελματική κατάσταση (π.χ. ευνοϊκή μεταχείριση, προαγωγή κ.λ.π.) Στην δεύτερη θέση βρίσκεται η εκμετάλλευση της επαγγελματικής θέσης (γιατρός – ασθενής, καθηγητής – φοιτητής , δικηγόρος – πελάτης). Επίσης, τα ανεπιθύμητα αγγίγματα, το ανεπιθύμητο ή και ενοχλητικό φλερτάρισμα καταλαμβάνουν σημαντική θέση ως συμπεριφορές που συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση για το σύνολο του δείγματος.

Ακόμη παρατηρείται στα αποτελέσματα ότι οι αφίσες, τα ημερολόγια με σεξουαλικά υπονοούμενα που βρίσκονται στον εργασιακό χώρο εμφανίζουν υψηλό ποσοστό αμφιβολίας, κατά πόσον δηλ. αυτή η έμμεση μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης όντως γίνεται αντιληπτό ότι εμπίπτει στον όρο της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Επιπρόσθετα ως σεξουαλική παρενόχληση θεωρούνται ακόμη τα φαινομενικά τυχαία αγγίγματα, του σώματος (62%), τα τηλεφωνήματα με σεξουαλικά υπονοούμενα (57%), τα προβληματικά σχόλια για τη μορφή του σώματος (49%), τα σχόλια σεξουαλικού χαρακτήρα για την εμφάνιση (46%). Ενώ τα μικρότερα ποσοστά έχουν τα αναίτια και αδικαιολόγητα δώρα, το κοίταγμα και τα σφυρίγματα, η πρόσκληση για γεύμα χωρίς ξεκάθαρη πρόθεση. Στην τελευταία φάση βρίσκονται τα πειράγματα για το φύλο.

Περιορισμένη εμφανίζεται η έκταση των μορφών συμπεριφοράς που αποδίδεται στον όρο σεξουαλική παρενόχληση. Πρώτιστα επιλέγονται οι άμεσες μορφές αυτής της συμπεριφοράς. Λόγοι γι' αυτό είναι η περιορισμένη γνώση του φάσματος του φαινομένου προβλήματος. Έτσι οι ερωτώμενοι περισσότερο εστιάζονται στις παρενοχλήσεις που αφορούν, την υπόσχεση

πλεονεκτημάτων στην περίπτωση που οι προτάσεις γίνουν αποδεκτές και στην κατάχρηση εξουσίας που αυτές συνεπάγονται ακόμη και όταν αφορούν την επαγγελματική σχέση, στην περίπτωση του γιατρού με τον ασθενή, του καθηγητή με τον φοιτητή, του δικηγόρου με τους πελάτες. Είναι λοιπόν αυτές οι μορφές που οι ερωτώμενοι κυρίως αναφέρουν ότι συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση ή αλλιώς αυτή είναι η πλατιά διαδεδομένη άποψη για το φαινόμενο. Εκτός τούτων, αρκετές μορφές συμπεριφοράς είναι τόσο συνηθισμένες ως κομμάτι του καθιερωμένου τρόπου συνδιαλλαγής που εμφανίζουν υψηλό ποσοστό αμφιβολίας και πιθανώς περνούν σχεδόν απαρατήρητες. Στις περιπτώσεις, εντούτοις, που δίνονται στοιχεία, όπως εδώ το ανεπιθύμητο, αυτό που φανερά δηλώνει το σεξουαλικό στοιχείο σε συνδυασμό με το ιδιωτικό που καταλήγει να είναι ενοχλητικό ως προσδιορισμοί των συμπεριφορών, αυτές (οι μορφές συμπεριφοράς) εμφανίζουν σημαντικό ποσοστό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Κατανομή συχνότητας και αθροιστικής συχνότητας κατά φύλο σχετικά με το φύλο που δέχεται συχνότερα σεξ. παρενοχλήσεις.

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα		
	Άντρες	Γυναίκες				
Σίγουρα οι γυναίκες	42/36	9	62/64	34	53	53
Μάλλον οι γυναίκες	38/61	17	20/39	11	28	81
Και τα δύο φύλα εξίσου	18/53	8	13/47	7	15	96
Σίγουρα οι άντρες	2/50	1	2/50	1	2	98
Μάλλον οι άντρες		0	4/100	2	2	100
Σύνολο		45		55	100	

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Κατανομή συχνότητας σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ερωτώμενων για τους χώρους όπου πιστεύουν ότι συμβαίνει συχνότερα το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης

	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	Σύνολο
Στο χώρο της εργασίας	53	15	12	8	2	2	2	2	96
Στους χώρους διασκέδασης	25	28	5	18	2	2	3	5	88
Στο δρόμο	18	17	13	10	9	8	8	2	85
Σε δημόσιους χώρους	1	12	18	21	8	10	5	1	76
Στα μέσα μαζικής μεταφοράς	5	8	16	15	16	6	10	0	76
Σε χώρους άθλησης	0	2	7	13	15	16	10	7	70
Στον ακαδημαϊκό χώρο	1	12	15	3	13	17	8	0	69
Στο σπίτι	0	3	3	2	6	3	10	25	52

Πιστεύετε ότι σε μεγαλύτερο ποσοστό τα άτομα που παρενοχλούν σεξουαλικά είναι:

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Γυναίκες	Άντρες		
Πιστεύω ότι τα ποσοστά είναι εξίσου μοιρασμένα	55/65	30/36	35/65	46
Γνωστά στον/ στην παρενοχλούμενο/ η	25/52	14/29	48/77	73
Άγνωστα στον/ στην παρενοχλούμενο/ η	15/38	8/29	62/67	94
Δεν γνωρίζω	5/50	3/7	50/57	100
Σύνολο	55	45	100	

Πίνακας 3

Η εμφάνιση της σεξουαλικής παρενόχλησης εντοπίζεται στο χώρο της εργασίας και στους χώρους διασκέδασης, σε δημόσιους χώρους. Είναι όλοι χώροι, στους οποίους μοιράζεται η καθημερινή ανθρώπινη δραστηριότητα.. για να διασκεδάσουμε, με εκείνους τους τρόπους και τα μέσα που είναι διαθέσιμα. Συνεπώς είναι σαφώς ένα θέμα που εμπλέκεται με παράγοντες όπως η διασκέδαση, οι σχέσεις και ο πολιτισμός. Το ενδιαφέρον των νέων του δείγματος εντοπίζεται στο χώρο της εργασίας, που είναι ήδη πρωτεύουσας αξίας στην κατάκτηση κοινωνικής ταυτότητας, την επιδίωξη γενικότερων ενδιαφερόντων. Εξάλλου ο χώρος της εργασίας είναι ευαίσθητος και η προτεραιότητα πρέπει να εστιαστεί στην πρόληψη, στο συγκεκριμένο χώρο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τις γυναίκες ως προς καθένα από τα υποκείμενα κυρίαρχα συναισθήματα / καταστάσεις που βιώνει το πρόσωπο το οποίο παρενοχλείται σεξουαλικά.

Ιεράρχηση 55 Γυναικείων Ερωτηματολογίων															
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	9η	10η	11η	12η	13η	14η	Σύνολο
Σύγχυση	9	1	8	5	8	3	1	2	2	0	0	0	0	0	39
Έκπληξη	6	8	6	3	0	0	0	1	2	1	4	2	0	0	33
Αμηχανία	13	5	4	5	7	3	3	0	0	2	1	0	0	0	43
Θυμός	4	10	7	9	6	2	4	4	0	4	0	0	0	0	50
Κολακεία	1	3	1	0	2	2	0	1	3	0	0	2	3	7	25
Ενοχή	0	0	0	1	0	3	5	2	1	12	5	1	1	1	32
Αδιαφορία	1	1	2	1	0	2	0	1	1	0	2	0	6	3	20
Καταπίεση	5	2	3	7	2	3	5	3	0	0	1	1	2	0	34
Άγχος	1	4	4	5	2	6	4	0	2	3	3	1	0	0	35
Οργή	2	9	8	5	1	4	3	4	4	0	1	0	1	0	42
Φόβος	9	5	7	4	5	2	4	5	4	0	0	0	2	0	47
Ανασφάλεια	1	2	2	2	6	2	2	4	6	2	1	3	2	0	35
Απογοήτευση	2	1	0	1	5	2	1	4	4	2	5	3	3	4	37
Ντροπή	1	3	1	2	1	4	7	2	2	1	2	6	1	4	37

Σύνολο	55	54	53	50	45	38	39	33	31	27	25	19	21	19	
--------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	--

Πίνακας 4

Οι πίνακες 4 και 5 μας δείχνουν την εκτίμηση των συμπτωμάτων που συμβαίνουν εντός του ατόμου και περιγράφουν την επίδραση που έχει εμπειρία της σεξουαλικής παρενόχλησης. Υπάρχει διαφοροποίηση στις απαντήσεις ως προς την εκτίμηση των αναφερόμενων παραγόντων σε άντρες και γυναίκες.

Για τους άντρες (πίνακας 4) η σύγχυση και η έκπληξη δηλώνοντας το μπέρδεμα και έχοντας την έννοια του απροσδόκητου δείχνουν άμεση επίδραση. Αυτά πηγάζουν από το επίπεδο της ετοιμότητας, όσον αφορά την προβλεψιμότητα αυτής της αναμέτρησης, κατά πόσον δηλαδή κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί.

Συνεχίζοντας τη διερεύνηση καθοριστικό στην εμφάνισή του είναι το αίσθημα της ανασφάλειας.

Οι άντρες λοιπόν πιστεύουν ότι η σεξουαλική παρενόχληση επιδρά αρνητικά στο πρόσωπο που είναι ο αποδέκτης της δημιουργώντας αποσταθεροποίηση. Αυτή η αίσθηση ευμεταβλησίας πιθανώς δηλώνει ότι η εμπειρία δεν εμφανίζεται ως κάτι το συνηθισμένο.

Η υπόθεση που συνάγεται από τα προηγούμενα είναι ότι πιθανώς οι άντρες δεν είναι συνηθισμένοι σε τέτοιου είδους διεργασίες, ίσως εκπλήσσονται, σίγουρα όμως χρειάζονται πίστωση χρόνου για να κατανοήσουν τη σημασία των επιδράσεων. Τελευταία, στον πίνακα αυτό εμφανίζεται το αίσθημα απογοήτευσης το οποίο αιτιολογείται, ελλείψει του προσανατολισμού σε ενδεικνυόμενους τρόπους δράσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τους άντρες ως προς καθένα από τα υποκείμενα κυρίαρχα συναισθήματα / καταστάσεις που βιώνει το πρόσωπο το οποίο παρενοχλείται σεξουαλικά.

Ιεράρχηση 45 Ανδρικών Ερωτηματολογίων															
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	9η	10η	11η	12η	13η	14η	Σύνολο
Σύγχυση	10	7	5	0	2	1	0	4	0	1	1	0	0	0	31
Έκπληξη	5	10	3	4	0	2	0	2	1	1	0	0	2	0	30
Αμηχανία	9	4	8	1	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	26
Θυμός	4	7	3	4	1	2	5	1	0	0	1	1	0	0	29
Κολακεία	1	2	2	0	2	1	2	0	0	1	0	1	2	3	17
Ενοχή	0	1	0	1	4	1	3	2	2	5	1	1	1	0	22
Αδιαφορία	0	1	0	2	0	2	0	0	2	1	3	3	2	1	17
Καταπίεση	5	2	3	3	4	2	2	1	3	0	1	1	0	0	27
Άγχος	0	2	2	5	4	1	5	3	1	0	3	0	0	0	26
Οργή	3	2	3	2	3	5	2	3	2	1	2	0	1	0	29
Φόβος	2	3	4	2	4	3	6	0	2	3	0	0	0	0	29

Ανασφάλεια	4	3	5	5	2	5	0	1	3	1	1	0	0	0	30
Απογοήτευση	0	0	0	0	4	2	0	0	0	0	3	2	1	2	14
Ντροπή	2	1	0	3	1	0	2	0	1	3	2	3	3	0	21
Σύνολο	45	45	38	32	31	29	27	18	18	17	18	12	12	6	

Πίνακας 5

Ο πίνακας 5 δείχνει ότι για τις γυναίκες προτεραιότητα έχουν ο θυμός και ακολούθως ο φόβος. Έντονη και βαθιά εμφανίζεται η ενόχληση για τις γυναίκες και για το πρόσωπο που παρενοχλείται σεξουαλικά δηλώνουν ότι αμφιταλαντεύεται και διστάζει κυρίως όμως αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο, φοβάται αλλά και θυμώνει και οργίζεται. Κοινό σημείο στις απαντήσεις είναι η αναγνωρισιμότητα του κινδύνου.

Τα συναισθήματα αυτά φαινομενικά διαφοροποιούνται ως προς την κατεύθυνση έκφρασης κάποιας συμπεριφοράς με στόχο την αντιμετώπιση ενός γεγονότος. Εντούτοις, η αντιμετώπιση αυτή ίσως δηλώνει ότι η κατάσταση αυτή είναι για τις γυναίκες πιο γνώριμη και συνήθης, τους αφορά πιο άμεσα. Ακόμη το πρόσωπο που παρενοχλείται σεξουαλικά, πολύ λιγότερο αδιαφορεί. Είναι μια νοοτροπία που αλλάζει, που διακρίνεται στην πάλη ανάμεσα στη συστολή, στην αναγνώριση και την πρωτοβουλία. Είναι η πρόθεση που αποτυπώνεται στους τρόπους αντίδρασης και μπορεί να οδηγήσει στην διαλλακτικότητα. Έτσι ενδέχεται να προκρίνεται η εκδήλωση μιας απάντησης έμμεσης και, μια απάντηση τέτοια, που παρουσιάζεται ως κοινωνικά επιθυμητή, συνήθως να επιλέγεται από τις γυναίκες κατά της παρενόχλησης. Ο θυμός είναι ένα καταπιεσμένο συναίσθημα για τις γυναίκες όμως η έκφρασή του αναγνωρίζεται πλέον περισσότερο από τις νέες γυναίκες. Η προσαρμογή είναι ένας τρόπος άμυνας, ενώ η υπερνίκηση του φόβου είναι το ζητούμενο για να σπρώξει σε κάποια θετική δράση για τη διόρθωση της αδικίας που διαπράττεται εις βάρος των γυναικών μέσα από αυτές τις διαδικασίες. Προϋπόθεση απαραίτητη είναι άντρες και γυναίκες μαζί να αναλάβουν συλλογική δράση, εάν ο στόχος είναι η αλλαγή προς το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τους άντρες ως προς κάθε έναν από τους αναφερόμενους τρόπους συνήθους αντίδρασης από τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση;

Ιεράρχηση 45 Ανδρικών Ερωτηματολογίων														
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	9η	10η	11η	12η	Σύνολο	
προσπάθεια αποφυγής του δράστη	33	8	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0	45	
συζήτηση με το δράστη προσωπικά	1	6	7	2	1	1	0	2	0	2	0	0	22	
συζήτηση με το δράστη ενώπιον μαρτύρων	0	6	3	1	2	1	4	0	1	0	1	0	19	
ανοχή στην κατάσταση	0	2	4	4	1	2	1	2	1	1	1	0	19	
αδιαφορία	7	8	2	2	3	2	0	1	1	1	1	0	28	

υποχώρηση / συναίνεση στις σεξουαλικές προτάσεις	0	0	3	2	2	1	4	0	0	2	1	1	16
αντίσταση με άσκηση σωματικής πίεσης (π.χ. σφαλιάρα)	1	8	7	3	2	6	2	0	1	1	11	0	42
αποκάλυψη σε συνάδελφο	0	1	6	2	4	0	0	6	3	0	0	0	22
αλλαγή σπιτιού, εργασίας συνηθειών κτλ	0	0	3	3	3	0	2	3	2	2	0	0	18
αναφορά σε προϊστάμενη αρχή	0	2	2	2	2	3	0	0	0	0	1	0	12
επιλογή της δικαστικής οδού	0	1	1	2	4	5	0	2	1	0	2	2	20
Αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο	3	3	4	9	3	2	2	0	1	2	0	2	31
Σύνολο	45	45	44	32	28	23	15	16	12	11	18	5	

Πίνακας 6

Σαφώς όλοι οι άντρες θεωρούν ως κυριότερο τρόπο αντίδρασης στις περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης την αποφυγή, την οποία φαίνεται πως εμπιστεύονται. Επόμενη στις προτιμήσεις τους ως συνήθης τρόπος αντίδρασης έρχεται η προσπάθεια αυτοάμυνας την οποία εγκρίνουν, όμως, λιγότερο. Ακολουθεί σε σημαντικό βαθμό αποδοχής η αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο διαφορετικό από την αποκάλυψη σε συνάδερφο, την αναφορά σε προϊσταμένη αρχή και την αναφορά / επιλογή της δικαστικής οδού, οι οποίες σηματοδοτούν επίσημες μορφές αντίδρασης με την προσφυγή σε θεσμούς της κοινωνίας. Σημαντική εμφάνιση έχει και η αδιαφορία για να σταματήσει η σεξουαλική παρενόχληση, είτε χρησιμοποιείται σκόπιμα, είτε, όντας επιρρεπείς, θεωρείται ότι μπορεί να ελεγχθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τις γυναίκες ως προς κάθε έναν από τους αναφερόμενους τρόπους συνήθους αντίδρασης από τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση

Ιεράρχηση 55 Γυναικείων Ερωτηματολογίων													
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	8η	9η	10η	11η	12η	Σύνολο
προσπάθεια αποφυγής του δράστη	40	7	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	53
συζήτηση με το δράστη προσωπικά	1	4	5	3	0	2	2	0	2	2	3	0	24
συζήτηση με το δράστη ενώπιον μαρτύρων	0	0	5	4	4	3	3	2	4	3	1	0	29
ανοχή στην κατάσταση	1	4	3	4	1	1	1	2	2	4	4	0	27

αδιαφορία	5	9	4	3	4	1	3	2	0	3	0	0	34
υποχώρηση / συναίνεση στις σεξουαλικές προτάσεις	2	1	1	0	4	2	2	0	0	2	6	11	31
άμεση αντίκρουση	2	8	6	3	3	4	1	1	1	2	2	0	33
αποκάλυψη σε συνάδελφο	0	0	3	8	4	2	1	5	2	0	4	0	29
αλλαγή σπιτιού, εργασίας συνηθειών κτλ	1	1	5	1	3	3	1	3	7	0	1	1	27
αναφορά σε προϊστάμενη αρχή	0	2	5	5	3	2	7	1	1	1	0	0	27
επιλογή της δικαστικής οδού	1	1	1	3	5	2	4	7	1	4	3	2	34
αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο	1	16	6	1	4	5	2	2	0	0	0	1	38
Σύνολο	54	53	47	37	36	27	27	25	20	21	24	15	

Ξεκάθαρα η αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο είναι πιο σημαντική για τις γυναίκες σε σύγκριση με τη θέση που αποδίδουν σε αυτή την επιλογή οι άντρες. Οι ερωτώμενοι πιστεύουν πως περισσότερο συνηθισμένος τρόπος αντίδρασης είναι η προσωπική/ ανεπίσημη λύση. Δεν αντιδρούν άμεσα ,αντιμετωπίζοντας τον παρενοχλητή. Η αποφυγή του παρενοχλητή είναι μια πλατιά διαδεδομένη μορφή προσαρμογής. Η απομάκρυνση μπορεί να δράσει ως έμμεση αποδοχή της σεξ. παρενοχλητικής συμπεριφοράς. Οι αλλαγές ως αλλαγή στην πορεία της ζωής είναι κάτι παράδοξο για άντρες ή γυναίκες. Αξίζει να αναφερθεί η κοινή αντίληψη ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου το πρόσωπο συναινεί με τις προτάσεις που του απευθύνονται.

17. Κατά πόσον θεωρείτε πιθανό να εμφανιστούν οι παρακάτω συνέπειες;

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Συχνότητα για το σύνολο του δείγματος ως προς την προσωπική εκτίμηση των ερωτώμενων για κάθε ένα από τα παρακάτω υποερωτήματα

Ιεράρχηση 100 Ερωτηματολογίων					
	ΣΙΓΟΥΡΑ ΝΑΙ	ΙΣΩΣ / ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	ΣΥΝΟΛΟ
1. Μείωση της αποδοτικότητας στην εργασία	42	48	4	6	100
2. Απομόνωση , αποφυγή εξόδων	31	48	9	12	100
3. Ανησυχία για τη μετάβαση στην εργασία	48	37	9	6	100
4. Λήψη αδειών για λόγους υγείας, συχνές απουσίες	20	52	10	18	100
5. Ψυχοσωματικά συμπτώματα	32	34	13	21	100
6. Αδιαφορία για το σώμα , την εμφάνιση	13	41	33	13	100
7. Αδιαφορία για το σεξ	27	30	26	17	100
8. Απώλεια εμπιστοσύνης στο άλλο φύλο	37	42	14	7	100
9. Απέχθεια για το άλλο φύλο	22	47	21	10	100
10. Μείωση αυτοεκτίμησης	23	38	32	7	100
11. Δυσκολίες συγκέντρωσης	46	40	4	10	100
12. Αλλαγή κατοικίας, αριθμού τηλεφώνου, εργασίας, κτλ.	17	47	22	14	100

Πίνακας 8

Περισσότερο από οποιοσδήποτε συνέπειες στην προσωπική ζωή επικίνδυνες θεωρούνται εκείνες που υποθάλπουν το εργασιακό περιβάλλον σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας. Έτσι η ανησυχία μετάβασης στην εργασία, ο αποπροσανατολισμός και τα επακόλουθα στην παραγωγικότητα είναι τα πρώτα που αξιολογούνται, λαμβάνοντας σημαντική βαθμολογία. Πιθανές συνέπειες λοιπόν είναι η κακή φήμη, η πιθανή μομφή για ασυδοσία λόγω της παρενόχλησης, εάν γίνει γνωστή. Χωρίς προστασία είναι πιο εύκολο να σημειωθεί σε κάποιες περιπτώσεις, που μπορεί να πλήξει το ίδιο το μέλλον της εργασίας ή τις προοπτικές για το πρόσωπο που θίγεται. Οι μέθοδοι λοιπόν προστασίας πρώτιστα πρέπει να προσκομίζονται στο φόβο που αναγκάζει στη σιωπή και στον ανέντιμο παραγκωνισμό για όποιον κι αν τον επιχειρήσει.

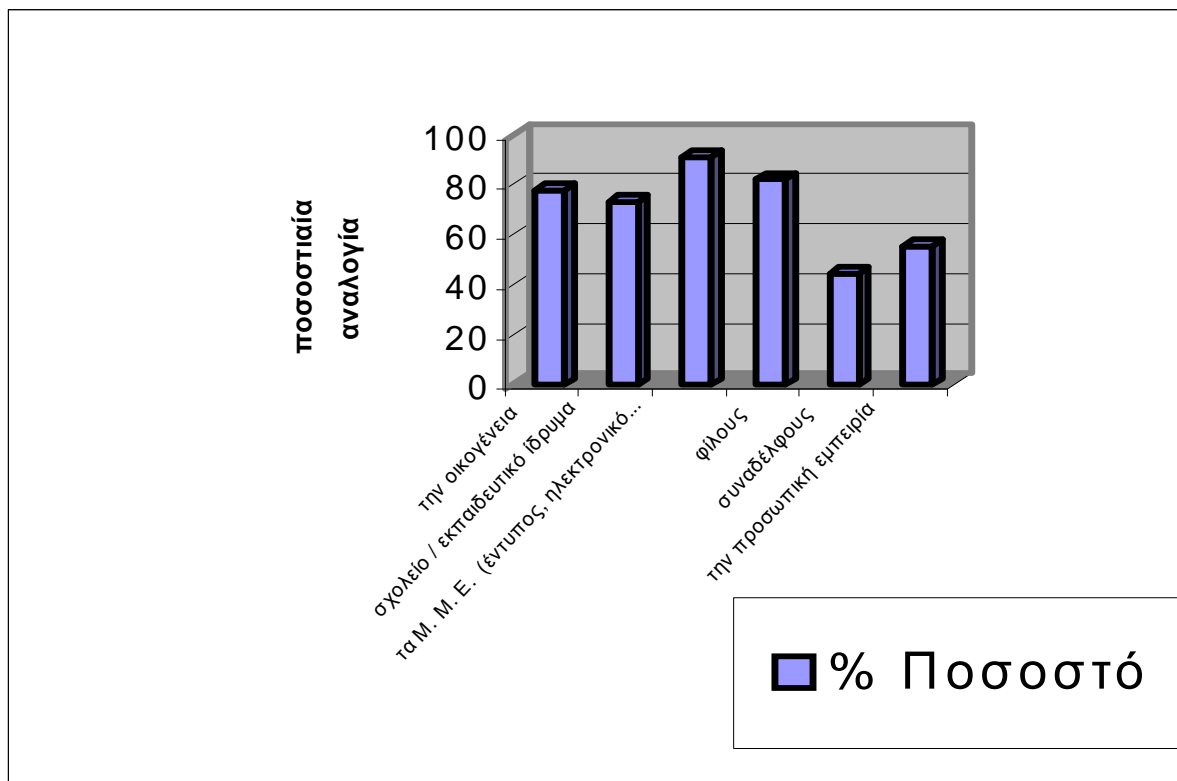
18. Σε ποια συχνότητα πιστεύετε ότι οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις συμβαίνουν;

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Συχνά	60/46	27/58/54	32	59
Πολύ συχνά	20/35	9	31/65	17
Μερικές φορές	20/64	9	9/36	5
Σπάνια		0	2/100	1
Καθόλου		0	0	0
Σύνολο		45	55	100

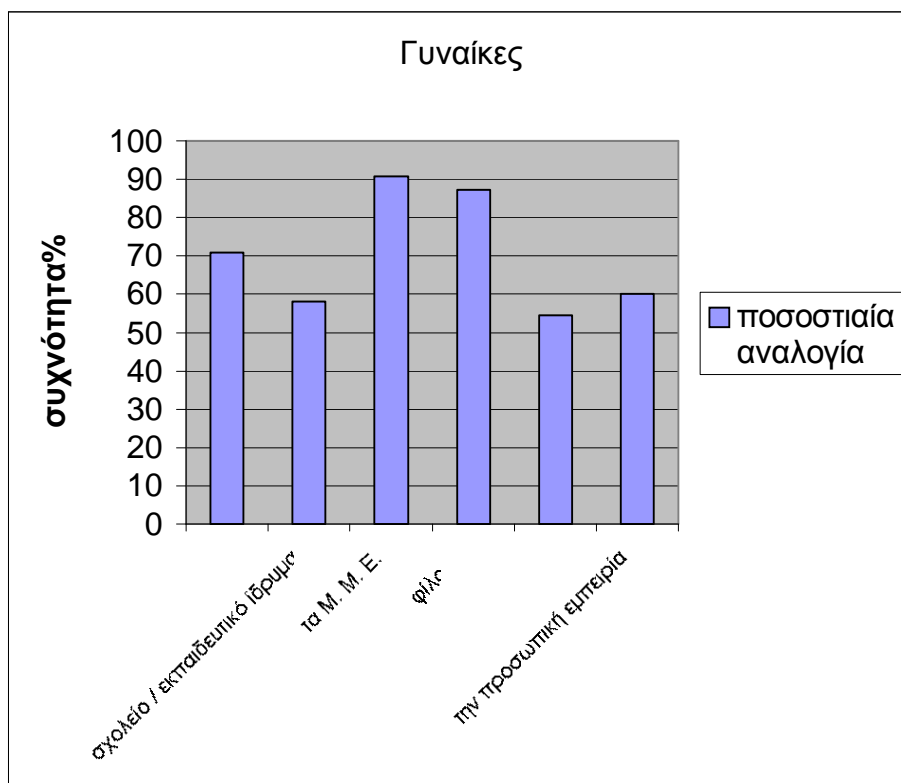
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Συχνότητα κατά φύλο για τις πηγές πληροφόρησης στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης

	Άντρες		
	%	Συχνότητα	Σύνολο
την οικογένεια	78	35	45
σχολείο / εκπαιδευτικό ίδρυμα	73	33	45
τα Μ. Μ. Ε. (έντυπος, ηλεκτρονικός τύπος)	91	41	45
φίλους	82	37	45
συναδέλφους	44	20	45
την προσωπική εμπειρία	56	25	45

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: Συχνότητα κατά φύλο (γυναίκες) για τις πηγές πληροφόρησης στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης

	Γυναίκες		Σύνολο
	%	Συχνότητα (f)	
την οικογένεια	71	39	55
σχολείο / εκπαιδευτικό ίδρυμα	58	32	55
τα Μ. Μ. Ε.	91	50	55
φίλους	87	48	55
συναδέλφους	55	30	55
την προσωπική εμπειρία	60	33	55

Παρατήρηση

Εδώ παρατηρείται μια ιδιομορφία. Η εμπιστοσύνη των αντρών στην προσωπική εμπειρία βρίσκεται μετά το σχολείο ,στην προτελευταία θέση, Υπάρχει μικρή απόκλιση από αυτό το σχήμα για τις γυναίκες οι οποίες τοποθετούν το σχολείο μετά την προσωπική εμπειρία.. Η προσωπική διαπραγμάτευση προάγεται, ενώ υπάρχει μια μεγαλύτερη προτίμηση της δικαστικής οδού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12: Κατανομή συχνότητας κατά φύλο και αθροιστικής συχνότητας για την ένδειξη αποκάλυψης σε τρίτο πρόσωπο σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	53/40 24	65/60 36	60	60
Μάλλον ναι	29/48 13	25/52 14	27	87
Μάλλον όχι	9/57 4	5/43 3	7	94
Σίγουρα όχι	9/67 4	4/33 2	6	100
Σύνολο	45	55	100	

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: Κατανομή συχνότητας κατά φύλο και αθροιστικής συχνότητας για την επιλογή προσώπου αποκάλυψης της εμπειρίας με τη σ. παρενόχληση

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σε συγγενικό πρόσωπο	2	11	13	13
Στον / η σύντροφό μου / σύζυγό μου	10	16	26	39
Σε κάποιον φίλο / η	23	18	41	80
Σε κάποιον / α συνάδελφο	1	0	1	81
Σε κάποια προϊστάμενη αρχή	0	2	2	83
Σε κάποιον δικηγόρο	1	3	4	87
Αυτό το θέμα δε συζητείται	8	0	8	95
Μπορώ να το αντιμετωπίσω μόνη	0	5	87	100
Σύνολο	45	55	100	100

Πίνακας 13

Παραπάνω υπήρξε σημαντική αναφορά στην προσέγγιση σε τρίτο πρόσωπο ως τρόπος αντίδρασης. Σε αυτό τον πίνακα είναι φανερή η προτίμηση αυτών των

προσώπων που είναι σημαντικά για τους ερωτώμενους. Σε αυτούς θα κατέφευγαν για να δεχτούν τη βοήθειά τους. Οι άντρες επιλέγουν κυρίως άτυπους τρόπους και καταφεύγουν σε πρόσωπα εμπιστοσύνης, πράγμα που θεωρείται σημαντική επένδυση στη ζωή των νέων. Έτσι, είναι οι φίλοι (σε ποσοστό 62%) και η σύντροφος /σύζυγος (σε ποσοστό 27%).Ενώ φαίνεται πως δε θα κατέφευγαν σε κάποια προϊσταμένη αρχή ή σε συγγενικό πρόσωπο. Όμως, άλλοι 8 άντρες (17,8%), θα απέφευγαν να το συζητήσουν με άλλους.

Για τις γυναίκες ,18(36%) θα μιλούσαν σε κάποιο φίλο, 16(32%),στο σύντροφο /σύζυγο, 11(22%) σε συγγενικό πρόσωπο, ενώ 5 γυναίκες(9%) δε θα μιλούσαν σε κανένα και θα προσπαθούσαν να το αντιμετωπίσουν με τις δικές τους δυνάμεις. Η αναφορά σε προϊσταμένη αρχή έχει εμφάνιση 2(4%), η έκκληση για τη βοήθεια δικηγόρου έχει εμφάνιση 3 (6%).

Εδώ παρατηρείται μια παράξενη ιδιομορφία. Η εμπιστοσύνη των αντρών στην προσωπική εμπειρία βρίσκεται μετά το σχολείο ,στην προτελευταία θέση, Υπάρχει μικρή απόκλιση από αυτό το σχήμα για τις γυναίκες οι οποίες τοποθετούν το σχολείο μετά την προσωπική εμπειρία.. Η προσωπική διαπραγμάτευση προάγεται, ενώ υπάρχει μια μεγαλύτερη προτίμηση της δικαστικής οδού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14 :Κατανομή συχνότητας κατά φύλο της ανάγκης να ληφθούν δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης από την πολιτεία

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	44/33 20	73/67 40	60	60
Μάλλον ναι	44/61 20	24/39 13	33	93
Μάλλον όχι	9/80 4	2/20 1	5	98
Σίγουρα όχι	2/100 1	0	1	99
Δεν γνωρίζω	0	2/100 1	1	100
Σύνολο	45	55	100	

22 . Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης;

ΠΙΝΑΚΑΣ 15: Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τους άνδρες ως προς τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης

Ιεράρχηση 45 Ανδρικών Ερωτηματολογίων								
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	Σύνολο
Εκπαίδευση των αρμοδίων υπηρεσιών για να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους θέματα	8	6	2	1	3	1	5	26
Θέσπιση νόμων από την πολιτεία	12	7	3	4	1	1	2	30
Εκστρατείες ενημέρωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα	3	9	9	3	3	2	0	29
Ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία	10	10	5	9	1	2	0	37
Υπεύθυνη ενημέρωση από τα ΜΜΕ	5	4	8	5	11	2	0	35
Ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ισότητας των δυο φύλων	2	4	3	6	5	5	2	27
Ενημέρωση των παιδιών μέσω της οικογένειας	5	3	8	6	1	3	5	31
Σύνολο	45	43	38	34	25	16	14	

Ο πίνακας 15 μας δείχνει την άποψη των αντρών ερωτώμενων για τη λίστα μέτρων που μπορεί να έχουν θετική επίδραση στην εμφάνιση της σεξουαλικής παρενόχλησης. Εν τέλει λοιπόν δώδεκα άντρες (ποσοστό 26,7%) θεωρούν ότι η θέσπιση νόμων από την πολιτεία θα μπορούσαν να συμβάλουν θετικά στην πρόληψη της σεξουαλικής παρενόχλησης. Δέκα άντρες (22%) δίνει έμφαση στην ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία. Όμως, αξίζει να αναφερθεί ότι και οι άλλες προτάσεις είναι εξίσου σημαντικές, λαμβάνουν σημαντική θέση στην αξιολόγηση των ερωτώμενων. Από τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς ότι η προτεραιότητα είναι η παροχή δυνατότητας εκπαίδευσης στους θεσμούς της πολιτείας όπως είναι οι επόπτες εργασίας, η αστυνομία, η εισαγγελία κ.ά., για να αξιοποιηθούν ως «καταλύτες» κατά της εμφάνισης και υπέρ της πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης. Επίσης απαιτούνται εκστρατείες ενημέρωσης που θα ενισχύσουν τη γνώση του φαινομένου αποκαλύπτοντάς το στις πραγματικές του διαστάσεις με την συμβολή των Μ.Μ.Ε.. Τι συμβαίνει με την ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία; Είναι η αντίληψη που έχουν αρκετοί νέοι οι οποίοι έχουν ακόμη δεσμούς με το σχολικό περιβάλλον. Οι αναμνήσεις αυτής της περιόδου είναι έντονες. Το ίδιο ισχύει και για την ενημέρωση των παιδιών από την οικογένεια. Είναι δύο πολύ σημαντικοί

φορείς για τους νέους. Οι εκστρατείες ενημέρωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και της ελληνικής κοινωνίας για θέματα ισότητας των δύο φύλων βρίσκονται στην τελευταία θέση. Ίσως λοιπόν προτείνεται ότι οι ήδη υπάρχοντες φορείς μπορούν, αφομοιώνοντας το όποιο πρόβλημα υπάρχει να το αντιμετωπίσουν, εάν διαπιστωθεί. Ίσως λοιπόν οι άντρες πιστεύουν ότι δεν τους αφορά άμεσα..

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 Συχνότητα της προσωπικής εκτίμησης από τις γυναίκες ως προς τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης

Ιεράρχηση 55 Γυναικείων Ερωτηματολογίων								
	1η	2η	3η	4η	5η	6η	7η	Σύνολο
Εκπαίδευση των αρμοδίων υπηρεσιών για να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους θέματα	9	3	6	5	3	5	7	38
Θέσπιση νόμων από την πολιτεία	18	9	4	1	4	6	6	48
Εκστρατείες ενημέρωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα	8	10	7	7	0	5	1	38
Ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία	5	14	9	10	4	1	1	44
Υπεύθυνη ενημέρωση από τα ΜΜΕ	2	1	11	5	10	7	6	42
Ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ισότητας των δύο φύλων	6	5	1	10	6	5	4	37
Ενημέρωση των παιδιών μέσω της οικογένειας	7	4	7	6	11	7	3	45
Σύνολο	55	46	45	44	38	36	28	

Πίνακας 16

Κάπως διαφορετική παρουσιάζεται η αντίδραση των γυναικών ερωτώμενων, οι οποίες δίνουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα στη θέσπιση νόμων από την πολιτεία. Εντούτοις, η πρόταση ευαισθητοποίησης της ελληνικής κοινωνίας, σε θέματα ισότητας των δύο φύλων βρίσκεται στην τελευταία θέση, ενισχύοντας την υπόθεση πως οι ήδη υπάρχοντες φορείς αδυνατούν να είναι επωφελείς για τους θιγόμενους, όταν υποστηρίζουν πως χρειάζονται νομική κάλυψη. Παρόλα αυτά, δεν πιστεύουν πως το θέμα απορρέει από την ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων και, ως εκ τούτου, ακουσίως υποστηρίζουν στερεότυπα που επέδρασαν στο μεγάλωμά τους.

Περισσότερο από άλλοτε, αντικρίζουν τη προοπτική εμφάνισής της με κάθε δυνατή αισιοδοξία..

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. Ποσοστιαία αναλογία, κατά ηλικία, της ένδειξης αποκάλυψης σε τρίτο πρόσωπο

ηλικία	18-25	26-30	31-35
Σίγουρα ναι	40	75	64
Μάλλον ναι	32	19	18
Μάλλον όχι	6	6	9
Σίγουρα όχι	1	0	9
Σύνολο	100	100	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 18. Συχνότητες και σχετικές συχνότητες της αποκάλυψης σε τρίτο πρόσωπο κατά βαθμίδα εκπαίδευσης

	Σίγουρα ναι	Μάλλον ναι	Μάλλον όχι	Σίγουρα όχι	Σύνολο
Γυμνάσιο	5/60 3	6/40 2	0	0	5
Λύκειο	63/59 35	52/27 16	63/8 5	60/5 3	59
Πτυχίο Ο.Α.Ε.Δ.	2/100 1	0	0	0	1
Δίπλωμα Ι.Ε.Κ.	4/33 2	13/67 4	0	0	6
Πτυχίο Τ.Ε.Ι.	18/56 10	16/28 5	25/1 2	20/6 1	18
Πτυχίο Α.Ε.Ι.	5/100 3	0	0	0	3
Μάστερ	0	3/100 1	0	0	1
Φοιτητής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	4/29 2	10/43 3	13/14 1	20/14 1	7
Σύνολο	56	31	8	5	100

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΥΠΟΔΕΪΞΕΙΣ

Ως γενικό συμπέρασμα της όλης έρευνας, θα μπορούσε να εξαχθεί ότι οι νέοι εν γένει εμφανίζουν τα ενδιαφέροντα-αναζητήσεις που είναι χαρακτηριστικά της ηλικίας τους και προβληματίζονται για την παρενόχληση, όταν τους δοθεί η ευκαιρία να μιλήσουν, αλλά πρέπει να καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια ενημέρωσης, συνειδητής δραστηριοποίησης και πρόληψης. Ο προβληματισμός των νέων για τις συνέπειες της σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο της εργασίας διαφαίνεται στα αποτελέσματα της έρευνας. Οι νέοι όπως και η ομάδα των γυναικών αποτελούν ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, εφόσον προσβάλλονται περισσότερο από την ανεργία, βρίσκονται σε ευάλωτη θέση στην αγορά εργασίας, η εργασία τους πολλές φορές γίνεται προϊόν εκμετάλλευσης από τους εργοδότες λόγω της ευάλωτης θέσης στην οποία βρίσκονται. Επομένως η εργασιακή αυτή κατάσταση πρέπει να αντιμετωπιστεί και να επιλυθούν αυτές οι καταστάσεις που διευκολύνουν την προσβολή του δικαιώματος σε ίση μεταχείριση, στην προστασία των συνθηκών εργασίας, στην αξιοπρέπεια και δημιουργούν εύφορο έδαφος για την εμφάνιση της σεξ. παρενοχλήσεων. Επειδή στην ανάλυση των πινάκων, τα συμπεράσματα υπάρχουν, δε θα ασχοληθώ περαιτέρω με αυτά. Όμως, θα συνεχίσω κάνοντας μερικές υποδείξεις.

1) Οι νέοι αναγνωρίζουν στη σεξουαλική παρενόχληση, κινδύνους που έχουν σχέση με την ανασφάλεια. (Δεν είναι βέβαια σίγουρο ότι είναι η μόνη πηγή έντασης και ανασφάλειας).

2) Οι γυναίκες, όταν ρωτιούνται, είναι απολύτως σαφές ότι πιστεύουν πως οι ίδιες κινδυνεύουν σταθερά από τη σεξουαλική παρενόχληση. Είναι λοιπόν ένα θέμα που οι νέες γυναίκες πιστεύουν ότι απασχολεί τις γυναίκες περισσότερο. Οι άντρες συμμερίζονται αυτές τις απόψεις αλλά και οι ίδιοι προβληματίζονται. Για αυτό προτείνεται:

α) να συνεχιστεί η διερεύνηση σε τομείς εργασίας, εις βάθος συνεντεύξεις, έρευνες σε σεξουαλικά παρενοχλημένες γυναίκες,

β) ανάμεσα στο πλήθος των θεμάτων που αφορούν διάφορα κοινωνικά προβλήματα που αγγίζουν τους νέους θα μπορούσαν να ενταχθούν προβληματισμοί- ερωτήματα, αφορώντας τη σεξουαλική παρενόχληση.

Είναι κατανοητό πως η ανάλυση των παραγόντων που προηγήθηκαν μπορεί να ακολουθήσει διάφορες κατευθύνσεις, όπως είναι η ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες που προωθούν τον κοινωνικό διάλογο, ζητείται η παρέμβαση τρίτων προσώπων ως «μεσολαβητές» στο χώρο της εργασίας.

Επιλογικά, η εμπειρία της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι ανεπιθύμητη και είναι μονομερής, προκαλεί αβεβαιότητα και συστολή έχει επιπτώσεις στο επαγγελματικό (κύρια ταυτότητα ενήλικου ρόλου στην κοινωνία μας) και οι συνθήκες εργασίας έχουν ανάγκη προστασίας μαζί και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, ενώ η συνειδητοποίηση και η προστασία προϋποθέτει οι πραγματικές του διαστάσεις να τεθούν υπό εξέταση.

Τα ευρήματά μας δε μπορούν να γενικευτούν σε όλο τον ελληνικό πληθυσμό, γιατί το δείγμα μας ήταν σχετικά μικρό (100). Εδώ έγινε μια προσπάθεια να περιγραφούν μερικοί παράμετροι από την άποψη των στάσεων στο φαινόμενο της

σεξουαλικής παρενόχλησης. Το πρόβλημα υφίσταται και η μη παραδοχή του ίσως αυξήσει το πρόβλημα.

Σημαντική θα ήταν η περαιτέρω μελέτη του φαινομένου, ενώ ευελπιστώ ότι η παρούσα έρευνα θα προκαλέσει το ενδιαφέρον και άλλων ερευνητών .

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

^α Η πηγή των ερευνών που έχω χρησιμοποιήσει βρίσκονται δημοσιευμένα στις εκθέσεις σχετικά με το πρόβλημα της σεξουαλικής φύσεως παρενοχλήσεων στα κράτη – μέλη των ευρωπαϊκών κοινοτήτων , M.Rubenstein, «Η αξιοπρέπεια των γυναικών στην εργασία», Οκτώβριος 1987 και employment and social affairs, “Sexual Harassment in the Workplace in the E.U.” (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, Luxembourg, 1999.

^β Οι εφημερίδες προέρχονται από το προσωπικό μου αρχείο

* Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.) χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999,σελ.109-115, Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, σελ.169.

** Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, 4^η και 5^η Εθνική έκθεση της Ελλάδας περίοδος 1994-2000 (προς την επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών), από το Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, Δεκέμβριος 2000,σελ.57-58 και Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ):Εφη Βενιζέλου-Σωσώ Τσίλη, «Η προστασία των εργαζομένων στο χώρο εργασίας», ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα (Κύρια θέματα και προσδιορισμοί),Τόμος Β, Αθήνα, 1996, σελ.295-296 at work guide

** Διημερίδα Δημοκρατική Κίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.)χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999,σελ 105-115, Employment and social affairs, "Sexual Harassment in the Workplace in the E.U." (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities , Luxembourg 1999, σελ.169

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Αρτεμης Τζιτζη,»Έρευνα:Σεξουαλική παρενόχληση» άρθρο στο περιοδικό «ΕΙΝΑΙ» 6 Οκτωβρίου 1998, Νο386, σελ.12-15
- 2.ΔημοκρατικήΚίνηση Γυναικών, Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας (πρακτικά συνεδρίου),(με την οικονομική υποστήριξη της 5^{ης} Διεθνούς Επιτροπής της Ε.Ε.)χορηγός έκδοσης Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη, Αθήνα,1999
- 3.Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ):Εφη Βενιζέλου-Σωσώ Τσίλη, Η προστασία των εργαζομένων στο χώρο εργασίας, ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα (Κύρια θέματα και προσδιορισμοί),Τόμος Β, Αθήνα 1996, σελ.299-304.
1. Περιοδικό «ΕΓΩ» Νο 120, εκδόσεις Λυμπέρη Α.Ε., Αθήνα, 20/2/95.
2. Περιοδικό «Κοινωνική εργασία», τεύχος 53, «επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών» Αθήνα,1999, σελ.259 – 269.
3. «Νέα οδηγία της Ε.Ε. για τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας», Παντελής Οικονομίδης, εφημερίδα «Βραδυνή», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2001.
4. Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, 4^η και 5^η Εθνική έκθεση της Ελλάδας περίοδος 1994-2000 (προς την επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών), από το Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, Δεκέμβριος 2000.
5. Marie-France Hirigoyen, «Ηθική παρενόχληση: Η κρυμμένη βία στην καθημερινή ζωή» (μετάφρ. Μαριλένα Γεωργιάδου) εκδόσεις Πατάκη, δεύτερη έκδοση, Αθήνα, Ιούνιος 2000 σελ.65-102.
6. Σύσταση της Επιτροπής ,(27/1191),(Για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία,, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L49/3-8

7. Δήλωση του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκ.1991 σχετικά με την εφαρμογή της Σύστασης της Επιτροπής (βλ. παραπάνω),ανακοίνωση στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρ. Κοινοτήτων
8. Βάσω Αρτινοπούλου, (Αιχμές-ευάλωτες),άρθρο στη στήλη «Γνώμες, Σχόλια»,εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ 5/399
9. Λαμπρινή Σταμάτη-Εύη Ελευθεριάδου-Δήμητρα Σκούφου, «Δεν υπέκυψε στην παρενόχληση»,άρθρο στη στήλη «Κοινωνία» στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ,20/2/98,σελ.18
- 10.Κατερίνα Μαθιουδάκη, «Νομοθετική ασπίδα από Ε.Ε. για την εργαζόμενη γυναίκα»,άρθρο στην εφημερίδα Τύπος της Κυριακής,24/6/2001
- 11.Μαριλή Μαργωμένου, «Αν το ξαναζούσα τώρα αντί για μήνυση θα υπέβαλλα μια απλή παραίτηση» άρθρο στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 1/2/98

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Alison M.Thomas, Celia Kitzinger “Sexual Harassment”, Contemporary Feminist Perspectives, Open University Press, 1997
- 2.Employment and social affairs, “Sexual Harassment in the Workplace in the E.U.” (The Dutch and the Spanish Study reports) European Communities, 1999, luxembourg
- 3.Equal Opportunities commission, Sexual harassment at work – guide, 1996
- 4.Natalie Hadgifotiou, “sex at work” 1987,London

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
Σχολή ΣΕΥΠ
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με θέμα:

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ **ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗΣ**

Το ερωτηματολόγιο είναι ΑΝΩΝΥΜΟ. Η συμπλήρωσή του αποτελεί ανεκτίμητη συμβολή εκ μέρους σας στην ερευνητική αυτή προσπάθεια και οι πληροφορίες που θα δώσετε, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά με τη μορφή στατιστικών πινάκων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΑΣ.

ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΖΙΩΤΑ

Εκπαιδευόμενη κοινωνική λειτουργός

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Υπεύθυνη καθηγήτρια

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2002

ΟΔΗΓΙΕΣ: Συμπληρώστε στο αντίστοιχο σε κάθε ερώτηση κουτάκι τον αριθμό της απάντησης με την οποία συμφωνείτε.

1. Ηλικία:

18- 25 = 1

26- 30 = 2

31- 35 = 3

2. Τόπος καταγωγής:

αστική περιοχή (10000 και άνω κατοίκους) = 1

ημιαστική περιοχή (5000 έως 10000 κατοίκους) = 2

αγροτική περιοχή (0 έως 5000 κατοίκους) = 3

3. Τύπος κατοικίας- διαμονής:

αστική περιοχή (10000 και άνω κατοίκους) = 1

ημιαστική περιοχή (5000 έως 10000 κατοίκους) = 2

αγροτική περιοχή (0 έως 5000 κατοίκους) = 3

5.Μόρφωση:

Δημοτικό=1

Γυμνάσιο=2

Λυκείο=3

Πτυχίο σχολής μαθητείας του ΟΑΕΔ=4

Δίπλωμα ΙΕΚ=5

Πτυχίο ΤΕΙ/ΑΤΕΙ=6

Άλλο.....

6.Εργάζεστε:

Ναι=1

Όχι=2.

7.Ποια είναι η κύρια απασχόλησή σας;

ελεύθερος-η επαγγελματίας χωρίς υπαλλήλους=1

ελεύθερος-η επαγγελματίας με 1-2 υπαλλήλους=2

ελεύθερος-η επαγγελματίας με 3-5 υπαλλήλους=3

Φοιτητής- τρια = 4

Ιδιωτικός υπάλληλος=5

Δημόσιος υπάλληλος=6

Αγρότης-ισσα=7

Οικιακά=8

Κάτι άλλο = 9(παρακαλώ συμπληρώστε.....)

6 . Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση:

έγγαμος-η = 1

άγαμος-η = 2

διαζευγμένος-η = 3

χήρος / α = 4

7 . Αριθμός παιδιών (αν υπάρχουν):

8. Στην προσπάθεια ορισμού του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης, παρουσιάζονται παρακάτω διάφορες μορφές συμπεριφοράς. Παρακαλώ σημειώστε ποιες από τις συμπεριφορές αυτές κατά τη γνώμη σας συνιστούν μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό / ακαδημαϊκό χώρο. (Τοποθετήστε X στο τετραγωνάκι ΝΑΙ αν πιστεύετε ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης, στο ΟΧΙ αν πιστεύεται ότι δεν συνιστά μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης και στο ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η αν δεν έχετε ξεκάθαρη γνώμη. Επιπλέον έχετε τη δυνατότητα να αναφέρετε συμπεριφορές που κατά τη γνώμη σας συνιστούν μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης και δεν έχουν προβλεφθεί από το ερωτηματολόγιο – προτάσεις 17-20)

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η
1. Έντονο κοίταγμα, σφυρίγματα πίσω από την πλάτη, επίμονες ματιές			
2. Σχόλια σεξουαλικού χαρακτήρα για την εμφάνιση, τα ρούχα ή την ιδιωτική ζωή			
3. Προσβλητικές παρατηρήσεις σχετικά με τη μορφή του σώματος			
4. Αστεία και πειράγματα σχετικά με το φύλο			
5.E-mail, τηλεφωνήματα, μηνύματα στο κινητό με σεξουαλικά υπονοούμενα			

6. Ανεπιθύμητο ή /και ενοχλητικό φλερτάρισμα			
7. Πρόσκληση για γεύμα χωρίς ξεκάθαρη πρόθεση			
8. Ανεπιθύμητα αγγίγματα (π.χ. φιλιά, αγκαλιάσματα)			
9. Αφίσες, ημερολόγια με σεξουαλικά υπονοούμενα, που βρίσκονται στον εργασιακό χώρο			
10. Ιδιωτικές προσκλήσεις με φανερά σεξουαλικές προθέσεις			
11. Φιλική συμπεριφορά που αποβλέπει σε άλλους σκοπούς			
12. . Επισημάνσεις για ευνοϊκή μεταχείριση εάν οι προτάσεις σεξουαλικού περιεχομένου γίνουν δεκτές			
13. Φαινομενικά τυχαία αγγίγματα του σώματος			
14. Εκμετάλλευση της επαγγελματικής θέσης (γιατρός-ασθενής, καθηγητής-φοιτητής)			
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ / Η
15. Επισημάνσεις για ευνοϊκή μεταχείριση εάν οι προτάσεις σεξουαλικού περιεχομένου γίνουν δεκτές			
16. Αδικαιολόγητα και αναίτια δώρα (π.χ. λουλούδια, κοσμήματα)			
17. Κάτι άλλο (Παρακαλώ συμπληρώστε:.....)			
18.			
19.			
20.			

9. Σε ποιους χώρους πιστεύετε ότι συμβαίνει συχνότερα το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης;

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην απάντηση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Στο χώρο εργασίας =

Στο δρόμο =

Στον ακαδημαϊκό χώρο =

Στο σπίτι =

Σε δημόσιους χώρους =

Στα μέσα μαζικής μεταφοράς =

Σε χώρους άθλησης (πχ γυμναστήριο) =

Σε χώρους διασκέδασης πχ bar/ καφετέριες, κινηματογράφος κτλ =

Κάπου αλλού =

(Παρακαλώ

συμπληρώστε:.....

.....

.....)

10. Πιστεύετε ότι σε μεγαλύτερο ποσοστό τα άτομα που παρενοχλούν σεξουαλικά είναι:

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Γυναίκες	Άντρες		
Γνωστά στον/ στην παρενοχλούμενο /η	14	13	27	27
Άγνωστα στον/ στην παρενοχλούμενο/ η	8	13	21	48
Πιστεύω ότι τα ποσοστά είναι εξίσου μοιρασμένα	30	16	46	94
Δεν γνωρίζω	3	3	6	100
Σύνολο	55	45	100	

11. Ποια άτομα πιστεύετε ή /και έχετε διαπιστώσει ότι παρενοχλούν σεξουαλικά στο χώρο της εργασίας;

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην απάντηση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Συνάδελφοι =

Ο / η εργοδότης =

Προϊστάμενοι-ανώτεροι υπάλληλοι =

Υφιστάμενοι =

Πελάτες =

Κάποιοι άλλοι =

(Παρακαλώ

συμπληρώστε:.....)

.....)

.....)

12. Όσον αφορά το φύλο, πιστεύετε ότι συχνότερα παρενοχλούνται σεξουαλικά :

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα οι άντρες	1	1	2	2
Μάλλον οι άντρες	0	2	2	4
Σίγουρα οι γυναίκες	19	34	53	57
Μάλλον οι γυναίκες	17	11	28	85
Και τα δύο φύλα εξίσου	8	7	15	100
Σύνολο	45	55	100	

13. Κατά τη γνώμη σας, ποια είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα / καταστάσεις που βιώνει το πρόσωπο το οποίο παρενοχλείται σεξουαλικά; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Σύγχυση =

Έκπληξη =

Αμηχανία =

Θυμός =

Κολακεία =

Ενοχή =

Αδιαφορία =

Καταπίεση =

Άγχος =

Οργή =

Φόβος =

Ανασφάλεια =

Απογοήτευση =
 Γελοιοποίηση / ντροπή =
 Κάτι άλλο =
 (Παρακαλώ
 προσδιορίστε.....
 .....)
 .....)

14. Κατά τη γνώμη σας με ποιο τρόπο αντιδρούν συνήθως τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

προσπάθεια αποφυγής του δράστη =
 συζήτηση με το δράστη προσωπικά =
 συζήτηση με το δράστη ενώπιον μαρτύρων =
 ανοχή στην κατάσταση =
 αδιαφορία =
 υποχώρηση / συναίνεση στις σεξουαλικές προτάσεις =
 αντίσταση με άσκηση σωματικής πίεσης (π.χ. σφαλιάρα)=
 αποκάλυψη σε συνάδελφο =
 αλλαγή σπιτιού, εργασίας συνηθειών κτλ =
 αναφορά σε προϊστάμενη αρχή
 επιλογή της δικαστικής οδού =
 αναζήτηση βοήθειας από τρίτο πρόσωπο =
 κάτι άλλο =
 (Παρακαλώ
 συμπληρώστε.....
 .....)
 .....)

15. Πιστεύετε ότι τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση θα έπρεπε να καταφεύγουν σε ένδικα μέσα;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	21	36	57	57

Μάλλον ναι	18	18	36	93
Μάλλον όχι	5	1	6	99
Σίγουρα όχι	1	0	1	100
Σύνολο	45	55	100	

16. Πιστεύετε ότι τα άτομα που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση καταφεύγουν τελικά σε ένδικα μέσα;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	2	0	2	2
Μάλλον ναι	7	4	11	13
Μάλλον όχι	34	43	77	90
Σίγουρα όχι	2	8	10	100
Σύνολο	45	55	100	

16 Α Εάν όχι για ποιους λόγους πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; (ιεραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Οικονομικό κόστος =

Ψυχολογικό κόστος =

Κοινωνικός στιγματισμός =

Δεν το θεωρούν τόσο σημαντικό γεγονός =

Κάτι άλλο =

(Παρακαλώ συμπληρώστε.....)

.....

.....)

17. Κατά πόσον θεωρείτε πιθανό να εμφανιστούν οι παρακάτω συνέπειες; (Τοποθετήστε X στο τετραγωνάκι ΣΙΓΟΥΡΑ ΝΑΙ αν πιστεύετε ότι η συγκεκριμένη συνέπεια ακολουθεί σίγουρα το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, στο ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ αν αποκλείετε το ενδεχόμενο η συγκεκριμένη συνέπεια να εμφανιστεί, στο ΙΣΩΣ αν θεωρείτε τη συγκεκριμένη συνέπεια πιθανή και στο ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ αν πιστεύετε ότι δεν είστε σε θέση να γνωρίζετε αν η συγκεκριμένη συνέπεια είναι πιθανό να εμφανιστεί. Επιπλέον έχετε τη δυνατότητα να αναφέρετε συνέπειες που κατά τη γνώμη σας είναι πιθανό να εμφανιστούν ως συνέπεια της σεξουαλικής παρενόχλησης και δεν έχουν προβλεφθεί από το ερωτηματολόγιο – προτάσεις 14 - 17)

	ΣΙΓΟΥΡΑ ΝΑΙ	ΙΣΩΣ / ΠΙΘΑΝΟΝ	ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ	ΔΕ ΓΝΩ
1.Μείωση της αποδοτικότητας στην εργασία				
2. Απομόνωση , αποφυγή εξόδων				
3. Ανησυχία για τη μετάβαση στην εργασία				
4. Λήψη αδειών για λόγους υγείας, συχνές απουσίες				
5. Ψυχοσωματικά συμπτώματα (π.χ. πονοκέφαλοι , πόννοι στο στομάχι , ζαλάδες)				
6. Αδιαφορία για το σώμα , την εμφάνιση				
7. Αδιαφορία για το σεξ				
8. Απώλεια εμπιστοσύνης στο άλλο φύλο				
9. Απέχθεια για το άλλο φύλο				
10. Μείωση αυτοεκτίμησης				
11. Δυσκολίες συγκέντρωσης				
12. Αλλαγή κατοικίας, αριθμού τηλεφώνου, εργασίας, κτλ.				
14. Κάτι άλλο (Παρακαλώ συμπληρώστε.....)				
15.				
16.				
17.				

18. Σε ποια συχνότητα πιστεύετε ότι οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις συμβαίνουν;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Πολύ συχνά	9	17	26	26
Συχνά	27	32	59	85
Μερικές φορές	9	5	14	99
Σπάνια	0	1	1	100
Καθόλου	0	0	0	100
Σύνολο	45	55	100	

19. Η πληροφόρησή σας για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης προέρχεται κυρίως από :

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

την οικογένεια =

σχολείο / εκπαιδευτικό ίδρυμα =

τα Μ. Μ. Ε. (έντυπος, ηλεκτρονικός τύπος) =

φίλους =

συναδέλφους =

την προσωπική εμπειρία =

κάτι άλλο =

(Παρακαλώ συμπληρώστε.....)

.....

.....)

20. Υποθέστε ότι κάποιο πρόσωπο σας παρενοχλεί σεξουαλικά . Πιστεύετε ότι θα μιλούσατε σε κάποιο τρίτο άτομο προκειμένου να λάβετε τη βοήθειά του;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	24	36	60	60
Μάλλον ναι	13	14	27	87

Μάλλον όχι	4	3	7	94
Σίγουρα όχι	4	2	6	100
Σύνολο	45	55	100	

20 Α . Εάν ΝΑΙ, σε ποιόν/ α θα μιλούσατε για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σε συγγενικό πρόσωπο	2	11	13	13
Στον / η σύντροφό μου / σύζυγό μου	10	16	26	39
Σε κάποιον φίλο / η	23	18	41	80
Σε κάποιον / α συνάδελφο	1	0	1	81
Σε κάποια προϊστάμενη αρχή	0	2	2	
Σε κάποιον δικηγόρο	1	3	4	87
Σύνολο	37	50	87	

20 Β . Εάν ΟΧΙ, δε θα μιλούσατε σε κανένα επειδή :

Δε θα καταλάβαινε =1

Θα γελούσε και θα αστειεύονταν =2

Θα μου επέρριπτε αποκλειστικά την ευθύνη =3

Δε θα έδινε σημασία =4

Αυτό το θέμα δε συζητείται =5

Μπορώ να το λύσω μόνος /η μου =6

Κάτι άλλο = 6

(Παρακαλώ

συμπληρώστε.....

.....

.....)

21 . Πιστεύετε ότι πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης από την πολιτεία;

	Απόλυτη συχνότητα (f)		Σύνολο	Αθροιστική Σχετική Συχνότητα
	Άντρες	Γυναίκες		
Σίγουρα ναι	20	40	60	60
Μάλλον ναι	20	13	33	93
Μάλλον όχι	4	1	5	98
Σίγουρα όχι	1	0	1	99
Δεν γνωρίζω	0	1	1	100
Σύνολο	45	55	100	

22 . Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης;

(ιερραρχήστε τις παρακάτω απαντήσεις, τοποθετώντας τον αριθμό 1 δίπλα στην απάντηση που αποτελεί την πρώτη σας προτίμηση, τον αριθμό 2 στην πρόταση που αποτελεί τη δεύτερη σας προτίμηση κοκ. Δώστε όσες απαντήσεις θέλετε)

Εκπαίδευση των αρμοδίων υπηρεσιών για να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους θέματα =

Θέσπιση νόμων από την πολιτεία =

Εκστρατείες ενημέρωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα =

Ενημέρωση των μαθητών στα σχολεία =

Υπεύθυνη ενημέρωση από τα ΜΜΕ =

Εναισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ισότητας των δυο φύλων =

Ενημέρωση των παιδιών μέσω της οικογένειας =

Κάτι άλλο =

(παρακαλώ

συμπληρώστε:.....

.....)